

2003ko irailaren 28a
LXVI. urtea
1.913 zenbakia
2,90 euro

Kilometroak 2003 Lazkaon

ARGIA

PARIS

IRAILEKO
larrun

FRANTZIAKO ESTATUA

Oraindik absolutismoaren ikurra

Gorka Salmeron argazkilaria:

«Kultura fotografikoa
falta zaigu»

EUSKAL OROIGARRIA

MAKILA

eskaintza berezia

- Opari berezietarako
- Pertsonalizatuak
- Prezio aukera desberdinak
- Iñaki Alberdik eginak

ARGIA

Informazio gehiago nahi baduzu: **ARGIA**

Industrialdea 15 • 142 P

LASARTE-ORIA 201

Telefona 943 37 15

posta-e: denda@argia.c

<http://www.argia.com/makilak.htm>

asteko gaia

● Kilometroak 2003 Lazkaon.

XABIER TELLETXEA

4

pertsonaia

● Gorka Salmeron: "Irudiaren kultura gehiegi ezagutzen dugu".

ESTITXU EIZAGIRRE / IXIAR EIZAGIRRE

15

iritziaren leihoa

● Gora Pro Nobis: ASISKO URMENETA

21

● Indartu ditzagun helburuak!

MARTIN ARANBURU

22

● "Quimera"ren ilusioan. JON KORTAZAR

23

● Luparekin: Elebitasunetik eleaniztasunera.

ERRAMUN OSA

24

● Txandan: Udako ondorioak.

CASTILLO SUAREZ

25

● Hiruko txikian: Zinemaraino.

JOXE MARI OSTOLAZA

25

● Oihartzunak

26

erdiko kaiera

● Tarregako Antzerki FERIA: Antzerkiaren plaza.

KATIXA GARATE

27

● Champourcin-eko Ernestina: 27-ko poetisa ezezaguna.

PILAR IPARRAGIRRE

30

● Ezpalak: IZASKUN JAUREGI

34

● Argitalpenak: Xabier Lopez Mendizabali galdezka.

PILAR IPARRAGIRRE

36

● Gartxot: ASISKO URMENETA, MARKO ARMSPACH,

JOKIN LARREA

38

● Denbora-pasak

40

● Ihesi: Murumendiko Mariren bila.

ANDONI OTAMENDI/MIKEL ZARAUZ

42

● Makina bat kontu. GARBIÑE UBEDA, JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA

46

● Ikuskizunen agenda. MAYI TOLOSA

48

gaiak

● Erromintxela: Euskal ijitoen hizkera.

LORE AGIRREZABAL

49

termometroa

● Enrike Letona, bizitza osoko espetxe zigorraren arriskupean.

MIKEL ASURMENDI

52

● Denak Ibarretxeri begira.

MIKEL ASURMENDI

53

● Bero-beroan

54

● Net hurbil: Gerra berriak ere militar drogatuak behar ditu.

PELLO ZUBIRIA

56

azkena

● Osaba Martin.

PELLO ZUBIRIA

58

Urriaren 5ean egingo da Lazkaon 2003. urteko Kilometroak. Goierriko herri honetako San Benito ikastola urriko iganderako azken prestaketetan ari da. Iaz Zumarraga-Urretxun izan zen jendetza espero dute. **4**

Kilometroak 2003

Gorka Salmeron

"Irudiaren kultura gehiegi ezagutzen dugu"

Legazpiar argazkilariak "Rwanda", "Paseoak eta Paisaiak" eta "Natura" argazki lanei buruz hitz egin digu, eta baita aitortu ere hemen kultura fotografikorik ez dugula. **15**

Luparekin

Erramun Osa
24

IJITOEN HIZKERA

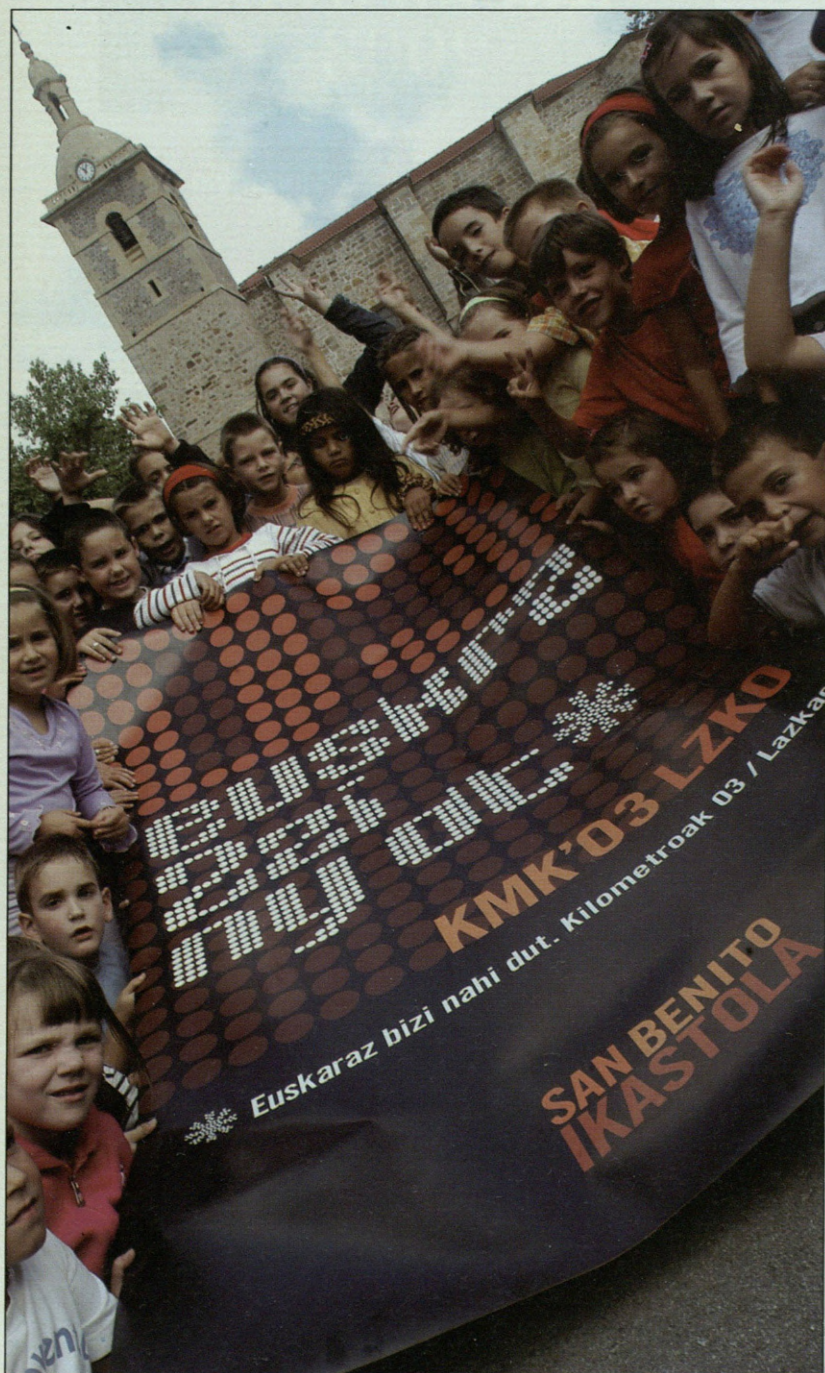
Erromintxela

Europako iparraldetik iritsi ziren ijitoen mintzaira da erromintxela. Bost mendez bizirik egon da, baina galtzeaz da. Haiek hitz egiten dutena ez da kaloa, pagodolekto bat baizik. Romaní hizkuntzaren dialekto baten eta euskararen arteko nahasketak da. Morfologia eta gramatika euskararenak ditu. **49**

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Sustapena: Kike Armonaritz. Argitalpenak: Bego Zuza. Harpidetzak: Xabier Pagola. Bezeroen harrera: Olatz Kortá. Publizitatea: Iñigo Txintxurrueta, Aloña Sorluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Carmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559476000. Faxa: 559476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948.222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Anitza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 110 euro. Ipar Euskal Herria: 133 euro. Espainia: 110 euro. Beste atzerriak: 140 euro. Airez: 219 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea da.

Kmk'03

Urriaren 5ean Lazkaon egingo da Kilometroak 2003 ekitaldia

Urriaren 5ean Lazkaoko San Benito ikastolaren txanda da. Iaz Urretxu-Zumarragan elkartu ziren 125.000 pertsonak gogoan, dena prest izateko azken ukituak ematen ari dira lazkaotarrak.

XABIER TELLETXEA

KMK'03 LZKO. Honela adieraziko genuke telefono mugikorren mezu laburren bitartez Kilometroak 2003 Lazkaon egingo dela eta horixe da, hain zuzen ere, ikastolen festak logoa eta leloa sortzeko erabilitako grafia. Euskarak teknologia berrietan duen gabeziari erantzutea eta gaurkotakun kutsua ematea izan dira horretarako erabilitako irizpideak. Aurtengo festa herriko San Benito ikastola laguntzeko izango da. Berrogei urte betetzear, Lazkaokoa da Goierrin sortutako lehenengo ikastola. Urriaren 5ean egingo den festa honekin, helburu aunitz bateratu nahi ditu ikastolak, besteak beste, ikastolaren mugimendua eta bere proiektuak ezagutaraztea, euskara sustatu eta normalizazioan aurrerapausoak ematea, euskal kulturaren transmisioan laguntzea eta erdal hiztunak euskarara hurbiltzea. Ikastolari begira, beharrian berriei erantzuna eman nahi zaie; besteak beste, azpiegitura egokitu eta berri-itu eta eskaintza zabaldu nahi da. Eraikuntza berri bat egiteko asmoa ere agertu du ikastolak.

Adin eta gustu guztiei zuzenduriko egitarau zabala eskainiko du aurtengo festak, hala nola, musika kontzertuak, antzerki emanaldiak, haurrei eskainiriko gunea eta jan eta edateko txokopak izango dira. Berrikuntza gisa, Goierriko ekonomiaren motorea erakusteko "Enpresen Parkea" antolatu da. Herriko plaza nagusian ikastolak duen eraikuntzako patioan kokatuko da parkea. Tokiko alor sozial, kultural eta ekonomikoak ezagutaraztea izango du helburu gune honek. Hala, herriko eta eskualdeko enpresa eta instituzioek euren produktu eta zerbitzuak erakusgai ipiniko dituzte.

Ekitaldi horiek giroturik ikastolan inplikazio

handia izan duten lau lagun omenduko dira. Ikastolaren sorkuntzan funtsezkoak izan ziren hauek: Aitor Murua Mendiaraz (gurasoa), Jaxinto Fernandez Setien (abadea), Mari Ixabel Aldasoro eta Mari Karmen Eizagirre (irakasleak).

Lelo, logo eta kantu aurrerakoak

"Euskrz 2zi ny dt" (Euskaraz bizi nahi dut) lemapean, teknologia berriak euskaraz erabili daitezkeela aldarrikatu nahi du ikastolen festak. Unai Iturriagaren lelo hori ardatz harturik Kilometroak 2003ko abestia egin dute Alaitz eta Maiderrek. Ikastolak Lazkaorekin zerikusia zuten musikari eta musika talde guztiei kantua egiteko proposamena luzatu zien. Azkenik, epai-mahaiak segapotoak hizpide dituen Alaitz eta Maiderren kantua aukeratu zuen. Abesti ofizialarekin eta lehiaketara aurkezturiko abesti guztiekin CDa argitaratu dute.

www.kilometroak.org

Teknologia berrien erronkari jarraituz, Interneten ere egin diote txokoa Gipuzkoako ikastolen festari: www.kilometroak.org. Web gune honek ikastolari buruzko informazioa eta atzera begirakoa, alkatearen agurra, Kilometroak-en historia eta babesleen aipamena biltzen ditu, besteak

beste. Urriaren 5ean gune bakoitzean izango diren ekitaldien berri ere ematen da bertan. Era berean aipatzen dira urtean zehar antolatutako ekimenak, egunean bertan egingo den auto zozketaren inguruko informazioa eta arropa salmentari eskainiriko atala. Abestia irakurtzeko aukera ere eskaintzen du web guneak.

Segapotoen mezu sekretuak

Aurtengo Kilometroak-en leloa deigarria da: "Euskrz 2zi ny dt", (Euskaraz bizi nahi dut). Lelo hau euskara teknologia berrietan gehiago erabiltzeko deia da. Hain zuzen, horregatik, San Benito ikastolako Ikasleen Euskara Batzordeak pentsatu zuen interesgarria izan zitekeela liburuxka bat kaleratzea sakelako telefonoetako hizkera lantzeko. Asisko Urmenetak ARGIArekin argitaratutako "Mantxut" ezagutzen zuten, baita gaiaren inguruan Antton Olariagak "Berria"n argitaratutako Zakilixuten tirak. Bestalde, Kike Amonarrizek gazte hizkerari buruzko hitzaldia eman zuen San Benito ikastolan. Besteren artean, hiru hauek osatzen duten Zazpiak Batman taldeari eskaera egin ziotenean, beraz, berehalakoan jaso zuten baiezkua eta horrela, "Segapotoen mezu sekretuak" liburuxka argitaratu dute. ■

San Benito ikastola

Bordatxurin hamabost haur bildu zirenekoa

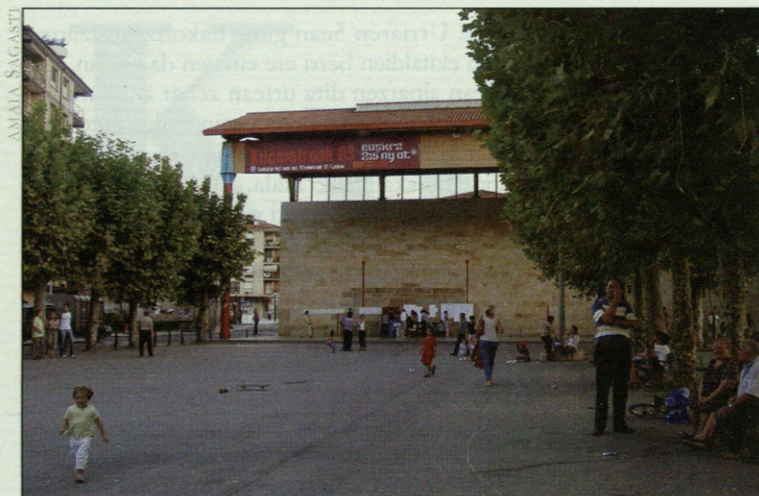
Protagonistak, San Benito ikastolak, 850 ikasle ditu. 1963an hamabost haur elkartu ziren Bordatxuri izeneko etxean lehen eskolak jasotzeko. Ikastolatik Maizpide udal euskaltegira eta Goierriko Euskal Eskolara ere jauzia egin dugu. Bestalde, Siadecok egindako azterketa bati esker dakigu lazkaotarrek astegunetan euskara gehiago erabiltzen dutela asteburuetan baino.

1963. URTEAN sortu zen Lazkaon San Benito ikastola eta berau izan zen Goierri bailaran lehenengoa. Elbira Zipitria izan zen ikastolaren sortzailea. Euskal kulturaren bultzatzaile eta eragile izaki, inarrosaldia ekarri zuen. Lazkaoko ikastola sortu aurretik astero etortzen zen beneditarrengana, bertako fraideei euska-

raren nondik-norakoak irakastera. Gero, beneditarrengana herritar talde bat bildu zen alfabetatzera. Talde horretako partaide bat aditz paradigmak euskaltzale talde bati eta hainbat andereñori irakasten hasi zen.

Jaxinto F. Setienen ekimenez, hainbat guraso, andereño eta laguntzaile bildu eta euskarazko ikastolari hasiera eman zitzaion. Garai hartan euskara bigarren mailako hizkuntzatzat jotzen zenez, agintari askok aurkako jarrera agertu zuten. 15 bat haur bildu eta bi andereño Bordatxuri etxean hasi ziren lehen eskolak ematen kristau ikasbide deiturapean. Elizbarrutiaren menpean zegoen beraz, eta San Migel izena hartu zuen.

Hasiera erraza izan ez bazen ere, irakaskuntza sendotuz joan zen apurka-apurka. Urtez urte geroz eta haur gehiago hurbiltzen zenez

ikastolara, fraideek, lekaimiek eta hainbat herritarrek euren lokalak utzi zizkioten ikastolari, leku arazoei aurre egiteko. Arazo ekonomikoak ere pairatu zituen garai hartan ikastolak. Guraso eta herritarren ekarpenak ziren diru iturri bakarrak, laguntza ofizialik ez baitzuen jasotzen. Egoerari irtenbidea aurkitzeko, ekin-tza ugari antolatu zuten: festetako tabernak, tonbolak, zozketak eta abar.

Irakasletzan ere bazen arazorik. Hizkuntza-aren egoera zela-eta, zaila zen irakasle euskaldun tituludunak aurkitzea. Horregatik, hasieran irakasleria titulu gabea zen. Legea bete ahal izateko, ordea, tituludunak behar ziren eta bertako guraso batek bere titulua eskaini zuen urte askotan. Bestalde, metodologia berriak ikasteko ikastaroak egiten ziren uda oro.

Eskualdeko euskarazko lehenengo ikastola izanik, inguruko herrietatik ere inguratu zen jendea Lazkaora. Ikastolaren sorrerak berrikuntza ugari ekarri zuen, horien artean meto-

Siadecok duela
hiru urte egindako
ikerketaren
arabera, Lazkaoko
kaleetan,
herritarren
hamarretik seik
gaztelaraz hitz
egiten du. Euskara
%36k erabiltzen
du.

Astegunerako euskara, astebururako gaztelera

Duela hiru urte Siadeco ikerketa elkarte sozioekonomikoak eginiko azterketa baten emaitzek euskara herritarren %36ak bakarrik erabiltzen duela diote. Gaztelania da Lazkaoko kale zein leku publikoetan gehien entzuten den hizkuntza, hots, kalean dabilzan 10 lagunetatik 6 inguruk gaztelania darabilte. Erabilera indizerik altuena haurren artean neurtzen da. Beraiek dira euskararen erabilera mailarik handiena erakusten dutenak.

Kokapenaren arabera, erdialdea da euskararen erabilera indizerik altuena jaso den Lazkaoko zonaldea. Oro har, zonaldeak eta adinak kontuan izanik, adinean gora doazela indizean behar da nabarmen izan da. Bitxikeria gisa, azterketaren ondorioek asteen zehar euskara gehiago erabiltzen dela adierazten dute. Asteburuetan erabilerak behera egiten du, %26 delarik indize orokorra.

dologia da aipagarriena. Material berritzaile eta ezezaguna erabiltzeak ere garrantzi handia izan zuen. Liburugintzan, berriz, gabezia zen nagusi. Euskarazko testuliburu bakarrak "Martin Txilibitu" eta "Xabiartxo" ziren.

Hazia ereiten

1967-68 ikasturtean, 4. maila arte ematea lortu zen ikastolan. Hurrengo urtean, aitzitik, Beasainera joaten hasi ziren, bertan biltzen baitziren inguruko herrietako ikasleak. Garai hartako batxilergorako sarrera egiteko Beasainen prestatzen ziren. Hau da, eskolaurrea eta lehen mailako irakaskuntza Lazkaon eskaintzen ziren, baina bigarren mailako hezkuntza egitera Beasainera joaten ziren.

1970ean fraideek kristau ikasbide bezala lortu zuten legezapena urtebeterako eta ikastolak San Benito izena hartu zuen. Hala, lehen eskola ziurtagiriak eta baimenak Beasaingo Alkartasuna lizeoaren babesean lortu ziren. Ikasturtea amaitu ostean udalekuak ere antolatu ziren eta pixkanaka mota honetako egonaldiak Euskal Herri osoan ugartuz joan ziren. Honetan guztian, noski, gurasoen partaidetza funtsezkoa izan zen.

Sendotze bide horretan, ikasle kopuruak gorantz egin zuen. 1983-84 ikasturtean OHOk ibilbide osoa eskaintzen hasi zen San Benito ikastola. Urte berean hasi ziren ikastola berria egiteko eraikuntza lanak. Batxilergoari heltzeko asmoz, eskolak eskaintzen hasi ziren eraikuntza berri horretan. Hasieran baimenik gabe hasi baziren ere, hurrengo urteetan urrats hori finkatzea lortu zuen ikastolak. Denbora honetan guztian ikastolaren itxura asko garatu da, bai barrutik eta baita kanpotik ere. Urteak pasa ahala, ikasleen kopurua nabarmen hazi da eta egun 850 ikasle inguru ditu.

Kilometroak 1977-2003

Gipuzkoako ikastolen aldeko festak ere izan du bere bilakaera. 1977an egin zen Beasainen lehenengo Kilometroak. Sei kilometroko ibilbidean 15.000 pertsona inguru bildu ziren. On Joxe Migel Barandiaranek moztu zuen orduan Lazkaon ibilbideari hasiera emateko zinta. Beasainen, berriz, Jose Antonio Zalduak hartu zuen ardura. Urtetik urtera hazten eta indartzen joan zen ospakizun hori eta beste herrialdeetara ere zabaltzeko aukera eman zen: Araban Araba Euskaraz, Bizkaian Ibilaldia, Nafarroan Nafarroa Oinez eta Iparraldean Herri Urrats. Euskaraz hezi eta bizitzearen aldeko apustuari helduz, aldarrikapen berdina egin nahi du Lazkaoko San Benito ikastolak.

Lehenengo urteetan ikastola bakoitza bere kabuz diru-laguntzak lortzeaz arduratu zen. 1977tik aurrera, berriz, Ikastolen Elkartek

bere gain hartu zuen eginkizun hori eta ikastolentzako diru-laguntzak Administrazioetik lortzeko ardura hartu zuen. 1980ra bitartean, ikastola guztiek diru-laguntzak jasotzea lortu zuen. Horretaz gain, "Ikastolen titularitate ofizialerako Araudia" dokumentua sinatu zen, non ikastolak publiko ez estatalak zirela adierazten zen. Ikastolen estatusa indartu eta mugimendua babesteko, ordea, ezinbesteko izaten jarraitzen du urteroko Kilometroak festak.

Maizpide euskaltegia

Ikastolaz gain, badira bai herrian eta baita bailaran ere euskal hizkuntza sustatzeaz arduratzen diren komunikabide, elkarte eta euskaltegiak. Helduen euskara irakaskuntzan dihardu hain zuzen ere Lazkaoko Maizpide euskaltegi eta barnetegiak. Hamabost urtetan euskaraz hitz egiten, irakurtzen, eta idazten irakasteaz eta euskal kultura ezagutarazteaz arduratu da. Dionisio Amundarainen ekimenez sortu zen barnetegia 1988ko apirilean.

Historiari so eginez, beneditarren inguruan hasi ziren alfabetatzearen lehen zantzuak 60ko hamarkadan. 1975ean lehenengo Udako Euskal Ikastaroa antolatu zen eta 1977an Goierriko Euskal Eskola sortu zen. Eskola hori euskalduntze-alfabetatzea Goierri osoan koordinatzeaz arduratzen da oraindik orain. 1982an, berriz, ikastaroak antolatzen hasi ziren barnetegian. Hala, urteen poderioz lorturiko giza baliabideak eta baliabide teknikoak aprobetxatuz eraiki zuen Maizpide Eusko Jaurlaritzaren baitako HABE erakundeak.

Urte osoan zabalik egoten da barnetegia eta hilabeteko ikastaroak eskaintzen dira. Egunean sei orduz eskolak hartzeaz gain, mantenu osoko egonaldia ere egin daiteke. Horretaz gain, orduko ikastaroak ematen dira, bi ordukoak normalean. Ikastaro hauek herritarrentzat dira eta gehienak inguruko eta herriko etxe-koandreak dira. Barnetegiko Marian Bidegain zuzendariak jakinarazi digunez, gipuzkoarrak dira barnetegian eskolak hartzen dituzten ikasle gehienak. Arabarrak eta nafarrak ere gerturatzten omen dira barnetegira. Bizkaitarrak gutxiengo dira.

Bertan antolatzen diren ekintzak ere herri-arrantzako dira. Euskalduntze alfabetatzeko ekimenak aitzakiatzat hartuta, euskaldun zaharrak eta euskaldun berriak nahasten dituzte euskal hizkuntzaren mintzapraktika areagotu dadin. Barnetegiko zuzendariaren ustez "helduen euskalduntzean badago oraindik zeregina. Mintzapraktika areagotzearen gakoa dakigunok laguntzean datza, hots, inplikazioan. Horretarako, ikastolarekin, Udalarekin eta Goierriko Euskal Eskolarekin ekimenak aurrera eramaten saiatzen gara".

DANI BLANCO

Goierriko Euskal Eskola

Lehen aipatu legez, 1977an sortu zen Goierriko Euskal Eskola. Ordura arteko Goierriko gaueskolen batze eta antolatzea egin zen etekin oparagoak lortu xedez. 1982an, egoera politikoa- ren aldaketa zela bide, kultur elkarte gisa eman zuen izena. 1988ra bitartean maila anitzetako euskararen irakaskuntza bere ardurapean izan zuen euskaltegi eta barnetegi bezala jardunaz. Irakaskuntza hori kultur gintzako hainbat eta hainbat saioz lagunduta bideratu zen. Ondoren, zeregin hori aurrez aipaturiko Maizpide euskaltegiaren arduraperara pasa zen.

Irakaskuntzak kultur gintza izan du oinarrian Euskal Eskolan. Hizkuntza metodo bizian irakastea izan du helburu, eta horretarako, kultura, aisia, lana, merkataritza, komunikabideak eta beste zenbait arlo leku garrantzitsua izan dute. Euskararen irakaskuntza formal eta arautua bideratuta izanik, euskaraz eginiko kultur eskaintza eta ikerketek heldu zien. Horrela, mintzapraktika eta idatzizkoa sustatzea bihurtu zituen jomuga. Bide luze eta oparo horren emaitza dira argitaratuta dauden hamalau liburuak, horietatik hiru agortuak eta berrargitaratuak.

Orain, Lazkaon kokatuta dago eta 170 bazkidetik gora ditu, gehiengo herriarrak. Elkar- tearen izenak adierazten duen bezala, Goierri mailan kultur ekimenak antolatzen ditu. Ikastolarekin ere ekintzak burutu ohi ditu. Esaterako, ikastolako gurasoentzat euskara eskolak prestatzen dituzte. Halaber, jaialdiak antolatzen dituzte ikastolak, Maizpidek, Goiztiri-AEK-k, Udalak eta Euskal Eskolak elkarlanean.

Kultur elkarteko dinamizatzaile eta Gerriko ikerlan bekako koordinatzaile Mari Jose Madariagak hausnarketa proposatu digu: "1970eko hamarkadatik hona euskara eta euskal kultur gintza aurrera egin dugula ezin uka badaiteke ere, euskaraz ikasteko, hitz egiteko, bizitzeko, eskubideak aldarrikatzeko... erraztasunak ditugun garaian, ez ote dugu motibazioa galdu? Ez ote gaude eroso gauden bezala?". ■

Maizpide euskaltegia

Historiari so eginez, beneditarren inguruan hasi ziren alfabetatzearen lehen zantzuak 60ko hamarkadan. 1975ean lehenengo Udako Euskal Ikastaroa antolatu zen eta 1977an Goierriko Euskal Eskola sortu zen. Eskola hori euskalduntze-alfabetatzea Goierri osoan koordinatzeaz arduratzen da oraindik. 1982an, berriz, ikastaroak antolatzen hasi ziren barnetegian. Hala, urteen poderioz lorturiko giza baliabideak eta baliabide teknikoak aprobetxatuz eraiki zuen Maizpide Eusko Jaurlaritzaren baitako HABE erakundeak.

Rufino Mujika, Lazkaoko monasterioko beneditarra

“Monasterioan giroa frantsesa zen, baina herritarrei begira, meza euskaraz ematen zen”

Lazkaoko monasterioak euskalgintzan izan duen parte hartzea garrantzitsua izan da. Bertan bizi dira beneditarrak. Historian zehar euskaltzaletasun honek izan duen bilakaera ezagutu xedez, Aita Rufino Mujika beneditarrarekin hitz egin dugu.

Noiz hasi zineten beneditarrak euskalgintzaren alde lanean?

Beneditarrek aspaldi egin zuten euskaraz bizitzearen aldeko apustua. Beloke-ko abadiatik (Lapurdikoa Ahurti herrian dago) etorri ziren lehenengoak monasteriora. Konde ministroaren legearen indarrez bota egin zituzten fraideak. 1903an alde egin zuten Ipar Euskal Herriko Gipuzkoako Idiazabal herrira. Berriki gogoratu dute jazoera horren ehugarren urteurrena. Idiazabalen hiru urte egin zituzten.

Nolakoak izan ziren lehenengo urteak Lazkaon?

Monasterioko adindunek diotenez, lehenengo beneditarrak euskaldunak baziren ere, frantses hitz egiten zuten. Irakatsi ere dena frantses hitz egiten zuten. Horietako askok euskara ia ahaztu zuten, otoitzak ere frantses hitz egiten baitzituzten. Komentu barruko giroa frantsesa zen. Herritarrei begira, ordea, meza euskaraz ematen ziren

Noiz hasi ziren euskal giroaz gozatzen beneditarrak eta lazkaotarrak?

Euskaltzaletasuna 1943an kokatuko genuke. Garai honetan, Alberto Begiristain euskaltzaleak euskalduntze-alfabetatzea bultzatu zuen. Etapa honetatik aurrera sartu zirenek euskal giro hau dastatu zuten, besteak beste, euskaraz ikasteko aukera izan

zuten. Euskal giroa, ordea, 1950etik aurrera nabaritu zen batik bat.

Nolakoak izan ziren lehenengo euskal eskolak?

Elbira Zipitriarekin hasi ziren aditzak ikasten fraideak. Bigarren pausoa Lazkaoko gazteei erakustea izan zen, gau eskolak, alegia. Antonio Azkue eta Isidro Baztarrika aritu ziren, besteak beste, aditzak erakusten. Ondoren hasi ziren batxilergoko eskolak eskaintzen. Dionisio Amundarainek hartu zuen ondoren zuzia. Bera zuzendari zela, lehenengo Udako Ikastaroa egin zen 1977an. Espazio falta zela-eta, hurrengo urteetako ikastaroak, berriz, beneditarrak antolatzen zituzten arren, beste leku batzuetan egin ziren. 1968an ikastetxea itxi ostean, ikastola sortu zen. Euskalgintzaren alde herrian egin den ahaleginaren ondorio izan da Maizpide euskaltegia eta barnetegia.

Gau eskolez eta udako ikastaroez gain, beneditarrak bestelako eremuetan ahaleginik egin al duzue euskara indartzeko?

Bai, liturgia euskara sartzeko esparru garrantzitsua izan da. Liturgia herri hizkuntzan egiteko itzulpen ugari egin genuen. "Jaunaren deia" izeneko aldzikaria ere argitaratu genuen liturgia parrokitan sartzeko. Aldizkari honen sustapenean Benito Amundarainek lan ugari egin zuen.

Orain argitaratzen al duzue euskarazko aldzikaririk?

Bai, "Mintzo eta kantu" du izena. Liturgiari buruzko hilaetekari hau parrokiari laguntzeko argitaratzen dugu eta Euskal Herrian 800 ale banatzen dira. Enrike Zabala, Bittor Mujika eta neu arduratzen gara aldzikariaz.

Lazkaoko artxibategian altxor handia daukazue. Nola ekin zenioten lan honi?

Juan Joxe Agirrek ikastetxea itxi zenean liburutegian lan asko egin behar zela ikusi zuen. 1970ean paperak, eranskinak, aldzikariak, liburuak... biltzen hasi zen. Liburuak baino, aldzikariak gehiago bildu ditu. Jada argitaratzen ez ziren aldzikariak batzen lan handia egin du Agirrek. Egun ere artxibategia osatzen lan egiten du Juan Joxe Agirrek. Artxibategia altxorra da. Tesi ugari egin da liburutegi honetan jasotako txostenekin. ■

Rufino Mujika:
"Elbira Zipitriarekin
hasi ziren aditzak
ikasten fraideak".

Beneditarren artxibategia

Euskal Herriko liburutegi garrantzitsuenetakoa da beneditarren artxibategia. 40.000 ale baino gehiago biltzen ditu eta besteak beste, XV. mendeko inkunabileak eta XVI. XVII. eta XVIII. mendeko liburuak aurki ditzakegu. Aldizkariak ere ugariak dira. Aipagarriak dira hemeroteka eta egungo historiako artxibategia, bertan aurki baititzaiegu bakarrak diren dokumentu eta aleak.

Liburutegia pribatua izan arren, bisita gidatuak egin ohi dira. Ez da liburutegi arrunta, ikerketa eta sakontzea baititu helburu. Mundu osoko ikertzaileek erabili dute beneditarren artxibategia, hala nola, suitzarrek, austriarrek, estatu batuarrek...

Hitz batekin

Hitzkuntza handi

Esanak esan Euskara

aurrera doan **herria**

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
Hitzkuntza Politikariko Sailburuordetza

DEPARTAMENTO DE CULTURA
Viceconsejería de Política Lingüística

HADE

Lazkanoko Jaunaren lurretan ibilaldia

Lazkao, 5.000 biztanle dituen herria da. Oraingoan 2003. urteko Kilometroak direla-eta zabaldu da bere izena Euskal Herriko txoko guztietara. Hala ere, herriak badio zer erakutsia bisitariari urteko edozein egunetan; besteak beste, Lazkao Txikiren jaioterria denak San Migel parroki eliza, Lazkano-tarren jauregia eta Bernardatarren monasterioa ditu ikusgai.

LAZKAOKO LEHENENGO biztanleak Murua menditik etorri zirela dio kon-dairak. Muruatarren etxe horretan Muru Segur izeneko gizaki erraldoi bat sortu zen, bailarako bizilagunak izutzen zituena. Lazkanoko Jaunak borrokan akabatu zuen, ondoren bere alabarekin ezkonduz.

Agirietan jasorikoa, ordea, bestelakoa da. 1503. urteko idatzi batean dago Lazkao izenari erreferentzia egi-ten dion aipu zaharrena. Dokumenta-zio honen arabera, XI. mendean Lazkao populatua zegoen eta mende horren bigarren erdian, Diego Gon-zalez de Lazcano edo de Arramendi bezalako familiak bizi ziren herrian. Urruneko garai haietatik mendez mende emandako garapenaren ondo-ren, herrixka sortu, menditik jaitsi eta habitat berri bat ezarri eta lurrak lube-rritu dira. Hala ere, ugariak dira orain-dik jardunean diharduten baserriak Lazkaomendin. Lazkaoko landa ere-mua osatzen du gune honek eta Aiz-koateko mendien luzapenean lekutzen da. Berezko balioen artean Aralarko mendi mailoaren paisaia da azpima-rratzekoa.

Auzoak baditu aipagarriak diren eraikinak, esaterako, Iztueta oinetxea eta Zeberione baserria. Bertan dago San Juan Ante Portam Latinam baseli-za. Lope Martinez de Isasti historiala-riak 1625. urtean aipatzen du baseliza-ren patronatua herriari zegokiola. 1770. urtean ermitak bere funtzioare-kin jarrai zezan erabaki zen, inguruan zortzi baserri baitzeuden. Lazkao-mendiko lurretan mendiko bide ugari dago, besteak beste, Aralarrerako sarrerak gailentzen dira.

Lazkaomenditik herri gunera jauzi eginez, herriari bisitatxoa egin asmoz, leku adierazgarrien artean batzuk aukeratu ditugu, hala nola, elizak, Valdimeidianoko jauregiak eta Bene-ditarren eta Bernardatarren komen-tuak.

AMAYA SAGASTI

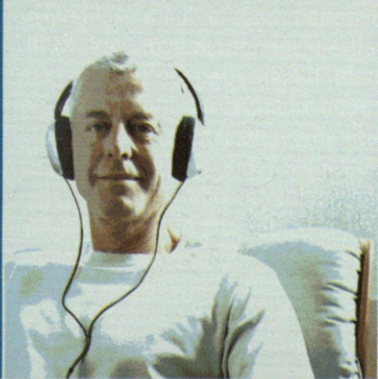
ARGIA San Migel eliza XVI. mendean eraikia izan zen Martin Apaztegi, Domingo Aristiburu eta Martin Abariaren ardurapean. Herriaren gune historikoan kokatua dago, Beneditarren eta Bernardatarren monasterioak, eta Lazkanotarren jauregia ditu ondoan.

**urriaren
5ean
Lazkaon**

**Guk
euskaraz.**

Eta zuk?

**Donostiako Udala
Ayuntamiento de San Sebastián**

KMK'03LZKO
(euskrz 2zi ny dt.)

kilometroak 2003

Baserritik industriara

Goierrri eskualdean kokatutako Lazkao herriak 11,4 kilometro koadroko hedadura du. Iparraldetik Beasain eta Ordiziarekin egiten du muga, eta hegoaldeetik Idiazabal eta Ataunekin. Ekialdetik, berriz, Zaldibirekin eta mendebaldetik Olaberriarekin. Bost mila biztanle inguruko udalerria Aralar mendiaren magalean eta Agauntza ibaiaren ertzean lekutzen da. Historian zehar jarduera ekonomikoak nekazaritza eta abeltzaintzari lotuak egon dira. XVIII. mendeko datuen arabera, baserriz zegoen osatuta hein handi batean. Era guztietako barazki eta fruituak lantzen ziren, bai etxerako baita abereentzako ere: garia, artoa, sagarrak, lekaleak, barazkiak, arbia, alpapa... Inguruko mendietan, Urbaraundin eta Iruemendin esaterako, egurra ateratzen zuten eraikin, gurdi, ikatz eta abar lortzeko. Kobre meategiak ere baziren Aralar mendian. Basoan, berriz, ehiza ugari egiten zen: azeriak, erbinudeak, basurdeak, oreinak... Ibaietan ere arrantza asko egiten zen.

Industri sektorearen ahulezia zela-eta, XX. mendeko

Lazkaoko nekazaritzak garrantzia hartu zuen. Industri jarduera hiru lantegitara mugatzen zen, aroztegi mekanikoak, eta gurdiak eraikitze eta ferrak egiteko lantegiak. 1936ko Gerra Zibila arte egoerak bere horretan jarraitu bazuen ere, iraultza demografikoak aldaketa ekarri zuen. Lazkao Gipuzkoan bederatzigarren postuan kokatu zen hazkunde demografikoaren arabera. Aipatu hazkunde bi faktoreren ondorio izan zen: hazkunde naturala eta inmigrazioa. Euskal ekonomiaren bilakaerak Espainian gainbeheran zeuden hainbat eskualdetako milaka lagun erakarri zituen Euskal Herrira. 1970eko hamarkadatik aurrera egoera egonkortu zen eta biztanleria 5.000 inguruan finkatu zen. 1975ean industri sektore sendoa zuen herriak, guztira 27 lantegi eta 1.098 lanpostu.

Gaur egun, nekazaritza eta abeltzaintza beste maila batean gelditu dira. Jarduera horiek Lazkaomendira mugatzen dira eta biztanleriaren %2 bakarrik aritzen da lanotan. Demografia ikuspegitik egonkortu eta herri industrial eta moderno bilakatu da Lazkao.

Zelai enparantza San Migel elizaren inguruan kokatua dago, eta bertan Orobione etxea edota apaiz etxea daude. Euskadi enparantza, berriz, udal administrazioko eraikinak eta gainontzeko herri zerbitzuak biltzen dituen gunea da. Herriko pilotalekua ere bertan eraiki zen joan den mendean.

San Migel parroki eliza

XVI. mendeko San Migel parrokia gurutzeriaz estalitako eta oinplano angeluzuzeneko eraikina da. Absidea erdi biribila, esfera laurdeneko ganga eta burualdean kanpandorrea ditu. Eraikitze lanek luze iraun zuten. Besteak beste, Martin Apaztegi, Domingo Aristiburu eta geroago Martin Abaria izan ziren parrokia eraikitze lanen arduradunak. 1664an sakristi berria eta arkupea erantsi zizkieten. Ganga, aldiz, XVII. mende amaieran eraiki zuten.

Lazkanotarren jauregia

Gaztelako arkitektura eredua jarraituz eraiki zen XVII. mende hasieran Lazkanotarren jauregia. Aurrealdea hiru gorputzetan banatzen da. Erdikoan atea dago eta albokoak dorre moduan eraturik daude. Egitura hau 1921. urtean egindako eraberritzearen ondorioa da. Lorategi batez inguraturik dago eta erdian putzu bat du.

Barrualdeari dagokionez, solairu nagusian, Lazkanotarren gelak, sukaldea eta liburutegia daude. Hirugarren solairuan banaketa aldatu da, gela eta trasteleku bezala erabiltzeko gune txikiak sortuz, eta erretiratuen etxerako egokituz.

Bernardatarren monasterioa

Maria de Lazkanok sortu zuen XVII. mendeko bigarren erdialdean. Bernardatarren komentuk Santa Ana izena du. Monasterioak, beste areto batzuen artean, eliza du, nabe bakarrekoa, gurutze latinoaren formako oinplanoduna. Gaur egun, kongregazioa jantzigintza tailerreko eta liburu enkoaderazio tailerreko lanetik bizi da. Ostatu bat eta baratzea ere baditu monasterioak.

posta-m@il. Agur paperezko banku-gutunei

Euskadiko Kutxan enpresa-kudeaketa hobetzeko konpromisoari eusten diogu. Hori dela eta, lehenak izan nahi dugu bankuko agiri guztiak posta elektronikoz jasotzeko aukera ematen. Hartara, bankuko laburpen eta egiaztagiriak azkar eta eroso jasoko dituzu eta, paperik erabiltzen ez denez, ingurumena errespetatuko duzu. Posta-mailekin ez dago paper-piloa artxibatzen ibili beharrik. **Euskadiko Kutxa. Oraingoan ere lehenak.**

Zelai plaza

Santa Ana komentuarien eta parrokiaren inguruan dago Zelai plaza. Eite erregular dun enparantzak etxe ilara osatzen du, besteak beste, Orobione oinetxea, apaiz etxea, Bordatxuri eta Etxarri oinetxea. Azkeneko honetan jaio zen Francisco Areso konposatzaile ospetsua.

Hirigunea

Euskadiko enparantzaren inguruan biltzen dira udal administrazioa eta gainerako herri zerbitzuak. Udala, esaterako, XVII. mendean eraiki zen eta mende honetan gehitu zitzaion maisuen etxebizitzetarako atala. Pilotalekua, aldiz, joan den mendekoa da.

Aipatu ditugun eraikinez gain, hirigune inguruan bada beste zenbait eraikin esanguratsu, esaterako, San Prudentzio baseliza. Hirigunetik 100 metrora dago, garai batean Ataun eta Olaberrira joateko bideak elkartzen ziren lekuan. Herriko jatorrizko parrokia izan zela esaten da. Murugarren historialariak, bere jatorria 1479. urtean kokatzen du. Ermitaren patronatua hiritarrei zegokien. Jende asko azaleko gaixotasunak eta garatxoak sendatzera ere joaten da. Horretarako lanparako olio txera eramaten dute eta olio berria uzten dute eskaintza gisa. Kontakizunen arabera, gaixotasunak eta garatxoak sendatzeko bada beste modu bat ere. Txanpon batekin igurzetak egin behar dira eta gero, txanpon hori ermitako atabakan bota. ■

AMATA SAGASTI

XVII. mendeko bigarren erdialdean eraikia, jantzigintza eta liburu enkoaderazio tailerreko lanetik bizi dira Santa Ana komentuan.

Jose Migel Iztueta, Lazkao Txiki

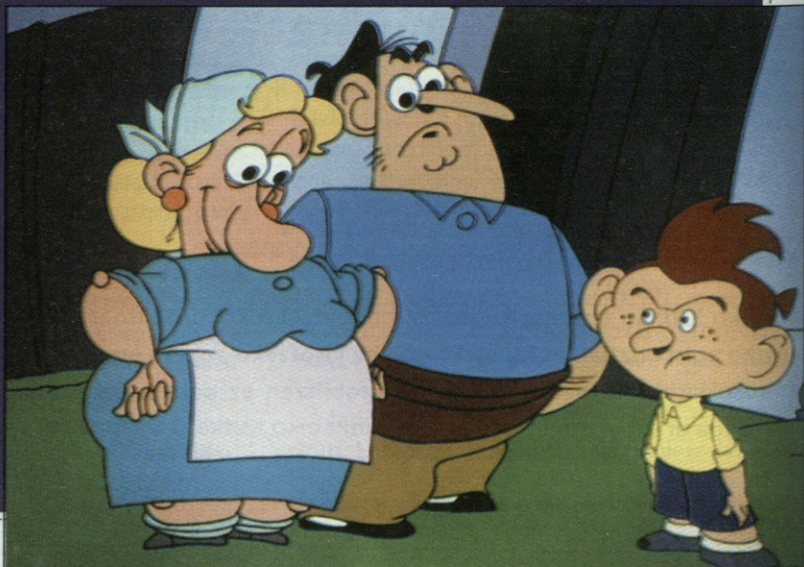
Lazkaomendi auzoko Abalin baserrian jaio zen Lazkao Txiki (1926-09-15) bertsolaria. Hala zioen berak auzoari buruz:

*Lazkaomendi auzoa da au
eta Lazkao erria.
Eta kantari asi naizena
Abaliñe baserria.
Zu izan ziñan nere sortetxe
babesa eta tokia,
palazio bat etzera baiña
neretzat berdingabia.*

Bederatzi urterekin entzun omen zituen lehendabiziko aldiz bertsolariak. Garai hartarako Lazkaomendira bertsotara etorriak ziren Uztapide eta Zepai. Jendaurreko lehen saioa Gorputz egunez egin zuen Legorretan. Hamazazpi urterekin, berriz, Lazkaoko jaientan aritu zen Saiburu eta Basarri kantu lagun zituelarik. 1950. urtean Tolosan bertsolari gazteentzat antolatutako txapelketa batean parte hartu eta lehenengo saria irabazi zuen.

1967. urtean jokaturako Euskal Herriko Txapelketan, laugarren postuan geratu zen Uztapide, Xalbador eta Lopategiren jarraian. Jendaurreko bere azken bertsoa, 1993ko urtarrilaren 24an izan zen, Aita Santiago Onaindia eta Alfonso Irigoien omenaldian.

Lazkao Txiki berari buruzko marrazki bizidunetan

Hamasei urte zituen klasetik irtenda argazkiak errebelatzera joaten hasi zenean. Euskal rock erradikalaren garaietan kontzertuak irensiten zituen argazki kamerarekin, gero musika erantsita muntaiak egiteko.

Gaztetako ero bolada bat gehiago zirudien argazki zaletasunak, baina laster erabakiko zuen horixe nahi zuela bizibide: 20 urterekin Artelekun serigrafia ikastaroa egin zuen, eta sormena, gauzak egiteko interesa zuen jendea ezagutu zuen. Pare bat gauza argitu omen zizkion horrek. Beka bat eman zion Gipuzkoako Foru Aldundiak eta hura izan zen aitzakia industri peritutzaz ikasketak utzi eta etxean argazkigintzan sakondu nahi zuela esateko.

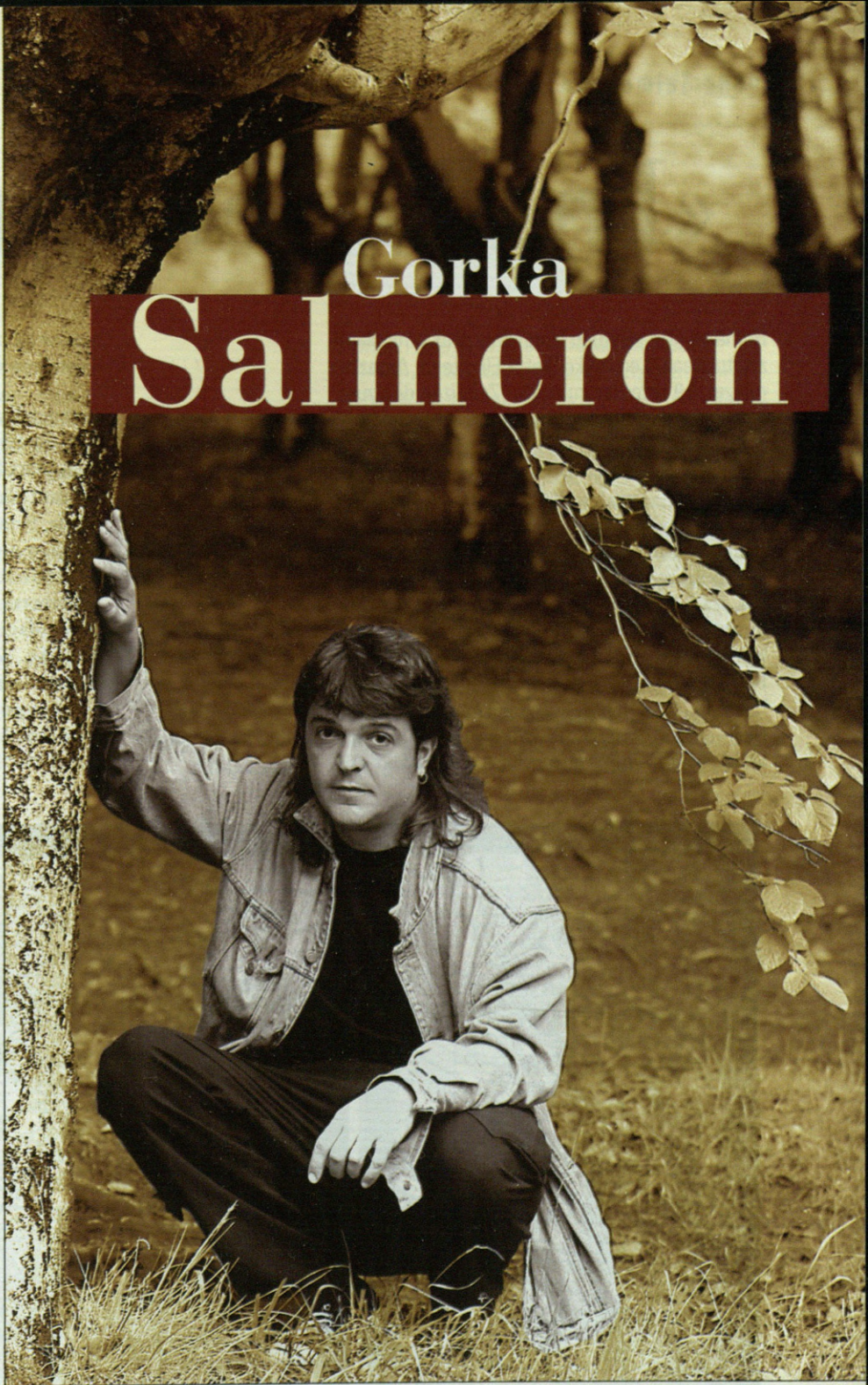
Koloreak baino zuri-beltza du nahiago, eta zuria baino beltza maiteago. Begirada jartzeari argazkilariaren lana. Argazkietan Gorkaren begirada urrunekoa omen da, batzuetan hotza izateraino. Iluna. "Lotsatia naizelako", dio.

ESTITXU EIZAGIRRE

IXIAR EIZAGIRRE

Argazkiak: Eli Gorostegi

Gorka Salmeron

begirada beltza

«Irudiaren kultura g

Hamasei urte zenituen lehen argazkiak errebelatu zenituenean, Legazpiko Ikatzeko Elkartearen. Argazkigintzan 19 urte daramatzazu. Zein izan dira zure ibilbidean aldaketa nagusienak?

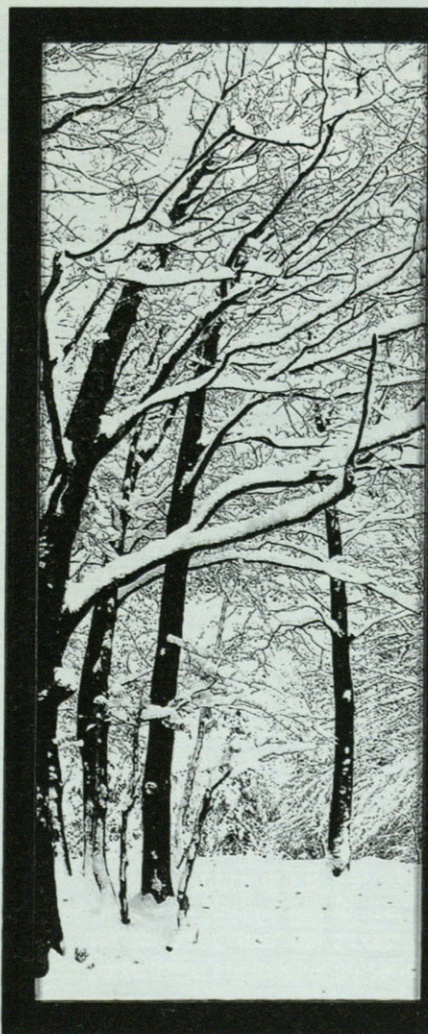
Hasieran teknika aldetik asko esperimentatu nuen, eta gauza piktorikoagoak egiteko erabiltzen nuen argazkia. Teknika hori, oinarria, beharrezkoa da. Baina gero teknika ahaztu eta edukiak azaltzeaz interesatzen zara. Geroz eta argazkilariagoa naiz, "puruagoa"-edo: zuri-bel-tza, irudiak manipulatu gabe... Gaur teknikarekin bilatzen dudana, irudiak berak duen xarma harrapatzea da, gauzak gehiegi konplikatu beharrean.

Bestetik, lehen gehiago kezkatzen ninduen besteek zer esango ote zuten nire lanaz, nire ideiak berak baino. Gaur gehiago arduratzen nau

nire lanak, besteek esango dutenak baino. Horrek lasaitasuna ematen du.

Autodidakta izan zara beti. Kanpora ere asko jo duzu, formazio gehiagoren bila. Hemen formatzeko aukerak falta al dira?

Argazki elkarteak hastapen moduan oso ondo daude, baina behin etapa batetik aurrera hor ez daukagu gauza berri askorik lantzerik. Elkartee-tako dinamika nahiko mugatua izaten da. Lehiaketak edo argazki rallyak egiten dituzte, eta ez dago gaizki, baina gauza gehiago egin daitezke. Kultura fotografikoa da behar dena. Argazkilarien artean tramankuluei eta duzun kamera puskari ematen zaio garrantzia, eta baita lehiaketetan dauden patroiei eta estetikari ere. Lehiaketetan araudi batzuk daude eta

«iegi ezagutzen dugu»

horiek dira eredu, hortik ezin zaitezke irten. Gaur argazkigintzari erabilpen asko ematen zaizkio; argazki taldeetan, berriz, mugatu egiten dute eurek eman nahi dioten erabilpena. Zentzu horretan ere irekiagoak izan behar lukete. Ez dut kritiko ezkorra ere izan nahi. Argazki elkarteek bere gauza onak badituzte, baina gauza gehiago egin ditzakete.

Niretzat hemengo erreferente garrantzitsua Elgoibarko Ongarri da. Batetik, Euskal Herriko argazkilariak bultzatzen dituzte, euren liburuak argitaratuz edo lanak aurkeztuz. Gainera argazkilariok harremanetan jarri gaitu; garrantzitsua da hori, lanak elkarri erakusteko eta zalantzak elkarbanatzeko. Atzerriko argazkilariak ere ekartzen dituzte, beste lekutan zer egingen den ezagutzeko.

**Paisaien inguruan
bi lan eginak ditu.**

**"Paseoak eta
Paisaiak" lanean
udazkena kolore
leherketan harra-
patu zuen, mugi-
mendu bizian.**

**"Natura" lanean
negua biluzik, hotz,
zuri-beltzean.**

Sormen aldetik, zein da zure lan prozesua?

Nire lana instintiboa da gehienbat, intuizioak narama. Gauza askoren zergatia gero ulertzen dut, egindakoa erakusketa moduan aurkezten dudanean. Hasieran gai edo kezka batek erakartzen zaitu, eta irudi bitartez sentimendu eta kezka horiek azaltzen saiatzen zara. Eta jada erakusketa moduan aurkezten duzuncan, aditu edo kritiko bat etorri eta errepasso bat ematen dizu; eta konturatzen zara, nahiz hasieran zero-ri jabetu ez, hor dauden gauza asko inkontzienteki azaldu dituzula. Jota uzten zaitu.

Gai edo kezka horiek denboran irauten al dute?

Zure lana, zure bizitzaren arabera doa. Gaia beti dago hor, baina zure begirada ezberdina da; gai beraz une batean edo bestean interesatzen

zaizun alderdia ez da berdina.

"Leaxpi, industri paisaiak" lana orain 13 urte egin nuen. Orduan egina gaur ikusi eta ondo dago, baina gauza batzuk falta ziren. Garai hartan fabrika kanpotik eta barrutik atera nuen. Gaur fabrika herrian eta haranean kokatzen ari naiz.

Naturaren gaian ere eboluzio bat egon da. "Paseoak eta Paisaiak" lanean udazkena interesatzen zitzaidan, koloreen leherketa hori, mugit-

mendua. Begirada nahiko subjektiboa zen, inpresionista ere bai. Formatu handian ziren argazkiak. "Natura" lanean, berriz, gauza handi eta txikien kontrastea dago. Eta gehiago interesatu zait negua, zuhaitzak biluzik, dena zuri-bel-tzean. Hotzagoa da, eta pentsatuagoa. Kritika puntu bat ere badago, mendian zaborra ikusten dudanean atera egiten dut argazkian.

Ruandara 1992an joan zinen, Nyundoko Arte Eskolan argazki ikastaro bat ematera. Nola sortu zen proiektua?

Iokin Otaegi Lasalletarraren bitartez joan nintzen; Nyundoko Arte Eskolako zuzendaria zen Otaegi, nire aitaren laguna, ikastolan maisu izan nuena. Hango maisu eta ikasleen lanak ekarri zituen, eta harrituta utzi gintuen zer indar zuten koloreek. Bai eskulturan, zeramikan, pinturan... Argazkigintzan, berriz, maila baxuagoa zuten. Hortik sortu zen ikastaroa emateko ideia. Aita eta biok joan ginen, hilabeterako.

Ruandan bertakoei argazkiak egiten hasi nintzen. Erretratu zuzenak ziren denak, jendea kamerari begira. Baimena eskatzen nuen erretratu egin aurretik. Ez nuen aurrez pentsatutako ideiarik eraman, aurkitu heinean egindako lan bat izan zen, lan etnografikoa: nortzuk ziren eta nola bizi ziren erretratatzeko interesatzen zitzaidan.

Ruandara 1992an joan zen, Nyundoko Arte Eskolan argazki ikastaroa ematera. Bi urtera jarri zuen erakusketa Zarauzko Photomuseumen.

Gure kulturen jendeak kameraren aurrean jartzeari panikoa dio, ez dakigu natural egoten. Zergatik da hori?

Irudiaren kultura gehiegi ezagutzen dugu, eta horrek mugatu ere egiten gaitu. Hainbeste irudi daukagu edozein lekutan (telebistan, kalean...), eta hainbeste ezagutzen ditugu irudia fabrikatzeko medioak, guk ere itxura aldetik gure alde bat azaldu nahi izaten dugula. Ruandan jendea naturaltasuna, duintasuna ikusten diozu; nahiz

Curriculum

- **JAIO:** Legazpin, 1969an.
- **ARGAZKILARIA**
- **FORMAZIOA:** Legazpiko Ikatz Argazki Elkartearen errebelatu zituen bere lehen argazkiak, 1985ean. Artelekun Manuel Bellorekin serigrafia ikastaroak egin zituen, eta argazkigintza tailerrak egin da Pierre-Jean Amar, Jordi Guillumet, Eiichiro Sakata, Miguel A. Martin eta Juan Manuel Castro Prietorekin.
- 1990az geroztik ikastaro eta tailerrak ematen ditu.
- 1992an Ruandan, Nyundoko Arte Eskolako

irakasleei argazki ikastaroa eman zien.

- Hainbat erakusketa jarri du. Besteak beste, Zaragozako Spectrum galerian (1993an), Israelgo Tel-Hai Industrial Parken (1995ean), edo Tourcoingeko Nadar galerian (2000. urtean).
- 1993an Zum Edizioak sortu zuen.

Argazki lanak

- Beste askoren artean, "Leaxpi, Industri Paisaiak", "Rwanda 1992", "Paseoak eta Paisaiak", "Arrantzaleak" eta "Natura" lanak daude.

eta lau gauza izan, sekulako elegantziarekin daramate. Hemen prostituituago gaude, zentzu horretan.

Erretratuak nola lantzen dira?

Erretratu batean bi osagai daude beti: bata, erretratatuaren fisionomia eta bere buruaz azaldu nahi duena, eta bestea argazkilariaren begirada, edo argazkilariak nola ikusten duen pertsona hori. Horrekin guztiarekin azkenean ikuspegi bat ematen da. Baina asko eman daitezke.

Erretratu onaren unera iristeko lan edo prozesu bat dago. Argazkilaria eta pertsona horren artean joko batek egon behar du, ideia lantzen zoazen heinean komunikazio bat behar da, eta unea sortzen denean, hor dago argazkia.

Autorretratuak ere egin izan dituzu.

Autorretratu nire tenple ezberdinak azaltzeko erabili izan dut. Segun eta zer egun daukazu edo nola zauden, bakardade tarte bat hartu eta "gaur nire alde hau azaldu nahi dut" esaten duzu. Garai batean dezente egiten nituen autorretratuak. Azken aldian ez ditut gehiegi egiten.

Diru asko jarri behar izan duzu zure lanean. Inoiz egon zara proiekturen bat bertan behera uzteko-tan?

Diren bezala

Ruandan gehien harritu zuena, kamera aurrean erakusten duten naturaltasuna eta duintasuna izan zen. Gizon bati ateratako argazkia zintzilik du bere lantokian. Ez zaio ahaztuko une hura: "Beti tiro bat baino gehiago egiten dut. Gizon hura hain tinko plantatu zitzaidan kameraren aurrean, halako begirada sarkorra zuen, tiro bat egin eta ez nintzela gai izan beste bat egiteko. Begirada horrek jota utzi ninduen. Eta hor zegoen argazkia, ez zen gehiagoren beharrik".

"Leaxpi, industri paisaiak" lana aurkeztu nuen, markotan sekulako diru pila gastatu nuen. Lanean ere denbora asko pasa nuen. Kamera zintzilikatzeko zorian egon nintzen.

"Paseoak eta Paisaiak" lanarekin ere sekulako aberia ekonomikoa egin nuen. Asteburu batean mendira joan, eta 240 bat euro joaten zitzaizkidan materialetan; eta hurrengo asteburuan gehiago. Gainera hasierako ideia gehiegizkoa zen: nire buruan 11 metro zabalerako muntaiak ikusten nituen, eta horrek koloretan diru pila balio du. Erakusketa moduan muntatzea lau urte kosta zitzaidan. Bakarkako pieza batzuk 1'25 metro dituzte zabaleran eta 3 metro luzeran. Hori dena ordaintzea latza izan zen.

Azkenean laguntzak edo bekak lortzen saiatzen zara. Pazientziarekin hartu behar da, lasaigo ibili. Ideia hor badago eta epe luzera atera daitekeela ikusten badut, oso burugogorra naiz: urtetako lanean sartzeko gai naiz, erakusketa gauzatu arte.

"Paseoak eta paisaiak" laneko argazki batzuekin jaso zenuen "Imajina ezazu Euskadi" saria. Ez omen zinen argazki abstraktuak aurkeztera ausartu...

"Paseoak eta Paisaiak" lanarekin egin nuen zuloa betetzeko aurkeztu nintzen lehiaketara. Nire lanean baziren irudi oso mugituak eta

Hurrengo asteko ARGIArekin batera,

GEHIGARRI BEREZIA

2001eko Soziolinguistikako Inkestaren emaitzak

Argazkirik ez. "1990ean Portugalen izan nintzen. Kamerarekin batera eta bestera nenbilen, gauza denei argazkia ateratzen. Behin gaixo terminalen ospitale batera eraman ninduten. Shock izugarria izan zen. Segituan gorde nuen kamera. Jendeak errespetua merezi du".

abstraktuagoak ere. Baina sariketan aurkezteko, nire ustez komertzialagoak edo irakurtzeko errazagoak zirenak hautatu nituen. Argazki munduan eta elkarteetan arau batzuk daude; ni ere ibili izan naiz epaile lanetan, eta ikusten duzu zer gauzengatik egiten duen apustu batek edo besteak.

Enkarguzko lanen artean, zeintzuk gustatu zaizkizu gehien?

Beti saiatzen naiz enkarguzko lanak eta lan pertsonalak bereizten. Batzuetan bat egiten dute, enkarguzko lana zure egiten duzunean, interesatzen zaizuna denean.

Arrantzaleei buruzkoa izan zen polita. Gipuzkoako Foru Aldundiak ateratzen duen "Bertan" sailerako eskatu zidaten lana. Liburuko testuak ilustratzeko nahitaez lan bat egin behar zen museoetako objektu zaharren, grabatuen eta argazki zaharren erreproduzioak egiten. Baina bestetik aukera eman zidan ontzi batean sartu eta mundu horri buruzko nire ikuspegia emateko. Jakina, ez da aski joan eta "zer polita" esanda argazkia ateratzea. Ontzian eurekin eman behar dituzu egunak; jakin nortzuk diren, nola bizi diren, zein diren euren arazoak.

Gero gai horri zure ikuspegia ematen saiatzen zara.

Bestetik, beti izan naiz Hertzainak taldearen zale porrokatua. Gariren bakarkako lehen diskorako azala egitea gozamen hutsa izan zen. Maketa entzun eta musikari irudi bat jartzea zen lana.

Arte ederren artean argazkilaritza ez da besteak adina baloratzen. Zergatik?

Azken erakusketa Paupa galerian egin nuen, martxoan. Bertako arduradunak, Jon Idiakezek, esan zidan jende gehien ekarri zuen erakusketa izan zela nirea. Saldu nuen pieza bakarra, galeristari saldu nion.

Batetik interesa badago, jendeari argazkia gustatzen zaio. Baina hain erraz ailegatzen da edonor mundu horretara, ez zaiola balorerik ematen. Oso zabaldua dago irudia, leku denean daukagu. Irudia fabrikatzea ere oso eskura dagoen zerbait da. Edonork ez du eskultura bat egiten, baina denok ematen diogu botoiari oporretako argazkiak ateratzeko. Hain dago eskura, jada argazkigintza sormenerako edo

espresio bide bezala erabiltzen denean jendeak ez duela baloratzen. Kultura fotografikoa falta da.

Bestetik, negatibo batetik kopia ezberdinak egin daitezke, eta badirudi horrek balorea kentzen diola pieza bati. Alde horretatik argazkia grabatu bat bezala ikusten dut. Argazkigintzan ere norberak mugatu behar luke bere lana eta esan: "irudi honetatik hainbeste kopia bakarrik daude".

Europako beste herrietan ere hain gutxietsia al dago argazkigintza?

Frantzia aldean dezente ibiltzen naiz, eta han harrituta gelditzen naiz. Koska ateratzen digute. Ikustekoa da argazkigintzan zer bizitasun dagoen eta zer balioa ematen dioten. Jakina, argazkigintza Frantziatik dator. Ez dakit guk baino denbora gehiago daramatelako ote den, edo mentalitate aldetik ere ezberdinak direlako ote den. Baina lekutan gaude.

Zeri ez zenioke aterako argazkia?

Prentsan azaltzen diren irudi gogor horiek ez nituzke sekula aterako. Ni ez naiz hori egiteko gai. Baina argi dut irudi horiek azaldu behar direla. Komeni da. Argazkiak badu bere funtzio kritikoa eta hori egin behar da. Baina nik ez dut egingo. ■

Bertsoa

DOINUA:

LAGUNDURIKAN DANOI

Gauzak kolore, argi,
forma egokian,
islatu al badira
zure bekokian
klik! egingo diozu,
baina arestian
begi bistan ikusten
zenaren azpian
zerbait gehiago dago
zeure argazkian.

Aitor Mendiluze

ESPAINIA KONSTITUZIOAK

25 URTE

KONSTITUZIOA
Ines Sastre
bezalakoxea duzu:

GAZTEA ETA POLITA
agertzen digute...

OH LA LA !!!
LA JEUNE
DEMOCRATIE
ESPAGNOLE !

BELÍSSIMA !!

BEAUTIFUL !!!

QUE ENGRAÇADA!

... baina ahoa irekiz gero,
AKABO XARMA !!!

MONARKIA !!!
IRITZI DELITOK
ESPAINIERA
HIZKUNTZA
DERRIGORREZKOA
ARMADAK
ESPAINIAREN
BATASUNA BERMATU
HAU BOZ
MAKURRA !!!
GAINERA GUK EZ DUGU
HAUTATU

SK:

Martin Aranburu

EAKO ZUZENDARITZAKO KIDEA

Indartu ditzagun helburuak!

Munduko gainontzeko zonaldeetan ez bezala, ezinezkoa da Euskal Herriko giro politikoa errutinariotzat jotzea, eta jakina, honezkero, Euskal Herrian, edozein ikasturte politikoan, aldaketa politiko franko ikusi dezakegu.

Aurtengo ikasturte politikoaren garrantzia egunerokotasunak erabakiko duen arren, ukaezina da interesdun elementu asko izango dugula datozen hilabeteetan. Batasunaren aurkako erasoek jarraitu egingo dutela argi dago, besteak beste, alderdi horren legebiltzarkide batek legebiltzarreko debate politiko batean esandakoengatik auzipertua, zigortua, inhabilitatua eta espetxeratua izan daitekeela, jakingai izan baitugu azken egunetan. Bestalde, erkidegoko populazioaren subiranotasunak erabakitakoa ezin onarturik, legebiltzarren konposaketa aldatzeko intentzior PPk mekanismo desberdinak jarriko ditu berriz ere martxan, legebiltzarren funtzionamendua oztopatuz, eta hala, berriz ere hauteskundeak konbokatua izan daitezen lortu arte. Kontutan hartu beharreko beste elementu bat alderdi desberdinek burutu beharreko biltzar edo diskusio desberdinak: Eusko Alkartasunaren biltzarra, Aralarren strategi politikoaren eguneratzea eta EAJren baitan presidente denaren aldatzea, besteak beste.

Ezin ahaztu epe ertainean euskal gatazkarerikiko eragina izan ditzaketen hauteskunde desberdinak izango ditugula Espainiako Estatuan. Garrantzizkoenak, agian, Espainia mailakoak, non PP eta PSOEren arteko lehia bizia ikusiko dugun. Zintzoa izan behar badut, aitortu behar dut, ez dut uste popularrek boterea galduko dutenik, baina gehiengo sinpleak PP, PSOE eta beste alderdi batzuen arteko akordioen aukera ahalbideratuko balu, tentagarria litzateke Kataluniako eta Euskadiko ordezkari batzuentzat; euskal eskenatoki politikoan izango litzatekeen eraginak ahanzi gabe. Horretaz gain, bistan ditugu ere bai, Europako hauteskundeak, sozialista eta abertzaleen arteko adostasunak suposatuta ditzakeen Kataluniako hauteskundeak, euskararen aurkako eraso saiakera gehiago Nafarroako Gobernuaren partetik, eta zer esanik ez, EAEko hirukoak

MONIKA DEL VALLE

aurkezturiko planaren garapena.

Irailaren 26an egingo du lehendakariak testu artikulatu baten zirriborroaren aurkezpena, aportazio eta debate garaiari abiapuntua emanez, eta ikusteke dago Eusko Legebiltzarrean ordezkaritza duten alderdi desberdinek hirukoak eginiko planteamenduari emango dioten erantzun parte-hartzailea edo ukatzailea. Hala ere, legebiltzarreko prozeduraren emaitza, bata izan zein bestea, hirukoarentzat testu artikulatu baten inguruko herri kontsultaren helburua tinkoa dirudi.

Nolakoa izango da egoera politikoa ikasturte guzti hau bukatuta? Nire iritziz, kualitatiboki gauza gutxi aldatuko dira aipatu ez dudana beste elementu berri bat gertatu ezean: independentziaren aldeko sektore desberdinen adostasuna. Adostasuna helburretan eta medioetan. Nora goaz eta nola goaz. Ezinbesteko bi kuestio horietan bat egingo bagenu, gainontzeko elementu guztiak bigarren mailakoak lirateke, eta aurrez aurre, agenda politiko osoak, Euskal Herriarenak eta baita Espainiarenak ere, adostasun horren inguruan egingo luke dantza. Noski, euskaldunek erritmoa markatuta eta soinu-jolea aukeratuta!

Ez al da ba egia Madrilgo parlamentuan, Katalunian, alderdien kongresuetan eta hauteskunde desberdinetan gerta litekeena huseria izan daitekeela adostasun nazional berri batek Euskal Herriko mapa politikoa eraldatuko balu? Abertzaletasunaren alde gehiengo berriak eta zabalak lortuko litzatekeen eskenatoki berri batetaz mintzo naiz, eta gainera, Euskal Herri osoan kontutan hartu beharreko elementu garrantzitsua izango litzatekeena. Badakit erraza dela paperean edozer gauza idaztea, baina aspaldidanik argitxo ikusten dut, adostasun nazional horren ezean, herri honek dantza egiten jarraituko duela, beste inork baino hobe ziurrenik, baina, beti ere, espainolek eta frantsesek markatutako erritmoarekin eta aukeratutako soinu-jolearekin.

Aspaldidanik

argitxo ikusten

dut, adostasun

nazional horren

ezean, herri

honek dantza

egiten jarraituko

duela, beste

inork baino

hobe ziurrenik,

baina, beti ere,

espainolek eta

frantsesek

markatutako

erritmoarekin

eta

aukeratutako

soinu-jolearekin

Jon Kortazar

IDAZLEA

“Quimera”ren ilusioan

Garbi dago euskal literaturak, berriak edo zaharrak, geroago eta interes handiagoa sortzen duela Euskal Herriko mugetatik kanpo, eta geroago eta normalago ikusten ditugula euskal lanak beste hizkuntza batera -normalean, gaztelera- itzulirik.

Aspaldi batean Gabriel Arestik buruan izan zuen editorial bat sortzea hemendik kanpo literatura lanak ezagutarazteko asmoz. Noizbait, Koldo Mitxelenaren bidez bere poemak Austineko unibertsitatera bidali ziren hango argitalpen batean agertzeko asmoz. Ez dakit gauzatu zenik argitalpena, ez baita asmo horren berririk geratu. Baina literatura sistema bihurtzen den orduan, geroago eta beharrezkoagoa du etxeko atetik kanpo agertzea.

Azken urteotan, gainera, eta Hiru argitaletxearen esperientziaren ondotik, euskal argitaletxeek, bakoitzak bere idazleak gaztelera emateko joera hartu du. Ttarttalo eratu zuen Elkarrek eta Erein ere bide horretatik joan da. Txalapartarenean ere ezagutzen duten joera da hori. Gaztelera zuzenean idazten duten euskal idazleen lanak argitaratzen ez dituztenean... Baina hori beste kontu bat da.

Bernardo Atxaga, Ramon Saizarbitoria, Anjel Lertxundi, Joan Mari Irigoien izenen ondoan joan dira beste batzuk (orain "tropical" esan beharra omen dago): Aingeru Epalza, Joxemari Iturralde, Edorta Jimenez, Laura Mintegi, Harkaitz Cano, Ixiar Rozas, Ur Apalategi, Iban Zaldua eta poetak: Felipe Juaristi, Juan Kruz Igerabide, Rikardo Arregi, Miren Agur Meabe...

Egia da batzuetan ediziook etxekoentzako egin direla eta etxetik kanpo nekez irtengo direla liburuok, egia omen da baita ere, kanpoan argitaratzen denean etxe barruan saltzen direla liburuok, idazlearen ezagutza, idazleaz entzuna izatea faktore garrantzitsuak baitira liburu bat erosteko orduan. Baina etxeko ateak zabaltzen ari dira pixkanaka.

Espainia osoan ezaguna den “Quimera” literatur aldizkariak iraileko alea gure euskal literatura berriari eskaini dio, erakustoki ederra eskainiz, bai euskal idazleak kanpoan ezagutzera emateko, eta baita ere etxe barrura begira “Quimera”ren ilusioan kritiko berrien lorpenak erakusteko.

Aldizkari hori Montesinos argitaletxeari

DANI BLANCO

«
Egia da
batzuetan
(gaztelera-
zko)
ediziook
etxekoentzako
egin direla
eta etxetik
kanpo
nekez irtengo
direla liburuok,
egia omen da
baita ere,
kanpoan
argitaratzen
denean etxe
barruan
saltzen direla
liburuok
»

lotua dago, baina zuzendaritza Fernando Valls irakasleak hartu zuenetik hona, erreferentzia nagusi bihurtzen ari da batez ere egunotan egiten den literaturaz mintzatzeko orduan. Gogoangarria da, adibidez, Miguel Sánchez Ostíz idazle nafarraren inguruan osaturiko ale monografikoa.

Inguru horretan Fernando Valls-en irado-kizuna izan zen azken urteotan egindako euskal literaturaz monografikoa egitea. Gaia aipatu zidanean ideia bi etorri zitzaizkidan burura: bata, behin eta berriro esaten dela gure inguru honetan gaurko idazleei buruz hitz gutxitxo egiten duela kritikak, eta, beraz, mugak gaurkotasunera hurbiltzen hasi behar genuela, horrek dakarren arriskuarekin, baina guk proposatu behar genuela, eta geroak esango duela; eta bigarrena, kanpora begira zenez, batez ere, lanak itzulita zituztenen inguruan hitz egin behar zela.

Muga nagusi bat zuen lanak: orri kopurua, guztira 60 bat folio besterik ez genuen panorama bat zabaltzeko, eta kontu handiarekin baina abentura guztiekin egindako panorama da gainera.

Hiru zutabe nagusi ditu lanak, bere osoan: sarrera orokor baten ondoren, izen nagusiei buruzko hiru artikulua, kontagintza dator ondoren, eta lau idazle aukeratu dira, Cano, Rozas, ipuingintzaren alorraren barnean Zaldua, eta Unai Elorriaga. Azken urteetako poesiaren ataria egiten da ondoren, eta, adibide gisa, hiru poeta azaldu: Rikardo Arregi, Olasagarre, eta Kirmen Uribe. Jose Ibarrolaren margoek ematen diote aleari bere ukitu estetikoak.

Kritikari buruzko hausnarketa dela eta ohar bi besterik ez: batetik oso jende gazteak, baina adituak hartu duela parte ale honetan, eta ziurrenik, etorkizunak esango du zer emango duten Iratxe Gutierrez, Idurre Alonso, Ibon Egaña, edo Alvaro Rabelli bezalako irakurleek. Bestetik, behin euskal herriko literaturaz ikuspegi orokorra ematen ari nintzelarik konturatu nintzen ohar haien bidez berdin definitzen zela euskal literatura zein Katalunyako poesia, beraz, zehaztasuna behar genuela gureaz ari ginenean.

“Quimera”ko ale berezi hau gure literaturaren deskripzioan zehaztasunaren alde egiten den apustu bat da. ■

Elebitasunetik eleaniztasunera

Zamatutako motxila bizkarrean dutela haur eta gazteak eskola eta ikastolara hurreratu dira jada. Hasi da ikasturtea. Ez zailtasunik gabe, ordea. Galdetu bestela, besteak beste, Nafarroako Gobernuak ahoz gora zenbaitetan, isilean gehien-gehienetan, euskararen eta euskarazko irakaskuntzaren kontra burutzen ari den gurutzada gupidagabea pairatzen, lepo estutze amaigabea jasaten ari diren Erriberako ikastolei edota, Frantziako hezkuntza administrazioak emandako hitza jatearen ondorioz, ikasturte hasiera gogorra nozitu duten Seaskakoei. Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE), aldiz, ikasturte berria asmo eraberrituekin hasi da. Izan ere, epe laburrera, duela urte dezente hezkuntzan indarrean diren ereduak buruzko gogoeta ez ezik legeek aspaldi ezarritakoa betetzeko asmoz, hobekuntza proposamenak ere egiten baititu Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak.

EAEn, 1982ko azaroaren 24an, Euskeraren Erabilpena Arauzkatzeko Oinarrizko Legea (10/1982) erabaki zen. Lege honek derrigorrezko irakaskuntza amaitzen denean, ikasle guzti-guztiek, jatorriz euskaldun zein erdaldun, elebidun orekatuak izan behar dutela jasotzen du. Alabaina, desioak eta aginduak gorabehera, aurrerapausoak gertatu arren, egungo errealitatea ez da legeak jasotzen duenera iristen. Urteak darmatzagu elebitasunari buruzko ikerketak burutzen eta emaitzak, euskarari dagokionez bederen, nahikoa argigarriak dira. Izan ere, eredu bakoitzaren azpian den errealitatea askotarikoa dela kontuan hartu behar bada ere, D ereduko emaitzak B eredukoak baino hobeak dira, eta B eredukoak A eredukoak baino hobeak. Hala ere, badira D ereduan ikasitako ikasleak oso erraz eta aise euskaraz hitz egiten eta idazten dutenak eta, D edo B ereduan ibili arren, idazmenerako zein, bereziki, mintzamenerako zailtasun

INIGO AZKONA

handiak ere dituztenak. Bada, orain arteko emaitzen arabera, irakaskuntza denborak ez ezik etxeko hizkuntzak, ingurune soziolinguistikoak, hizkuntzen arteko interferentziak, metodologia didaktikoak, irakasleen formazioak eta abarrek badute euskararen gaitasuna eskuratze horretan eragina.

Testuinguru horretan ereduak mantentzearen irizpidepean egin ahal den hobekuntza ororen emaitzen ondorioak aurreikusi litezke, bada, ez dezagun hortik funtsezko aterabiderik datorkeenik espero. Egun bestelako errealitatea bizi dugula kontuan, azken hamarkadetan didaktika arloan, materialgintzan, irakasleen prestakuntzan, Euro-

pako hizkuntzen eskuratze goiztiarrean pilatu dugun eskarmentuak nola baita Europen, hizkuntza gutxiagotuei buruz ez ezik herritarren eskubiak jasotzen dituen kartak ere nahikoa helduleku eskaintzen dizkigute beste ibilbide bati ekiteko.

Hobekuntza proposamen batzuk gorabehera paradigma aldaketa baterako urratsak dira egin beharrekoak. Izan ere, besteak beste, gure hizkuntzari dagokionez, azken helburuak garbi badaude, eragingarriak ez diren ereduak eta funtzionamendu moldeak zertarako mantendu? Beste era batera adierazita, goi mailako ikasketetan finkatu

beharko litzatekeen eredu bakar baten testuinguruan, gainerako mailetan ere zergatik ez eredu bakar bat ezartzeko urratsak egin, eskola eta ikastola bakoitzaren errealitatearen arabera (ingurune soziolinguistikoa, e.a.), azken helburuetara iristeko asmoz, kanpoko ebaluazio sistema baten eraginean, nahikoa autonomia (ordutegiak antolatzeak, hizkuntza bakoitzari eskaini beharreko ordu kopurua zehazteko, e.a.) onartuz? Ereduak zein gainerakoak, zenbaitetan kontrakoak dirudien arren, ez dira xede, besteak beste, euskara eta bestelako hizkuntzak menderatzeko bitarteko baizik.

«

Oinak lurlean, XXI. mendean, gainerako hizkuntzak -ingelese- oro har, Euskal Herrian frantsesa eta gaztelania bereziki, albo batera utzita, gutxiengo baten hizkuntza gutxitu bat -euskara- mantentzea eta indarbertzea ez da posible, beraz, euskaldunon etorkizuna ez da elebiduna, eleaniztuna da

»

Paradigma berri horrek, pasa berri den mendeko 90eko hamarkadan, Europako testuinguruan nagusi izan diren aldaketa politikoei eta administrazioei eragindako beharrian

Euskarak eskola eremuan hizkuntza nagusia izan behar du eta eskola eremuko hizkuntza planifikazio guztiguztiek gutxienez baldintza hori bermatu behar dute

sozial berriak -zeinaren baitarik eleaniztasunean hezitako europar belaunaldi berriena nabari daitekeen- hartu beharko ditu ezinbestean kontuan. Izan ere, oinak lurlean, XXI. mendean, gainerako hizkuntzak -ingelesa- oro har, Euskal Herrian frantsesa eta gaztelania bereziki, albo batera utzita, gutxiengo baten hizkuntza gutxitu bat -euskara- mantentzea eta indarberritzea ez da posible, beraz, euskaldunon etorkizuna ez da elebiduna, eleaniztuna da. Alabaina, euskarak eskola eremuan hizkuntza nagusia izan behar du eta eskola eremuko hizkuntza planifikazio guzti-guztiek gutxienez baldintza hori bermatu behar dute. Egun, toki askotan, ez da hori inolaz ere gertatzen. Are gehiago, atzerriko hizkuntzaren eskuratzea euskara mailaren eta jarreraren kaltean gerta ez dadin, ingelesaren eskuratze goiztiarra euskari tokia kentzeko indartzen ari den jarrerari galga jarri behar zaio eta bideratzeko uztarri egokia jarri.

Hizkuntzak baliatzen diren neurrian eskuratu ohi dira, hartara, hizkuntza zeinahi delarik, jakintza-arloen testuinguruan lantzekoak dira guzti-guztiak, ez modu bakartuan. Halaber, hizkuntzak, eurak guztiak, hiztun taldeentzako, ideia, nahi eta esperientziak pertsonen artean trukatzeko bitarteko soil ez direnez eta, beste osagai batzuen artean, hiztun komunitatei loturiko kulturen erakusle edo adierazpen sinboliko ere direnez, hamarkada luzeetan eskuratutako eskuduntzak, eskola giroan, gure kultura hedatzeko eta indartzeko ez dugula baliatu onartu beharrean gaude, beraz, eginkizun daukagu eta erantzukizuna geurea da bete-betean, ez Madrilen ez eta Parisen. Alferrik gertatzen bada ere, gure haur eta gazteen motxilak zamatuta ahal ditugu nahi beste, gure erantzukizunak ezin ditugu arindu, ordea. ■

TXANDAD
Castillo Suarez

Udako ondorioak

Gezurra esango nuke elkarriketa nahi gabe aditu nuela esan izan banu. Egia esan, ez nuen espero atarian aurkitzea bera, telefonoz hizketan. Ausardia faltagatik eskailetan geratu nintzen, ezkutuan, elkarriketa osorik adituz: "Uzten baldin banauzu egizu uda baino lehen", esan zuen malko artean. "Udan errazagoa izango da zu ordezkatzeko zaituen mutil bat aurkitzea" gaineratu zuen, gorroto handiz.

Hala da. Udan errazagoa da jende berria ezagutzea, herrietako festetan. Dagoeneko ageri dira lehen ondorio iraunkorrak. Telefonoz hizketan aurkitu nuen neskak ere ordezeko mutila egin zuen sanferminetan, eta Bilbo-Iruñea-Bilbo bidea egitez nazkatzen hasia da: herrialdez gaindiko harreman ez oso praktikoak.

Uda garai aproposa da harreman berriak egiteko, eta aproposak dira ere teknologia berriak. Badirudi ohiko *chat*-ez gain, "maitasunaren atariak" zabaltzen ari direla. Ezkontza agentzien bertsio birtuala. Bertan zeure ezaugarriak eta nahiak sartu, eta hitzordua antolatzen dizute ezezagun batekin. Modakoa eta *cool*-a omen da tankera honetako hitzorduak izatea.

Aukeran, nahiago herrietako festak, bere ondorio guzti-guztiekin. Pena da bukatu direla. ■

HIRUKO TXIKIAN
Joxe Mari Ostolaza

Zinemaraino

Ekarri dute espainol eskuindar haize totalitarioek beren likitsa, munduaren aitzinean sortzaile baten lana garbigailu estrategikoaren makina erraldoiaren detergenteztat aurkeztuz. Hemen gu, zintzoak, hor terrorismoa. Hemen gu, aingeruak, hor demonioak.

Julio Medem zinegilearen dokumentala aitzaki, Euskal Herriaren aurkako eraso orokorrak esparru berri bat itxuratu nahi du, kanpoko zinema industriak gure berri, haren bertsioa ez bada, izan ez dezan. Egilea, Madrilen bizi eta bertan jaso, jasandako Euskal Herriari buruzko desitxuraketak behartu omen zuen delako dokumentala egitera. Topikoak lege eta sortzailearen askatasuna etsai, beste hainbaten kultur jardunak bezalaxe, PP eta izen ugari nepko morroiek errekaratu nahi diote emaitza artistari, Julio bera eta bere "Euskal pilota, larrua harriaren kontra" txapapotearen itsasoan harkaitzperatu arte. Ez dute aukerarik alperrik galtzen Estatuaren beroaren lerdean ugaltzen ari diren bakteria hauek, doinu bakar monokordean ari eta musikariak bailiren orkestra osatzeko adina subentziorik badutenak. Belarriak eten gabe findu beharrean gaude, doinu horrek errepikatzearen poderioz harrapa ez gaitzan. ■

euskonews & media

Jabier Etxebersteri egindako elkarrizketa:

“Beti pentsatu izan dut Internet euskararen arazoa konpontzeko bitarteko aproposa dela. Gaztelanien eta frantsesaren itzalean, euskarak asko sufritzen du. Beraz, hizkuntza horietan aurki ditzakezun edukiak euskaraz ematera mugatzen bazara, nahiz eta euskalduna izan, erraztasunera joko du jendeak. Oso militantea izan behar da bat euskararen aldeko apustua egiteko. Hori konpentsatzeko, mundu garbiak, euskaraz bakarrik aurki daitezkeen guneak eraiki behar dira. Internetek halako gauzak ahalbidetzen ditu. Euskaldun guztiengana iritsi daiteke inolako banaketa arazorik gabe, eta hainbat produktu eskaini ditzake kostuak handitu gabe. (...) Euskaraz dauden eduki guztien atari nagusi bat egin daiteke, eta, aldi berean, gune bakoitzak bere izaera propioa mantentzea. Mundu errealean halakorik egitea oso zaila da. Ni neu konbentziturata nago Internetek asko eman ahal diola euskarari, eta ahal dudana egingo dut sarean bere pre-

sentzia ziurtatzeko”.

berria

Bingen Zupiriari egindako elkarrizketa:

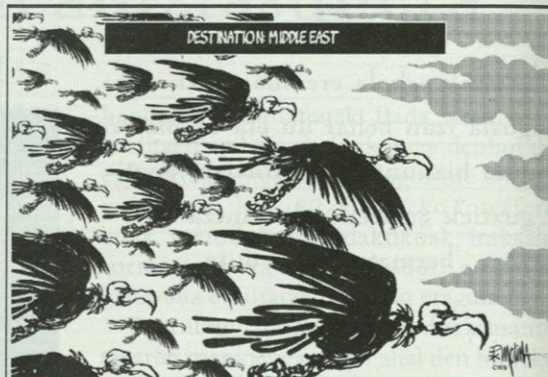
“Bi kate eta bi hizkuntza ditugu. Non jarri behar ditugu lehentasunak emaitza hoberenak lortzeko? ETB2ren kasuan informazioaren apustua egin da, eta ETB1en haur programazioa eta barne produkzioarena (...) ETB2n erregai gehiago jartzen dugun sentsazioa zabalduta dagoen arren, ez da horrela. Giza baliabideak eta dirua erdibana banatzen dira bi kateen artean. Sentsazio hori hizkuntzaren mugak eragin dezake(...). Zenbait testigantza euskaraz jasotzea ezinezkoa da. (...) Gero eta gehiago dira jatorrizko hizkuntzan agertzen diren testigantzak bi kateetan. Hori erabaki baten ondorioa da(...)”.

ARGAZKIA OKER

1912 zenbakiaren “Iritziaren Leihoa” sailean Jesus Maria Ariznabarretak idatzitako iritzi artikuluan Bixente Serrano Izko-
ren argazkia agertu zen akats tekniko batengatik.

ARGIA

◆ Pedro Molina, Nikaraguako “El nuevo diario” egunkarian

Helmuga: Ekialde Ertaina.

◆ Olle Johansson, Suediako “Norra Vasterbotten” egunkarian

-Harrapatu zaitut!

-Besoan: musikaren industria.

www.kaixo.com
internet

Champourcin-eko
Ernestina
27ko olerkari
ezezaguna

❑ Ezpalak
❑ Argitalpenak
❑ Ikuskizunen agenda

❑ Denbora-pasak
❑ Ihesi
❑ Makina bat kontu

Ekologia
Ozono-zuloa
inoiz baino
handiagoa da

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Tarregako Antzerki Feria

Antzerkiaren plaza

Iraileko bigarren astea data seinalatua izaten da antzerki munduko profesional eta zaletuentzat. Izan ere, Fira de Teatre al Carrer-ek Tarregako (Lleida) kaleak antzoki erraldoi bihurtzen ditu. Irailaren 10etik 14ra bitarte hamaika herrialdeetako 107 konpainien 116 antzezlan izan dira ikusgai. Euskal

Herriko Ados, Deabru Beltzak, Hortzmuga, Kukai-Tanttaka, Markeliñe eta Trapu Zaharra taldeen lanak tartean. Els Comediants taldeak sortutako jaialdi honek 23. urtea bete du aurten eta arrakastatsu izaten jarraitzen du: 105.000 pertsona hurbildu dira Tarregara.

KATIXA GARATE

TARREGARA IRITSITAKOAN, aho zabalik gera-tu ohi da estreinakoz doan ikuslea. Hiruzpa-lau egunez antzerkiak hartzen du Lleidako herria eta hark ikuslea harrapatzen du. Herri-ko plazak, kaleak, kiroldegia, eskolak... eszenatoki bilakatzen dira; izan ere, antzoki bakarra dago 14.000 biztanleko herrian: Ate-neu. Kale ikuskizunak, malabar saioak, akro-baziak, clownen saioak... topatzen ditu iritsi berriak nonahi. Antzerkiaren jaiak dira. “Antzerkiaren sanferminak dira”, zioen bertan topatu genuen antzerkizale tolosar batek.

Izatez, antzerki feria bat da. Fira de Teatre al Carrer-eko zuzendaritzak hautatutako antzerki taldeak euren lanak aurkeztera joaten dira Tarregara (107 talde 117 ikuskizunekin aurtengoan, erdiak gutxi gorabehera talde katalanenak) eta programatzaileak (891 profesional akreditatu bildu ziren) haiek ikustera joaten dira gero antzokietan edo herriko plazetan programatzeko. Baina hori baino askoz gehiago da, jaialdi erraldoia da. Jende andana gerturatzen da kale nahiz aretoko ikuskizunetz gozatza, euskaldun dezente ere bai. Egunpasa egitera doaz ikusle batzuk, eta Fira amaitu arte izaten dira bestetzuk. Azken horiek

herrian bertan edo ingurukoren batean har-tzen dute ostatu edota Tarregako kanpinean nahiz furgonetetan pasatzen dute gaua edo goizaldea. Alabaina, egun osoan izaten da zer ikusi. Goizeko hamaiketan izaten dira lehen ikuskizunak eta gaueko ordubietan azkenak. Kaleko gehienak doakoak izaten dira eta eremu itxi edo aretokoetarako sarrera ordain-du beharra dago. 5 eurokoak dira merkeenak eta 14 euro balio dute sarrera garestienek. Doakoak ikusteko, antzezlanari hasi baino ordubete inguru lehenago joatea komeni da lekua hartzeko, bestela jai dugu.

Kaletik aretoetara

Firaren hasieran kaleko ikuskizunak iza-ten ziren bakarrik. Tarrega herriko jai eguna-ekin bat eginik, festa giroa sortzea, jendea antzerkira hurbiltzea eta konpainia eta pro-gramatzaileen arteko harremanak sustatzea zuen helburu. Denborarekin aretoko antzez-

lanak ekartzen hasi ziren Tarrega-ko Antzerki Feriara eta merkatu izaerak garrantzia handiagoa hartu zuen. Kaleko jaiak ere indar handia du oraindik, baina giroa pitin bat aldatu dela adierazi digu bertan topatutako tolosarrak: “Duela bost urtetik bona etortzen naiz eta nire ustez kaleko magia galdu egin da apur bat. Lehen kale antzerki gehiago zegoen, azken bi urte hauetan

ordea apaldu egin da kaleko jai giroa, eta gune espe-
zifikokoetara eramanez dute”.

Aurtengo izarrak

Zaila da Tarregan izan diren ikuskizun onenen zerrenda ematea. Gustuak izaten dira askotan tarteko. Sarrerak agortu dituzten taldeak Comic Trust (“White Side Story”), Vania Producciones (“Super-Rawal”), Teatre de Guerrilla (“EEUropa”), Elliot (“The Rock Comedy Show”), Zum Zum Teatre (“La Comèdia dels Errors”), Titzina Teatro (“Folie a Deux, Sueños de un psiquiátrico”), Zozobra Teatro (“El vendedor de Humo”), El Espejo Negro (“Apariciones”) eta Ados Teatroat (“Las mujeres de verdad tienen curvas”) izan dira. San Miguel enpresak ikusleriaren botoekin erabakitako sariak banatzen ditu urtero eta aurtan Al Badulake taldeak jaso du kale antzerki saria “Malaje” lanarekin eta Titzina Teatrok aretokoak.

Euskal Teatroat

Azken zortzi urtetan euskal antzerkigintzak leku nabarmena du Tarregan. Eusko Jaur-laritzaren ekimenez, Euskal Teatroat karpan euren lana erakusteko eta merkatua zabaltzeko aukera daukate euskal taldeek. Urteon Ados, Kukai-Tanttaka (“1937”), Markeliñe (“Punto.Rabo”), Trapu Zaharra (“¡Elvis, vete ya!”) eta Hortzmuga (“Matraka”) taldeak izan dira bertan. Deabru Beltzak “Les Tambours de Feu” lanarekin Firak gonbidatuta joan dira. Lehen hirurek aretoko lanak aurkeztu dituzte karpan eta beste hirurak kalean izan dira. Elkarlanean aritzen dira; izan ere, lan martxa frenetikoak izaten dute taldeek, emanaldi asko eskaini behar dituzte denbora gutxian, ordutegi berezietan... Egun gogorrak izaten dira.

Dena den, gustura aritu dira taldeak. Trapu Zaharrako Santi Ugaldek adierazi digunez, ibilbide oso ona egokitu zaie, oso kale zabala eta gustura lan egin ahal izan dute. Beste urte batzuetan kale estuetan aritu izan dira edota

Publiko fina

Tarregako ikusleria esker onekoa da. Horretan bat datoz taldeak. Jendea oso prest dago antzerkia ikusteko, jai horretan murgil-durik dago eta kaleko emanaldiak hunkigarriak izaten dira. Hiru ikusle mota izaten da Ferian: gazteak (kalean batez ere), 30 urtetik gorakoak (aretoko saio-etara joaten dira) eta familiak (haur ikuskizunetara doaz). Talde handiena 20 eta 29 urte bitartekoek osatzen dute (%42). Publikoa oso leiala da, batez beste, 6 urtetan joan baita Firara.

beste konpainiekin topo egiten zuten ibilbidean. Zortzigarren aldia dute Tarregan eta estimu handia dio bertako publikoari: “Lama estreinatzeko eta antzerkiko Espainiako Estatuko lekurik boberenatarikoa da. Horretan zerikusi handia du Feriaren 23. urtea izatea eta oso errotua egotea. Publiko bezia da eta igarri egiten da. Oso prest agertzen da ikuskerietan parte hartzeko”.

Markeliñeok ere (jaz kale ikuskari onenaren San Miguel saria jaso zuten “DSO” rekin) pozik etorri dira Firatik. Aurtan laugarren urtea dute bertan. Publikoaren erantzuna oso ona izan dela adierazi digu taldeko kide Jon Kepa Zumaldek. “Punto.Rabo” ren lehen emanaldian arazoak izan zituzten eszenatokia muntatzeko. Teknikariak egiteko asko eta denbora gutxi izaten baitute lan baten eszenografia kendu eta hurrengoarena muntatzeko. “Bigarren emanaldia gaueko 01:30ean eskaini genuen eta jendea apur bat nekatuta zegoen. Barreak eta ikusleriaren berrera apurtxo bat motelagoak izan ziren. Gaueko 02:30ean eta oraindik antzerkia ikusten ibiltzea gogorra egiten zaie batzuei. Orokorrean erantzuna oso ona izan da, azken emanaldian antzerkia bete egin zen”, esan digu Zumaldek.

Goiz da oraindik Firak euskal taldeei zer ekarriko dien jakiteko. Programatzaileak askotan Firatik itzultzean jartzen baitira taldeekin kontaktuan. Hala ere, inguratu zitzaizkien batzuk Ferian. “Nabiz eta emanaldi asko ez suertatu, beti da interesgarria balako lekuetan egotea eta zure lana aurkezte” adierazi digu Zumaldek.

Santi Ugaldek lan komertzialaren falta sumatzen du: “Konpainiek autokritika gehiago egin beharko genuke eta zentzu komertziala erneago izan, gure lan artistikoa erakusten digu, baina FERIA aurretik eta ondoren lan komertziala egitea falta da. Jaur-laritzak esfortzu handia egiten du Euskal Teatroat karparekin, baina zorrotzagoa izan beharko luke emaitzekin, konpainientzat Tarrega merkatu benetan ona den aztertu. Merkataritza baino politika gehiago dago gai honetan”. Beste hutsune bat igarri genuen guk: Euskal Teatroat baita ez zeuden euskal taldeei buruzko informazioa. ■

bilintx

ramos

mattin

urretxindorra

bilintx
bertso-hop

arriaga

xalbador

xalem

herriak

Champourcin-eko Ernestina

27-ko poetisa ezezaguna

PILAR IPARRAGIRRE

EMAKUME IZATEARI eta bere poesia modan zeuden joeretatik apartekoa izateari atxikitzen diote, batik bat, Ernestina ezezaguna izatearen errua. Nolanahi ere, pentsatzekoa da arazo frankori egin ziola aurre Champourcin-eko Ernestinak bere bizitza luzean, eta ez bakarrik 1936ko gerran galtzaile izatea egokitu zitzaiolako eta ondorioz hogeita hamahiru urte erbestean pasa beharrean izan zelako: Emakumea zen Espainiako gizartean misoginia jaun eta jabe zen garaian; batxilergoa ikasi zuen neska dirudu-

Laurogeita hamalau urte bizi izan zen Champourcin-eko Ernestina idazlea (1905-1999), 27ko Belaunaldia bezala ezaguna den Espainiako literatur talde ospetsuko emakume bakarrenetarikoa. Baina nahiz eta adituen artean erabat onartuak izan batik bat olerkari eta itzultzaile gisa izan zituen merezimenduak, aukeran oso gutxi dira haren bizitza eta idazlanaren inguruan egin diren ikerketak. Beraz, nahiko ezezaguna da, Beatriz Comellak "Ernestina de Champourcin, del exilio a Dios" biografia eta poema hautaketan salatu duen moduan, eta herak bezala Euskal Herrian XX. mendean sortutako gaztelarazko emakume olerkaririk onenetarikoa izan omen zenaren inguruko azterketa literarioa egin duten beste bakanek adierazi duten moduan.

nek ere apenas ikasten zutenean; poesia liburuak argitaratu zituen emakume oso gutxi idatzi eta ia inork argitaratzen ez zuen denboran; eta horietan guztietan gurasoen eta gerora Nobel Saria eskuratuko zuen Juan Ramon Jimenez idazlea bezalako adiskideen laguntza izan bazuen ere, Ernestina harantzago joatera ausartu zen, Errepublikaren aldeko agertuz etxekoek erregezale amorratu zituenean, eta zibilez ezkonduz bere familiakoentzat hutsaren hurrengo eta etsai politikoa zen beste idazle eta errepublikazale batekin. Bere senarra, Juan Jose Domenchina, Izquierda Republicana alder-

diko partaide eta Manuel Azañaren idazkaria zen, Azaña Espainiako presidente izatera iritsi baino lehen.

Gasteizen jaioa

Emakume adoretu hau 1905. urteko uztailearen 10ean jaio zen, Gasteizen, bere amaren sendagileak oporrak Arabako hiriburuan pasatzen zituelako. Horri zor zaio Champourcineko eta Loredoko Moran Ernestina Michels izenez bataiatu zuten neskatoa arabarra izatearen zoria. Baina Madrilén bizi izan zen geroztik, ihesi alde egin behar izan zuen arte.

Ernestinaren ama Montevideon jaioa eta militar aberats baten alaba bakarra zen, eta bere aitak, Champourcineko baroiak, jatorri frantziarreko titulua erabiltzen zuen Espainiako Alfonso XIII.a erregeak onartu zuenetik. Bestenaz, abokatu eta idazle erregezale liberala omen zen. Horrela bada, oso giro jantzia eta diru eskasariak batere ez zuen etxe batean jaio zen gure olerkaria.

Eta etxean bertan hasi zuen bere heziketa, liburutegian zeuzkaten liburuetatik eta gurasok jarri zizkioten etxe-irakasle frantziar eta ingelesetatik ikasiz. Horrela bilakatu zen hirueledun (erbestera joan behar izan zuenean itzultzaile gisa lana izateko primeran etorri zitzaion gorabehera hori), eta horrela ezagutu zuen Frantzia eta Ingalaterrako literatura. Espainiakoa beranduxeago, hamar urte betetzerakoan Jesusen Bihotza ikastetxean hasi zenean. Han egin zuen Oinarrizko Batxilergoa. Goi Mailakoa, berriz, etxean prestatuz eta Cardenal Cisneros institutuan azterketak eginez. Oso giro misoginoa aurkitu omen zuen azken horretan, eta agian horregatik, edo unibertsitatera zihoazen etxe oneko emakumezko ikasleak bere amarekin edota beste emakume "heldu" batekin joan behar zutelako, uko egin zion Ernestinak Filosofia eta Letretako ikasketak unibertsitatean egiteari. Etxean, eta Juan Ramon Jimenez

nezek eta beste idazle ezagunek antolatzen zituzten kultur bileretan jarraitu zuen bere heziketa.

Lehen poema bilduma

Hamabi urte zituela idatzi omen zituen Ernestinak bere lehen poemak, frantsesez. Gero gaztelaniaz idazteari ekin zion ordea, eta 1926an, hogeita bat urterekin, argitaratu zuen "En silencio", Juan Ramon Jimenez eskaini zion eta eragin erromantiko eta modernista garbia zeukan bere lehen poemarioa. Aitak ordaindu omen zuen argitalpena, eta ama ere pozez txoratzen omen zeukan, baina berak nonbait ez zion maitasun handirik bere arrakasta horri. Izan ere, liburu hura gogoan zuela, zera gomendatzen omen zien

Ernestina 1905ean jaio zen Gasteizen. Euskal Herrian XX. mendean sortutako gaztelarazko emakume olerkari onenetarikoa izan zen. Bere biografia eta lanen bilduma "Ernestina de Champourcin, del exilio a Dios" liburuan aurki daiteke.

a

G A R A N T I A

Konfiantza
delako
garrantzitsuena

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hemani, 4 - DONOSTIA

idazle gazteei 1947an: beraien lehen eta bigarren poema-liburuak ez sekula argitaratzeko.

Dena dela, idazteari ez zion utzi behintzat. Gerra lehertu arte "Ahora" (1928), "La voz en el viento" (1931), eta "Cántico inútil" (1936) poema bildumak, eta "La casa de enfrente" nobela argitaratu zituen. Gerraren zurrumbilorian "Mientras allí se muere" titulua zuen beste nobela bati eman omen zion hasiera, baina bukatu gabe utzi zuen, eta geroztik ez zen eleberrí gehiago idazten saiatu.

Emakumearen duintasunaren alde

Champourcineko Ernestina ez omen zen erabat feminista, baina hala ere beti borrokatu omen zuen emakumearen duintasunaren alde. 1926an María de Maeztuk eta Concha Méndez poetek martxan jarri zuten Club Lyceum-beste batzuk Lizeo Feminista izendatzen dute- elkarteko partaide egin zen, eta hango Literatura saileko arduradun. Victoria Kent, Isabel Oyarzabal sozialista, Zenobia Camprubí eta beste intelektual asko batu zituen elkarte horrek emakumeen arteko elkartasuna sustatzea zuen helburu, eta era guztietako emakumeei ireki zizkien bere ateak, nahiz eta azken batean partaide gehienak intelektualak izan. Joera politikoko zein erlijiosoko ekitaldiei uko egiten zenez, bai feministen, bai sozialisten eta bai katolikoen kritikak jaso zituen. Azkenean, arduradunek estatutuak aldatzea erabaki zuten, helburu artistiko, zientifiko, literario eta ongintzazkoak baino ez zituztela aldarrikatuz. 1936ko Gerrak jarri zion amaiera elkarte hari ere.

Lehenengo erbestea

Zaila da gerrak inori onurarik ekartzea. Ekartzekotan, sortzen dituenari ekartzen dizkio. Ernestinari behintzat ez zion onurarik egin. Gurasoak erregezaleak, anaiaren bat falangista, bere familia eskuindarretik urrutiratu behar izan zuen. Horrez gain, ba omen ziren etxe aberatseko alaba izateagatik begirada okerrak zuzentzen zizkieten milizianoak ere, eta huraxe izan omen zen gurasorik gabeko haurrak zaintzeari utzi eta eritegi batean lanean hastera eramane zuen arrazoia. Gero, bere senarra eta biek Madril utzi eta Valentziara, handik Bartzelonara, eta azkenean Frantziara abiatu behar izan zuten. Eta handik Mexikora, Ernestinari hogeita hamahiru urtez bere babesa eskainiko zion herrialdera (ikus 1978an argitaratu zuen "Primer exilio" idazlana).

Antza denez, oso gustura sentitu zen emakume hau Mexikon, bizitasun eta sormenezko urteak izan ziren erbesteko haiek berarentzat. Ez hala Juan Jose Domenchinarentzat, ordea, herriminak jota iraun omen zuen gizon hark bizirik, Espainiara noiz itzuliko zain, azkenean

Antologien misoginia

Biziki gorrotatzen omen zuen Champourcineko Ernestinak "poetisa" izendapena. Berarentzat poeta zena, poeta zen eta kito, baina ez hala beste askorentzat: Gerardo Diegok eginiko "Poesía española contemporánea" antologian, Ernestinaren eta Josefina de la Torreren poema batzuk jaso zituen, 1934ko edizioan. Antologia osoan beste emakumerik agertu ez arren, presio handiak izan omen zituen haien poemak ere ken zitzan eskatuz. Gauzak horrela, ez da harritzekoa Champourcineko Ernestinak bere antologiaren hitzaurrean antologoei buruz zioena. Hiru motatakoak ei zeuden: emakume idazleen lana batere aintzakotzat hartzen ez zutenak; hitzaurrean aipatu bai, baina beti ere leku ezagatik baztertutako beste gizonezko idazleekin batera; eta emakume idazleen lana jaso arren beti aparte jartzen zutenak, emakumezkoentzat espresuki sortutako atal batean.

Ernestinak oraindik ez zuen bere lehenengo liburua plazaratu argazki hau egin ziotenean. Irudia "Antología poetica" izenburupean argitaratutako liburuan argitaratu zen.

bere ametsetik urrun hiltzeko, 1959an, Ernestinaren bihotza erdibituz. Geroztik Jainkoarengana itzuli zuen bere barrena, inoiz baino gehiago.

Maitasuna azaltzen da Champourcineko Ernestinaren poemetan, baina 1952an argitaratutako "Presencia a oscuras" liburuaz geroztik, Jainkoa izan zen bere poemen xede. Eta senarra hil zitzaionetik, Jainkoa izan zuen lagun, babes, eta bere galderen erantzun. Hirurogeiko hamarkadan plazaratutako "Hai-kais espirituales" eta "Poemas del ser y del estar" dira horren lekuko.

1970ean berak eginiko antologia bat hasi zen kaleratzen. "Dios en la poesía actual" izenburua badu ere, Gabriela Mistral, Dulce María Loynaz, Concha Méndez edo Gloria Fuertes bezalako beste hamaika emakume poeten lanak jasotzeaz gainera, berdin agertzen ditu hartan Unamuno, Miguel Hernandez, Lorca, Blas de Otero, Cesar Vallejo edo Rafael Alberti bezalako poemak, eta hitzaurrean garbi uzten du zergatia. Berarentzat, poesia beti dela poesia edo ez dela ezer, eta benetako poesian beti dagoela Jainkoa, nahiz eta olerkariak espresuki ez izendatu. Horregatik jaso dituela berak antologian Jainkoaren presentzia zein ez egotea islatzen duten poemak.

Zazpi edizio izan zituen antologiak. Eta 1972koan, Auñamendi entziklopediak dioenez, Orixe, Kerexeta, Lekuona eta Azurmendi bezalako euskal olerkarien poemak bildu zituen Champourcinek. Urte hartan itzuli zen Madrilera, baina ezer gutxi aurkitu zuen han oroimenean hain ondo gordeta zeuzkan gaztaroko sentsazioetatik, eta bigarren erbeste bat bezala bizitu omen zuen geroztikakoa. ■

PENTSAMENDU GARAIDEA

ZAZPI KONTAERA PARADOXIKO (II) (ANTROPOLOGO BAT MARTEN)

Oliver Sacks

PENTSAMENDU GARAIDEA

ZAZPI KONTAERA PARADOXIKO (I) (ANTROPOLOGO BAT MARTEN)

Oliver Sacks

ZAZPI KONTAERA PARADOXIKO: ANTROPOLOGO BAT MARTEN (I)/(II)

Dibulgazioko literatura psikologikoan azaldutako irudimen eta maisutasunagatik ospetsu bihurtu den Oliver Sacks psikologo klinikoaren bere libururik famatuena hemen dugu, jadanik, euskaraz. Bertan garatzen diren zazpi gaiak (ia-ia ipuin moduan idatzitako artikulak) honako hauek ditugu:

Lehenengo alean: "Koloreekiko itsu bihurtu zen margolaria". Horretan, margolari batek, istripuaren ondorioz, munduko objektuak kolorerik gabe hautemateko sortzen zaion aldaketa mentala aztertzen da eta horrekin batera doazen zorabioak. "Azken hippia". Tumorearen ondorioz, gizaki batek gertaera berriak gogoratzeko galdutako gaitasuna narratzen da, psikologiak oroimenaz dituen teoriak aztertuz. "Zirujau baten bizitza". Tourette sindromea duen zirujau baten historiaren bidez, garunaren funtzioen eboluzioa ederki azaltzen zaigu. "Ikustea eta ez ikustea". Jaiotzez itsu baten esperientzia dramatiko eta konplexua ikus daiteke gaixoak berriro ikusmena berreskuratzen duenean.

Bigarren alean: "Ametsetako paisaia". Atzerrian dagoen gizon batek bere herriari buruz dituen amets eta ikuskera obsesiboak nola gogora eta margotzen dituen ikus daitezke (koloretako argazki ederrekin gainera), horrekin oroimenaren azterketa psikologiko sakonean murgilduz. "Dohain eta gabeziak". Mutil autista baten egoera aztertzen da inkontziente kognitiboaren eremua zabalduz. Bertan aztergai dugu autisten munduari buruzko pertzepzio zuzena (eta ez kontzeptualizatua) nola bizi izaten den eta artean nahiz matematikan nola isla daitekeen, benetako artistak eta jakintsuak sortuz. "Antropologo bat Marten". Animaliekin bakarrik harremanik zuen andere baten historia harrigarria kontatzen da, nortasunaren psikologiaren itsasoan maisuki ibiliz.

Liburu hau irakurri ondoren, ez dugu munduan jadanik era berean ikusiko.

GAIK

ARGITALDARIA

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Liburua aurkitzen ez baduzu guri eskatu, postako gasturik gabe bidaliko dizugu.

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Ezpalak

IZASKUN JAUREGI

Jasone Osorok "Greta" izeneko eleberria plazaratuko du udazken honetan Elkar argitaletxearen eskutik.

Karra Elejalde hasi berri da "Torapia" izeneko filma errodatzen Madril inguruetan. Film horren zuzendari eta protagonista da Elejalde. Bertan, porrot egin duen zorro lapur baten istorioa kontatzen du. Protagonistak eroarena egiten du psikiatriko batean sartu ahal izateko.

Elias Amezagak "Conmigo (un cacho de mi vida)" liburua kaleratu du. Bilboko Udalak plazaratzen duen "Bidebarrieta Monografiak" bildumaren hamargarren alea da eta bertan Amezagak bere bizitza laburbiltzen du.

Kanpingags taldeak "Erase una vez... o casi" izeneko lana estreinatu du Barakaldon. Patxi Barco zuzentzen du haur ipuin ospetsuenak umorez kontatzen dituen antzezlan hau. Protagonisten artean daude Joseba Apaolaza, Asier Hormaza eta Kandiko Uranga. Euskarazko bertsioa urriaren 11n estreinatuko da Azkoitian.

Artze anaiek elkarrekin egindako txalaparta saiorik garrantzitsuenak eta Josanton Artzeren dokumentazioa biltzen dituen disko-liburua plazaratuko du Elkarrek azaroan.

Alfonso Sastre antzerkigilea Honoris Causa Doktore izendatu du Habanako Arteko Goi Mailako Institutuak.

Xabin Egañak

"Loreak mendian, kalean gentia" izeneko erakusketa paratu berri du Gasteizko Felisa Navarro galerian.

Euskal marrazkilariak Eslovakian

ORAIN ARTEAN munduko 100 herrialdetako 5.000tik gora marrazkilarik hartu dute parte Bratislavako Ilustrazio Biurtekoan. Aurtengoa 19. ekitaldia da eta bertan dira ikusgai Iñaki Martiarena "Mattin"en eta Elena Odriozolaren marrazkiak. Biurtekoa haur eta gazte literaturaren arloan ilustraziogintzan munduan dagoen erakusketarik garrantzitsuenak da. Lehiaketaz gain, erakusketak, hitzaldiak, lantegiak eta topaketak egiten dira Biurtekoan. Guztira 311 marrazkilarik hartu dute parte eta orotara, 2.398 marrazki dira ikusgai. "Mattin"ek Mitxel Muruak idatzitako "Maripuzker" (Elkar) liburuko 18 marrazki ditu bertan. Eta Odriozolaren "Marlene eta taxizapata" (Ediciones SM) eta "Eta txorimaloa mintzatu zen" (Aizkorri) liburuetako irudiak.

Ixiar Orejak, Anjel Valdesek, Juan Mari Beltranek edota Iñaki Garmendia Lajak hartuko dute parte, besteak beste, mahai-inguruetan.

Trikitiaz gogoeta

GARAI BATEKO trikitia eta honek dituen erronkak aztertuko dira Euskal Herriko Trikitixa Elkarteak antolatu dituen Trikitixaren I. Jardunaldietan. Donostiako Koldo Mitxelena Kulturunean egingo dira irailaren 30ean hasi eta urriaren 3a arte. Bi hitzaldi eta bi mahai-inguru burutuko dira: Amagoia Ibanek eta Mikel Markezek emango dituzte hitzaldiak. Lehena trikitixaren historiaz eta argitarapenez mintzatu da. Bigarrenak binilotik konpaktora egindako jauzia aztertuko du. Mahai-inguruei dagokienez, Jose Mari Iriondok "Trikitixaz, zenbait gogoeta" izeneko gidatuko du eta Jabi Nabarrok "Gaur egungo erronkak, etorkizunari begira" izeneko zuzenduko du.

Mikel Olaziregi Donostiako Nazioarteko Zinemaldiko zuzendariak honela zioen "El Pais"en: «Kalitate handiko dokumentalera nolabait itzultzen ari gara. Medio asko eskaintzen ari zaio genero horri eta gaietan asmatzen ari dira. Hori dela eta ikusleak dokumentalak kontsumitzeko ohitura hartzen ari dira».

Tonino Carotone abeslari nafarrak "Diario de Noticias"en eginitako adierazpenak: «Nahiko arriskutsua da kulturaren politikak eta, batez ere, botereak agintzea (...)

Pablo Malo zine zuzendariak

honakoa esan zuen "Irutxulo" aldizkarian: «Nire obsesio nagusietako bat jendea ez aspertzeari izan da beti, eta intriga, ondo egingonez gero, oso entretenigarria da».

Iñigo Aranbarrik honakoa idatzi zuen "Berria"n: «ETB sortu aurreko ilusio hark tarteka asaldatzen nauelako nago esateko moduan euskaldunok geure telebista eskatzen genuenean ez zela hau eskatzen ari ginen telebista. Telebista eskatzen genuen. Txokokeriaren gorazarrean bizi den telebista eskaini zaigu ordea, ez txokotik munduko egingo gaituen telebista».

ALBERTO ELOSEGI

Etxeek ere gu eraikitzen gaituzte

Etxea, bizitzeko leku gisa erabili ohi dugu. Baina etxea hori baino gehiago da. Etxean izaten ditugu gure lehen harremanak; etxea adierazpen estetiko da; eta baita lantokia eta errito eta transmisio esparrua ere. Horregatik Iruñeko Ortzadar Kultur Elkartek aurtengo Folklore Jardunaldiak etxea eta etxekoei eskainiko dizkie. Azaroaren 12an hasi eta 14a bitartean "Jatorrizko eraikuntza: etxea eta etxekoak" izenpean burutuko dira Iruñean. Bertan aztertuko da etxea adierazpen soziokultural moduan. Etxekoen arteko harremanak, etxeek izango dituzten itxura aldaketak, kultura, gizarte eta etxearen arteko erlazioak, etxeen zaharberritzea eta ondaretzea... dira, besteak beste landuko diren alorrak.

Literatura lantzeko pistak

IRAKURKETARAKO GIDEN bilduma izan nahi du Euskal Idazleen Elkartea laster plazaratzen hasiko den "Liburuen xarma" izeneko. Bilduma horren lehenengo bi aleak urrian kaleratuko ditu EIEk. Lehena aurkezpen gisa prestatu dute; bigarrenak, aldiz, poesia lantzeko pistak ematen ditu. Izan ere, "Liburuen xarma" irakasleei literatura erakutsi eta lantzeko argibideak ematea du xede.

Miarritzeko Cita

AMERIKAKO ESTATU BATUETAKO latinoamerikarrei eskaini die Miarritzeko 12. Citak, Hego Ameriketako zinema eta kultura jaialdiak, aurtengo edizioa. "Made in USA" atzerabegirakoan Hego Amerikak AEBetan ekoitzi den zineman duen eragina ikusi ahal izango da 13 filmetan. Hiru mintzaldi eta mahai-inguru bat ere antolatu dituzte non, besteak beste, etorkin izatetik herritar bilakatzera egiten den prozesua eta gaztelera eta ingelesaren arteko nahasketak aztertuko diren. Urteroko lehiaketari dagokionez, aurtengo dokumentalari eman zaio garrantzia. Izan ere 12tik 16ra igo dute eskainiko diren lanen kopurua sail horretan. Cita hilaren 29an hasi eta urriaren 5ean amaituko da.

Berriz kultura eta politika

nahasten. Oraingoan Julio Medemi eta bere "Euskal pilota, larrua harriaren kontra" dokumentalari egokitu zaio. Zuzendari donostiarrek euskal gatazka agertu nahi izan du dokumentalean 70 pertsona elkarriketatuz. Horietakoa bik, Gotzone Mora Askatasunaren Aldeko Irakasleak plataformako bozeramaileak eta Ermuko Foruko sortzaile den Iñaki Ezkerrak dokumentaletik euren adierazpenak kentzeko eskatu zuten. Hauen ustez, "indarkeria terroristari koartada ideologikoa eskaintzen" baitzion. Ondoren, Maria San Gilek Odon Elorzari "filma eskaintzea egokia ote den" aztertzeko eskatu zion. Albiste hau idazterakoan estreinatu gabe zegoen filma. Hala ere, Zinemaldiko zuzendari Mikel Olaziregik ez zutela egitarautik kenduko esan zuen. Medemek bazekien dokumentala polemi-

koa izango zela. Baina muga guztiak gainditu ditu: Zinemaldia hasterako kultura orrialdeak bete ditu polemika politikoak. Eta ondorioz, lehen egunerako, sarre-
rak gutziz agortuta zeuden.

Komunikazioa kultur

kudeaketan. Horixe da urriaren 8tik 11ra Gasteizko Villa Suso Jauregian Xabide Kultur kudeaketa eta komunikazio taldeak antolatu dituen jardunaldien izenburua. Kultur kudeaketan komunikazioak duen garrantzia eta kultur kudeaketak komunikazio faktore bezala izan dezakeen funtzioa aztertuko dira bertan.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Bapatean 2002

Batzuen artean

EUSKAL HERRIKO
BERTSOZALE ELKARTEA,
ELKARLANEAN
294 orrialde
24 euro

Iazko bertso uztatik 609 ale

Euskal Herriko Bertsozale Elkar-
teak 609 bertso bildu ditu "Bapa-
tean 2002" liburuan. Iaz euskal ber-
tsolariek kantatutako 1.176
saioetatik, aukeratutako alerik disti-
ratsuenetakoak daude bertan.
Horietako batzuk, irakurri ez ezik
entzun ere egin ditzake "Bapatean
2002"ren erosleak, liburuarekin
batera eskaintzen diren 2 cd-etan
grabaturik baitaude. Nortzuk diren
entzungai jakiteko, liburuan musika
ikur bat itsatsi zaie entzungai dau-
den bertso sortei. Liburuaren kor-
pus nagusia, 2002. urtean antolatu-
tako bertso saioetan edozein
herritarrek kantatutako bertsoek
osatzen dute, parte hartzen zuten

bertsolariek eta haien saio kopurua kontuan harturik. Beraz,
liburu honek plazaz plaza dabilzan bertsolarien ekarpena
islatzen du oro har, baina baita gazte sariketetakoa ere. |

Zertaz ari garen maitasunaz ari garenean

Raymond Carver

ALBERDANIA, ELKAR
169 orrialde
10,10 euro

Koro Navarrok euskaratutako Carverren ipuin bilduma

Gutiz amerikarra da Raymond Carverrek "Zertaz ari
garen maitasunaz ari garenean" liburuko ipuinetan ager-
tzen duen mundua, baina ez zineman ikusi ohi dugun
AEB oparo eder hori bezalakoa, oso bestelakoa baizik.
Herrialde pobrea da Carverrek erakusten diguna. Herrial-
de iluna eta triste, etsia, amerikar ametsik eta amerikar
heroirik gabea. Langabetuak, alkoholikoak, dibortziatuak,
telebistari begira dauden gizaki bakartiak... dira bere prota-
gonistak, beren buruari ez begiratzeko edan eta telebista
ikusi beste irtenbiderik ia ez dutenak.. Carverren ipuinek,
gainera, ez dute bukaerarik. Kontalaria, kasu, etxe baten
barruan sartzen da, eta bertakoen sentimenduak kontatzen
dizkigu. Sentimendu mingarriak, giro mingarrietan. |

Mexikoko langile borrokak

Umore garratza darien hamazazpi
kontakizunez osatua dago Paco
Ignacio Taibo II idazlearen "Doña
Eustolia blandió el cuchillo cebol-
lero" liburua, non hirurogeiko
hamarkadaren bukaeran Mexiko
Hiriko industrialdean sindikalis-
mo iraultzaile bat aurrera eraman
ahal izateko gertatu ziren borro-
ken berri ematen duen. Oso gaztea
zen idazlea garai hartan, eta bera
bezalako beste gazte iraultzaileekin
elkartzen zen, auzo txiroetako lan-
tegietakoez bizitzen zituzten lan
baldintza kaskarrak hobera egin
zezaten ahalegintzen zirenei beren
laguntza eman nahian. Ikasle jen-
dez osatua zegoen beren taldea, eta makina bat gauza ikasi
behar izan zuten langile txiro haietatik. Etsai gisa, dena den,
ez zituzten ugazabak bakarrik, baita beti haien morrontzan
zeuden sindikalista ofizialak ere. |

Doña Eustolia blandió el cuchi- llo cebollero

Paco Ignacio Taibo II

TXALAPARTA
152 orrialde
14 euro

Canfranc-eko gida eta mapa

Sua Edizioak daukan "Cua-
dernos Pirenaicos" bildumako
beste eskaintza bat dugu "Valle
de Canfranc o alto valle del
Aragón" izenburuko haxe,
Peña Oroel, Anayet, Aspe,
Collarada eta Bisaurinen histo-
ria eta berezitasunak oso kon-
tuan hartzen dituen gida eta
mapa. Miguel Angulok eta
Agustín Fausek egin dituzte.
Agustín Fausek idatzi ditu tes-
tuak, eta Miguel Angulok egin
du bi eskala ezberdinetan
eskaintzen den eskualdeko
mapa. Igoera zail eta errazak
nahiz era guztietako ibilaldiak
bildu dituztenez, edozein men-
dizale ase dezakeen gida dela-
koan daude egileak. Canfranc-
eko harana oso menditsua den
arren, historiaurretik bizi izan
da jendea bertan, eta ez dira gutxi handik pasa diren
erromes eta bidaiariak. |

Valle de Canfranc

Miguel Angulo, Agustín Faus

SUA EDIZIOAK
80 orrialde
7,50 euro

Txomin eskolan

Liesbet Slegers

IBAIZABAL
26 orrialde
5,24 euro

Eskolan hasi behar duen mutikotxoarena

Orrialde garbigarriak eta ertz biribilduak dituzten txikientzako liburu bereziak dira Ibaizabal argitaletxearen "Txomin" bilduma-koak. Oraingo honetan Txomin eskolan has-ten da. Lasai doa, itxura batean. Baina ama andre batekin hizketan aritu ondoren hare-kin uzten duela ikusten duenean, asko larritzen da, Txominek ez dakielako zergatik alde egin duen amak bere andereñoa omen den andre horrekin han utzita. Beste haur gehi-ago ere badago bertan, baina berak ez du inor ezagutzen eta triste dago... Harik eta ande-renoak antzerkia egingo dutela erabakitzen

duen arte. Horrela ezagutuko du Ali deitzen den mutiko beltz bat eta haren lagun egingo da. I

Ezkontzetako gorabeherak "Eseté"ren udako alean

Bilboko Amasté Comunicación-ek plazaratzen duen "Eseté" aldizkariak Bartzelonara joan bere lana aurkezte-
ra, eta zinikotzat hartu omen zituen batek baino gehiagok. Beraici bost! Gauza da oraingoan ezkontzen inguruko gora-beherak erreparatzeari ekin diotela, bereizgarri duten ikus-
pegi umoretsu bezain zorrotz horrekin. Eta horrela aztertzen dituzte ezkongabetasunari agur esatea, eta ezkontza bera zein bertan parte hartzen duten guztiek gainditu behar izaten dituzten egoerak. I

Nos casamos

Batzen artean

ESETÉ 09
70 orrialde / 3 euro

XABIER LOPEZ-MENDIZABAL

"Gure hizkuntza mai-teak beti aurrera jarrai dezan kaleratu da"

Zu omen zaitugu benetako Xabiartxo...

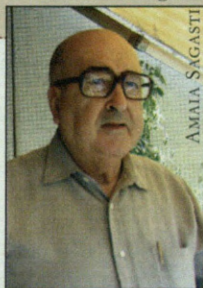
Beno, liburua niri eskaini zidan gure aitak, behintzat.

Eta zer nolako ibilbidea izan du liburu honek?

1923an inprimatu zen lehendabiziko aldiz. Baina ondoren gerra etorri zen, eta gerra ostean hemen ez zen gelditu "Xabiartxo"ren alerik, Elbira Zipitriak zeukan ale bakarra kenduta. Bere etxeko sukaldetan isilean ikasten zebiltzan umeen gurasoek den-dena eskuz kopia-
tu, marrazkiak gutxi gorabehera egin eta halaxe erabili zuten ikas-liburu eta irakurgai gisa. Gero, gure aitari idatzi zioten esanaz berriro atera behar zela. Eta "Txillardegia"ren osaba batek, gure aitarekin inprentan sozio ibilitako Migel Alvarez Iraolak, atera zuen berriro "Xabiartxo" 1941ean, klandes-
tinoki, 1932. urtean eginan izan balitz bezala. Eskuz esku zabaldu zen huraxe. 1943an kaleratu zen hirugarren aldiz, baina erbestean, Buenos Airesen, eta zuri-beltzean. Ale haietakoren batekin ikasi zuen gure hizkuntza Pello Mari Otañoren alabak, adibidez. Argitalpen hartan gure aitak hiztegi labur bat erantsi zion liburuari, bere ikasleentzat.

Zerorrek ere kaleratu zenuen, ez da hala?

Bai, 1970ean, nire aitari omenalditxo bat egin nahian. Argitalpeneko ale guztiak zabaldu ziren, eta liburua erabat agortu zen. Orain bosgarren aldiz kaleratu da, gure Euskal Herriko hizkuntza maiteak beti aurrera jarrai dezan. Bestalde, esan beharra dut 1979an Italiako Bolonian egiten den "Nazioarteko Gazteen Liburu Erakusketa"n ere izan zela "Xabiartxo".

AMATA SAGASTI

egileari galdezka

"Xabiartxo" berriro ere gure artean dugu

Ibilbide bihurri bezain oparoa egin du euskal ikasliburu-
en aitzindaria dugun "Xabiartxo" k, umei euskaraz irakurtzen ikasteko Ixaka Lopez-Mendizabalek idatzi eta "Txiki"ren marrazkie-
kin apainduta duela lau-
rogei urte kaleratu zen liburuak. Bere orrial-
deetan, gerra aurretik indarrean zegoen aber-
tzaletasunaren sines-
men eta ikusmoldeak agertzen ditu, beti ere haurrei zuzenduta dagoen lan batek eska-
tzen duen eran. "Xabier-
txo" irakurriz haurrak ikas dezake Jaungoikoa nor den, zintzotasuna-
ren balioa, gizabidezko jarrerak, irakurtzearen garrantzia, gizakion gor-
putzeko atalak eta senti-
menak, garbiak izan behar duzula, batuketa eta kenketa errazak egi-
ten, nolakoak diren herriak, esaera zahar eta kondaira ugari, urtaroen
arteko aldeak, XX.

Xabiartxo

Ixaka Lopez-
Mendizabal

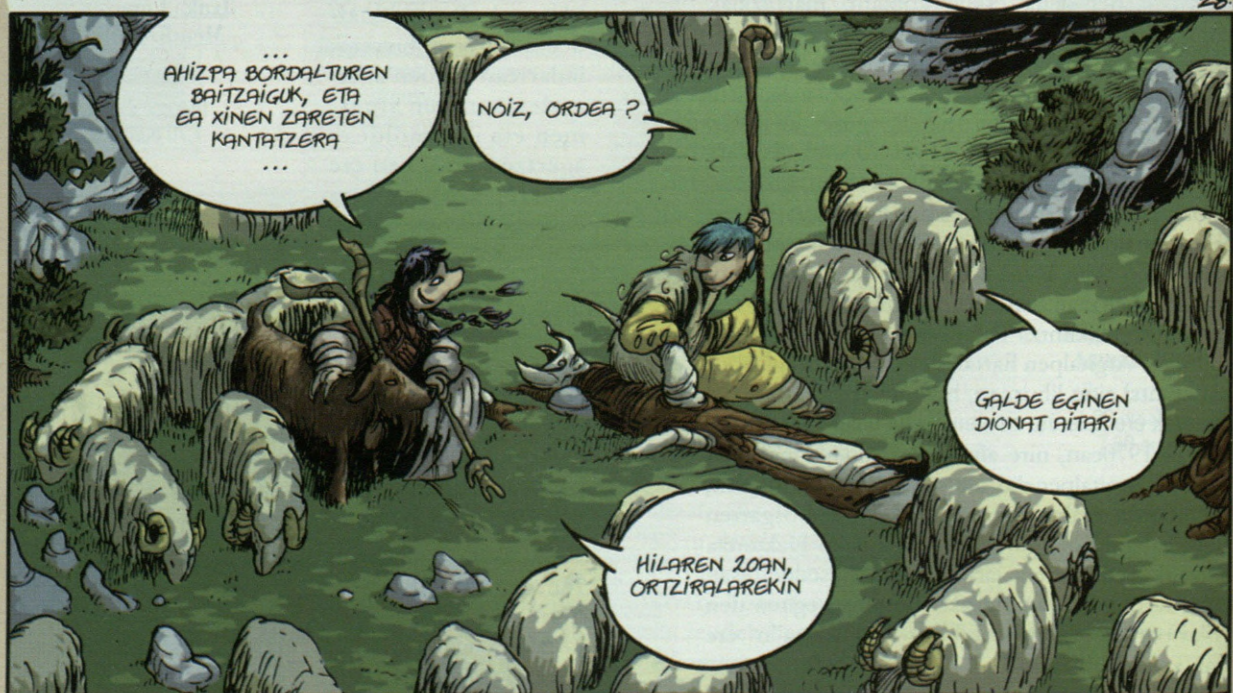
ABARKA

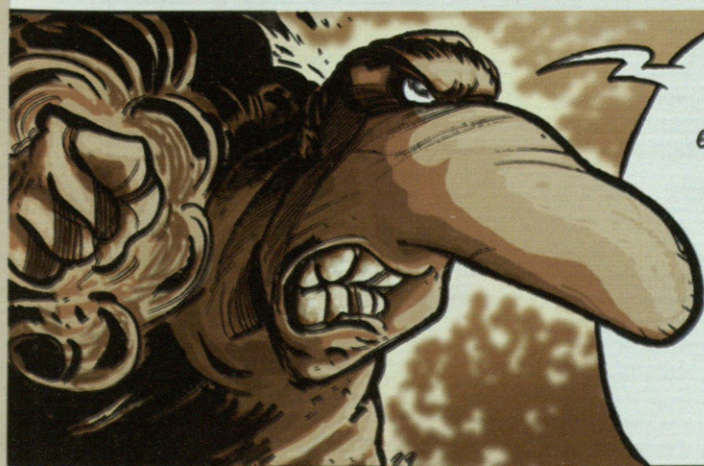
144 orrialde
7,70 euro

mende hasieran sortuta-
ko ibilgailu eta bestelako aurrerapenak, munduan diren hizkuntzak eta Euskal Herriak berezko duena, elkartasunaren indarra... eta beste hamaika kontu. Garairik ilunenean euskal eskole-
tara argia ekarri zuen "Xabiartxo" k 1923an jaso zuen Euskal Herriaren Aldek emandako saria, eta geroztik erreferen-
tzia nagusi izan da eus-
kal irakaskuntzan. ■

KEBENXET,
HIREKIN
MINTZATU
BEHARREZ
...

...BAI ETA AURITZEN BEREAN
ERE ARITU OMEN DIRA KOBLAKA !!...
BEREN SONA HEDATZEN
ARI ETA GUREA ZIKINTZEN...
ALABAINA ZER ZAUDETE
ARRESTATZEKO ?

BAZENEKITE NON DUTEN
HABIA BEDEREN !!!

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Uste izan	Irangoak	Edalea	Nafarroako udalerria	Musikak
	Aurkari	Izan	Iodoa	Aurizki latindar	
				Oxigenoa	
	Urtaro beroa		Ero		
	Nafarroako basoa		Bokala		
Arabako udalerria	Lepoak			501	
Ipar., espero	IRUDIKO FRUITUA			Zail bihurtu	
			Entzuteko moduan		
			Kontso-nantea		
Udako bisitaria				Uranioa	
Antolatu				Tontor	
		Röntgen	Letoniako hiriburua		
		Barazki mota	Errep., nahi		
Jardun		Meheak			
Du, haiei		Atx!			
		Gari sorta		501	
		Kontso-nantea		Kontso-nantea	Bokala
Hitlerren jarraitzaileak			Toki		

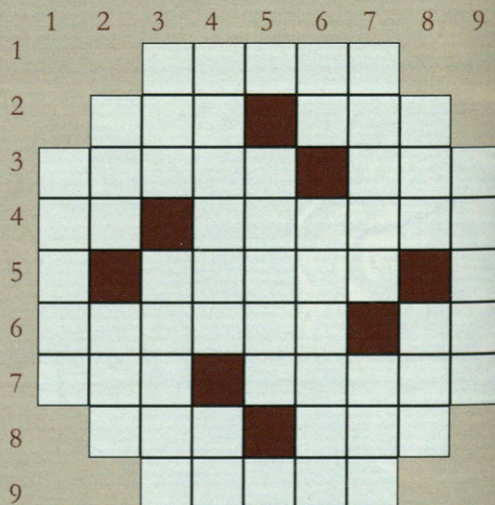
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Gizon izena. 2.- Ez ar. Euskal sindikatu abertzalea. 3.- Agian, beharbada, apika. Errepikatuz, ikara. 4.- Modu atzizkia. Adaxkak moztu. 5.- Lehenengo bokala. Nafarroako udalerria. Mila, zenbaki erromatarren arabera. 6.- Betizu. Abertzaleen Batasuna. 7.- Titulu ingeles. Arabako harana. 8.- Bizkaieraz, iratzea. Izen arabiarra. 9.- Diruzko zigorra.

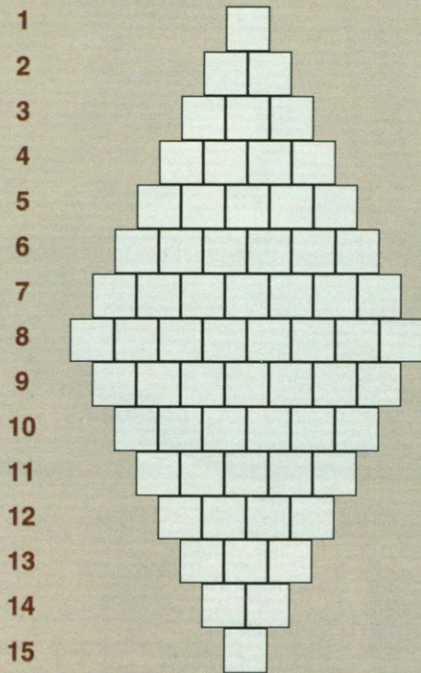
GOITIK BEHERA

1.- Huts, errakuntza. 2.- Eguzki. Hamabi. 3.- Sortu zintuena. Gorputzaren atal. 4.- Emakume gazteak. Artsenikoaren ikur kimikoa. 5.- Kontsonantea. Hegazti mota. Uranioaren ikur kimikoa. 6.- Gelaren erdian. Emakume izena. 7.- Detektagailu. Edo. 8.- Bi ken bat. Jardun. 9.- Erritmo mota.

Piramide bikoitza

Goiti eta beheiti letra bat gutxiago edo gehiago du asmatu beharreko hitzak

1. Bokala
2. Bizkaiko udalerrria
3. Modua
4. Nafarroako herria
5. Mesedez, otoil
6. Atzizkia
7. Iparraldean, burduntzia
8. Erregearen emaztea
9. Errekin
10. Gorputzaren atala
11. Agertu, azaldu
12. Labore mota
13. Jardun
14. Atx!
15. Iodoaren ikur kimikoa

Soluzioak

1. A. 2. Ea. 3. Era. 4. Are.	Piramide Bikoitza
5. Arren! 6. Garen. 7. Gerra. 8. Eregina. 9. Erragal. 10. Gerra. 11. Agen. 12. Gert. 13. Art. 14. Ail. 15. I	Hitz gurrutzatuak
Erker eskuln: 1. Ander. 2. Ene. LAB. 3. Akaso. Dar. 4. Ki. Kimatu. 5. A. Galar. M. 6. Txekor. AB. 7. Sir. Aiera. 8. Ira. Ali. 9. Isuna. 10. Goltz behera: 1. Akats. 2. Eki. XII. 3. Ama. Gern. 4. Neska. As. 5. D. Ollao. U. 6. Ei. Marhan. 7. Rader. Ala. 8. Bat. Art. 9. Rumba.	

Kike Amonarrizen umorea

Aita bezain indartsu

Patxiku Txiki aiton-amonon etxean ari da bazkaltzen eta aitona sutu egin da, Patxiku babarrun platera bukatu ezinik dabilela ikusirik:

- Patxiku! Jan itzazu babarrunak eta indartsua izango zara, aita bezala.

Eta Patxikuk:

- Nik ordea, ez dut indartsua izan nahi, aita bezala... Nik, "jefea" izan nahi dut, ama bezala.

Botikan

Emakumea botikara sartu eta, artsenikoa eskatu du:

- Arsenikoa? Eta zertarako nahi duzu zuk artsenikoa?

- Senarra akabatzeke!

- Zeeer? Baina zer diozu? Zu burutik eginga zaude ala? Nola salduko dizut nik artsenikoa senarra akabatzeke!

Orduan emazteak esku poltsa zabaltu, argazki bat atera eta botikariari erakutsi dio. Argazkian bikote bat ikusten da ohean: emakumearen senarra eta... botikariaren emaztea!

- Ah! Horrela bai... errezeta batekin bai!

Azken azterketak

Madril. Joan den ekainean, azken azterketak egin eta metroa hartu eta gero, etxera itzuli zen neskatoa:

- Zer moduz joan da dena, alaba? - galdetu zion aitak -.

- Ongi. Nik uste dut azterketa aise gaindituko dudala.

- Galdera errazegiak ala?

- Ez! Nire aita Madrilgo Komunitateko parlamentarioa zela aipatu eta lasai joateko esan didate!

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ANDONI OTAMENDI
MIKEL ZARAUTZ

Argazkiak: Andoni Otamendi

Beasain

Murumendiko

Murumendi eta Mandubiako gaina Gipuzkoako erdialdean daude, Beasain eta Ezkio-Itsasoko lurretan. Goieritik ia probintzia osoa ikusteko aukera emango digu hain berezia den inguru honek. Mandubia gainetik abiatu gara Murumendi inguruak ezagutzeko asmoz. Mendi bueltatxo soilik ez da ordea, helburua. Txangoa Murumendiko Mari aurkituko dugulakoan hasi dugu.

Murumendiko maldetan barna eza-gutu zuen Beasaingo artzain batek Mariren edertasuna. Handik gutxira esposatu eta elkarrekin bizitzen jarri ziren inguruko baserri batean. Mari mezatara ez agertzea eta beraien zazpi seme-alabak ez bataiatzea bikotearen zoriontasunaren urratzaile bihurtu ziren. Artzaina, jendearen marmar eta gaizki esanen zurrunbiloan eta Marik alde egingo zuenaren mehatxupear ezin bizirik, gurdiari idi pare erantsi eta zazpi seme-alabekin elizara abiatu zen. Mariren hitza hitza izan, ordea, eta "Nire umeak zerurako eta ni orain Mururako" oihu eginez, suzko hodei batean Murumendin desagertu zen.

Artzainak gehiago topatu ez bazuen ere, guk Mandubiako gainean jarri dugu abian Mariren arrastoen xerka.

Murumendira iristean, inguruko mendien izenak ezagutzeko aukera dago bidaiariak bertan aurkituko duen harrian. Bidean, Pagorriagako paraje eta baserriak eta Damazuloko sarrerek ikusi ahal izango ditu.

lau pagoek historiaurreko bi hilobiren testigantza erakutsi digute: Trikuaitzi I eta Trikuaitzi II. Berrigore bidezidorra hartu eta Atxintxurdiko magalean zehar Arriarango urtegia ikusi eta Astigarreta auzoko San Gregorio ermitara heldu gara. Garai hartan, erromeria egiten zuten bertan eta bidenabar, santuari lehortegaraian laguntzeko eskatzen zitzaion. Bertako iturrian ur pixka bat edanez, XIX. mende erdialdeko kolera izurritea ekarri dugu gogora. Hogeita hamar pertsona baino gehiago hil ziren Astigarreta auzoan. Kontzeju horretako parrokoa zen Pedro Eizagirrek banan-bana bisitatzen zituen

Ooldio eta Txoritegi muinoen artean, Aiztarriako leporantz, antzarak bidaian ikusteko aukera izan dugu. Iparraldetik datoz bat eginda, elkarri lagunduz. Dena dela, tropel handiaren garaia sartu berri garen urtaroa da, udazkena. Itzulera lausagoa egiten dute, leku askotatik eta ibilbide anitzak osatuz. Gehientsuenak penintsulan geratuko dira eta asko Zamoran.

Alertzea bidean topatu dugu. Koni-

Mariren bila

Mandubia, behinola barneko haranetik kostara inguratzeko pasabide izana, aspaldi bilakatu zen atsedenera. Izarraitz eta Aizkorriren begiradapean dago eta Izazpiren lepoan.

Txabola bat atzean utzi eta pinudiko

gaixoak eta isolatu orde, laguntza eskaintzen zien. Azkenerrako bera ere kutsatu omen zen. Gorpuak ermita honetan lurperatu zituzten eta kondairak dioenez, parrokoa santu egin zuten.

Ibilbidea

- Mandubiako gaina: aparkalekua.
- Beasain-Zumarraga norabidea GI-632. Salvatore auzoan Azpeitiko norabidea GI-2635 edo GI-3192 Garin eta Astigarreta auzoetatik barrena.
- Azpeititik GI-2635 Urrestila, Nuarbe, Matximenta, Mandubia.
- Umeentzako zabuen ondotik hesia pasa eta goranzko bidexka pinudirantz.
- Ezkerrean tumuluak (0:10). Eskuineko gure bidetik San Gregorio ermita (0:20).
- Sarezko ataka igaro eta maldan gora pinudian barrena.
- Ordeka zati baten ondoren bidegurutzean ezkererantz (0:40).
- Larrarteko borda (0:50). Ez hartu Murumendira joateko parez pare eta gorantz dagoen bidezidorra. Ukuilu gaineko bidetik Damazulora. Burdinazko ataka gurutzatu.
- Ezkerretara koba txikia. Aurrerago eta gorantz koba handia.
- Pagorriaga. (1:15)
- Hormigoizko bidea hartu gabe, gainez gain. Bidegurutzean ezkerre. Ataka baten ondoren Dantzaleku (1:35).
- Zuzen gorantz Murumendira (859 m). (1:50).
- Jaitsiera zeharka Mandubiako norabidean.
- Larrarteko borda begi-bistan (2:00).
- Bi aukera dituzu: 1) Mandubiara (3:00). 2) Ezkerre Garin auzora jaitsi eta errepedez itzuli.
- Garin auzoa. Eskuinera errepedez, Astigarreta auzotik Mandubiara (3:45).

feroen artean hostoa erortzen zaion bakarra da zuhaitz hau. Lorerik ez du izaten eta konoak ematen dituelako da koniferoa. Koniferoen artean dira, pinuak, izeiak eta alertzeak, besteak beste.

Nekosta edo altzifre basora iritsi eta aurrera egin ahala, Portamasegiko muinoa ezkerretatik zeharkatuz, Larrarteko borda ikusi dugu. Gaur egun, ukuilu handi bat ere badago. Irtsi aurretik historiaurreko beste hilobi batekin egin dugu topo, Larrarteko trikuharriarekin. Bidegurutzetik Damazulora 20 minutura dago eta Pagorriagako paraje misteriotsua, berriz, 30 minutura.

Borda zahar bat dago aldamenean... Agian norbaitek igaroko zituen ekaitz gauak bertan... Euri-erauntsiarekin batera joaten zen Mari kobatik ihesi, bere gainontzeko egoitzetara: Anboto, Aralar, Aizkorri...

Bi pago handi, bidea beheerantz, Damazulora gertu dago. Bidean aurrera, beheerantzko seinale batek koba txikira eramango gaitu. Ez dugu espero genuen Mariren diosalik eduki.

Etsi gabe aurrera jo dugu. Errekaren indarrak sortutako bihurtunean okilak kasu egin digu edo agian, ez zaio gustatu bere intimitatean sartzea, edo agian, Mariren kobaren berri eman nahi digu. Pago handi batek eta errekarren doinuak gidatuko gaitu bidetik gorantz dagoen bigarren kobara. Hortik aurrerakoak ezin dira kontatu.

Kobatik laster iritsi gara Pagorriagako inguruetara. Inguru honetako Pagorriaga baserria nekazalturismo etxea bihurtu dute. Oreinak eta beste zenbait animalia dituzte. Kurioso eta egoki jarrita dago baserria. Eta goxotasunez kontatu dizkigu bertako istorioak Agustin nagusiak: "*Aspalditik paraje magikoa da hau. Inguruko baserriak eta herritarrek hemen ospatzen zituzten ohitura zaharrak. Hemen zituzten bilguneak beraien batzarrek egiteko. Natura festak ziren. Belladonna kontsumitzen zuten. Elkarren arteko barremanak sendotu nahi izaten zituzten eta batzarrek zentzu espiritualak zuten. Naturaren hainbat elementu, hala nola, sua, haizea, lurra eta ura pertsonifikatuz. Dantzaleku La Muela edo Atxipi ondoan dago. Ospaki-*

Beasain aldetik eta Azpeitia aldetik datozen bisitariek, Mandubiako gainean egiten dute topo. Pinudi, kobazulo eta hormigoizko bideen artean ezkutuan dauden gauza ugari eskaintzen dizkio paraje honek ibiltariari; San Gregorio ermita da altxor horietako bat.

Muela harkaitzak daude. Bertara ere igo daiteke. Donostia-Arantzazu bezala ezagutzen den mendi bidea da bidezidor nagusia. Zuzenean gorantz joko dugu tontorra egin asmoz.

Tontorrean gida moduan dagoen mahaia erreparatu diogu, (1997ko ekainaren 22an ipinia), eta ikuspegi zabalari, noski.

Ate txiki bat zeharkatu ondoren, nekosta ilara batera iritsi eta eskuak hozten zaizkigun bitartean, 1978ko apirilaren 2an beritutako Arrapaitz iturritik barrena goaz. Herripinudi bezala ezagutzen den parajera iritsi gara. Larrarteko borda begi-bistan daukagu. Orubeteen Mandubian geundeko.

Ibiltzeko eta tokiak ezagutzeko grina duena, panelak azaltzen duen bezala, Garin auzora jaitsi daiteke. Bidea jarraitzea besterik ez da. Pinudiko aldaia bukatutakoan eta zelaitxo batean, ia paralelo, eskuinerantz iriten den bidezidorrari eutsiko diogu Garin auzorantz. Aurrerako norabideak Usurbera eramango gintuzke. Garinen, errepideari helduko diogu eskuinerantz eta hiru kilometro ondoren Astigarreta auzotik barna Mandubiara iritsiko gara. ■

Belladonna edo belaikia (*atropa bella-donna* L.).

Solanazeoen familiako landare belarkara eta bizkorra da eta ezkila formako lore morexkak ditu. Bere zurtoin, hosto eta fruituetatik alkaloide ugari ateratzen da.

Alkaloide. Landareetatik erauzitako konposatu nitrogenatu basikoen familia.

Asko toxikoak dira eta dosi txikietan medikuntzan erabiltzen dira.

Ezagunenetako batzuk hauek dira: azido liser-gikoa, diamorfina edo heroina, estriknina, kafeina, kinina, kokaina, morfina, nikotina.

zuzen, dantzan ari zirela, beraien bikoiteak aurkitzen zituzten. XX. mendean ere egiten ziren horrelako batzarrik. Gure aitak kontatzen du nola Beasain eta Ordiziko neska-mutilak, eun bat gazte, biltzen ziren akordeoi eta guzti. Azpeitiko Urrestila eta Nuarbe auzokoek Pagorriaga zuten biltoki. Toki magikoa zen hau eta oraindik ere hala da.

Lur azpiko indar batzuk daude hemen. Lur azpian sua ez da urruti izango! Eta argi fenomeno bat gertatzen da inguru hauetan. Hemengo baserriar gehienek izan dute balako esperientzia bat. Argi hori ikusten duena, normalean, isilik egoten da erotzat bar ez dezaten. Baina garai batean Mari mitoarekin lotzen zen fenomeno hori, Mariren agerpen bezala. Bere esanahia zuen. Gero, Inkisizioak sorginkeriatzat jo zuen. Ondoren, eliza kontu hauetan pixkanaka sartzen hasi zenean argi fenomeno horiek Ama Birjina bezala interpretatzen hasi ziren. Azken finean, Mari Maria ote?

Aizkorri eta Aralar ikusten dira hemen-

dik. Ez da kasualitatea. Hortxe dago Kizkitza eta bere Ama Birjina, Ezkio eta Ama Birjina, Arantzazu, Arrate... Bel-durra ematen duen eta ulertzen ez den argi fenomeno da."

Gorputzean jakin-mina eta espirituan miresmena dugula, hormigoizko bidea hartu gabe, Ekunetako muinoa eskuin aldetik zeharkatuko dugu. Gai-nez gain eta begi-bistan Atxipiko harkaitza eta Murumendiko tontorra ditugula, aitzinera jarraitu dugu Dantzalekura iritsi arte. Murumendi magalean dago eta ondoan Atxipi edo La

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA, GARBIÑE UBEDA

EKOLOGIA

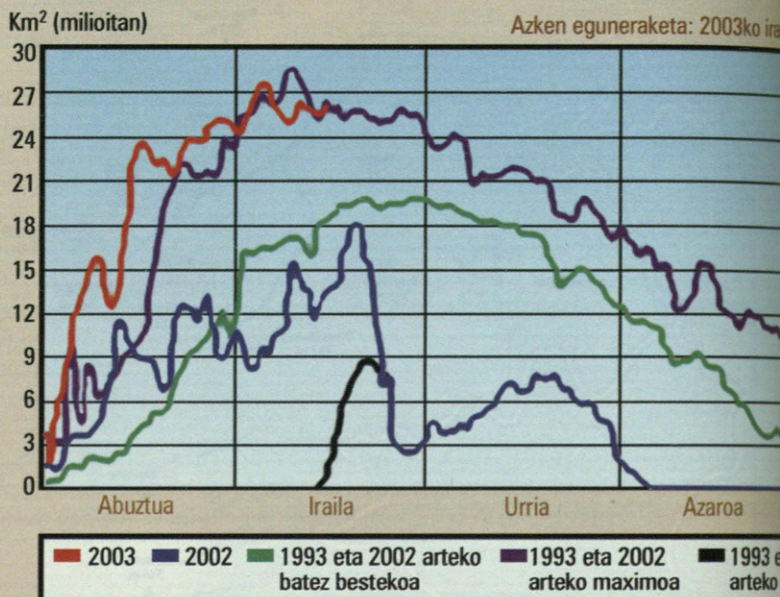
Ozono-zuloa inoiz baino handiagoa

HEGO POLOAN gertatzen ari den ozono beherakadak harri eta zur utzi ditu zientzialari eta ikerlariak. Aurreko hamarkadetan ozono-zuloak tamaina kezkarriak hartu bazituen ere, joera itxaropentsua erakusten ari zen azken bi urteetan.

Zuloa normalki abuztuaren erdialdean hasten da nabaritzen eta urriaren amaiera arte irauten du. Aurten inoiz baino azkarrago hasi da hedatzen eta, irailaren 15era arte, modu kezkarrian egin ere.

Ozono-zuloa normalean urriaren amaieran edo azaroaren hasieran bere onera etortzen da. Espero dezagun urtero gertatzen den moduan gertatzea aurten ere. **I**

Ozono zuloak azken hamar urteetan Hego Hemisferioan izan dituen gorabehera

Osasuna

JABIER AGIRRE

1.000 kaloriatik beherako jan-neurririk ezta udan ere

UDA-PARTEAN JENDE ASKO ibiltzen da aztoratuta bere itxurarekin. Jakina, hondartzara joateko garaia denez, geure gorputza guztien agerian jarri beharra izaten dugu, eta horrek soberan ditugun kiloak galtzeko grina edo afana pizten du gure buruan. Eta noski, neguan eta udaberrian metatutako gantzak derrepentean bota nahian, eguneroko kaloria kopurua neurritik kanpo murriztea izan ohi da askori bururatzen zaien erremedioa.

Beno, ba jakin ezazue guztiek: Nafarroako Unibertsitatean Endokrinologia eta Metabolismoko espezialista den Javier Salvador adituak esan duenez, "udan hain ohizkoak diren 1.000 kaloriaz azpiko dietak trastorno garrantzitsuak ekar ditzakete kontrol mediko egokirik gabe egiten dituzten pertsonen metabolismoan". Adituen ustez, trastorno horiek areagotu egiten dira tenperaturak gora egin ahala gorputzean eragiten den deshidratazio-egoera dela medio. Bestalde, era horretako jan-neurriek gorputzaren masa gutxitzea dakarte (masa horren alderdi magroa, giharrea alegia, da gehien galtzen dena), eta horrek metabolismo energetikoa ere murrizten duenez, ondorioz pisua berriro irabaztea askoz ere errazago gertatzen da.

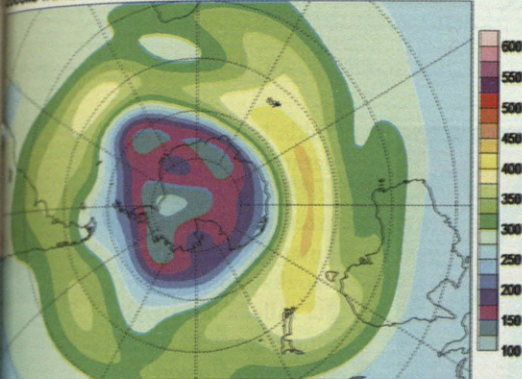
Kasurik gehienetan, kiloen beherakada likidoen galarrizor zaio, eta gantzik gabeko masa-galerari. Horien ondo-

rioz, itxura batean, bolumena eta pisua galdu egiten da. Baina galerak horiek ez dute luzaroan irauten, eta hori baino okerragoa dena, galerak ez dira sortzen benetan obesitatea eragin edo sortzen duen atalean, gantzehunean hain zuzen. Beraz, argi ibili, eta dieta hipokaloriko bat egin nahi izanez gero, betiere orekatua izan dadila, eta medikuak agindua.

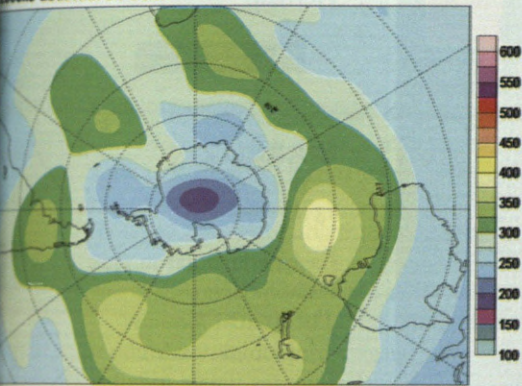

Ozono kopurua Dobson unitateetan

2003ko irailaren 16an

2003ko abuztuaren 5ean

Ikerlari eta zientzialariek ez dute beti asmatzen. Ozono-zuloa gero eta txikiagoa zela esaten ari baziren ere, datuek kontrakoa erakusten dute.

EKOLOGIA

Lurraren berotzea: batzuen eta besteen erantzukizuna

AZKEN DATUEK frogatzen dutenez, Australia, Amerikako Estatu Batuak eta Kanada dira pertsonako karbono dióxido gehien isurtzen duten estatuak.

Kanadako eta AEBetako datuak beste batzuekin alderatzen badira, Europako estatuak baino %40tik gora gehiago zikintzen dute. Europako estatuei bagazozkie, Frantzia etengabe eta modu kezagarrian ari da isurtzen diren gasen kopurua handitzen, eta Euskal Herria Europako estatuen batez besteko kopurutik hurbil dago.

Datuak datu, 1990eko hamarkadan emisioak pixka bat moteldu baziren ere, dirudenez hasi berri den mendearen bikoiztu egin da emisioen hazkunde-tasa. Hala ere, hazkunde-tasa Barne Produktu Gordinaren batez besteko hazkundearena baino txikiagoa izan da. Alegia, baliabideei etekin hobea ateratzen zaie aurreko hamarkadetan baino. **I**

landareak

JAKOBA ERREKONDO
mandio@zerain.com

Hiazinto jostalariaren etzalekua

INORKINETARAKO IRAK MOZTEKO bezala, erraboilaren sasoia da iraila. Idi-bihotzak, nartzisoak, hiazintoak, *Crocus* generoko azafraiaireen lehengusu eta bestengusuak eta udaberriaren loratuko diren landareen erraboilak eskuratu eta landatzeko garai aproposena da. Garaian garaikoa garaiz landatuz gero neguaren zuriaren etortzerako sustraiak ondo hedatuta eta iraupenerako ederki egokituta izango da erraboilak. Neguaren amaian eguna luzatu eta giroa hotziltzen hasten denean erraboilak hauen barrunbeetatik garatzen diren gara muturretako eztandak udaberriaren ortzadarra destolesten du. Koloreena bilakatu da batik bat eztanda, baina erraboilak gutxi batzuek usain gozo sarkorren altxorra ere gorde dute geure pituitarioen zirrarragarr. Hiazintoa kasu (*Hyacinthus sp.*).

Mito ederra eho zioten grekoek gizajoari: Apolo jainko ahalguztidunak ohaide hartua omen zuen Hiazinto atleta gaztea diskoboloarekin jolasean larri zauritu zen eta hark hilezkortasuna eman nahian honen odol ttantak lore bihurtu zituen. Loreen hizkuntzan jolasa eta kirola adierazten

ditu Hiazintoak eta bien etzalekuan jariatutako onenen usaina gorde du betirako, geure barrunbetako udaberriroko iraultzaile. Lurringintzan erruz erabilia da lore dotore hau.

Turkia eta Libano exotikoetatik datorren hiazintoaren erraboilaren barruan landare osoa dago ezkutatuta, hostoak, zortena eta lorea. Lurrean landatu ordez betetako ontzi batean juxtu honen gainean jarri gero ikuskizun ederra izango duzu, sustraiak luzatzen, hostoak zabaltzen gara-zortena garatzen, loreak zabaltzen... eta usaina etxe osoan barreiatzen. Usain gozo sarkorra askok ez dute atsegin... etzalekukoa, bai da...

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Ikuskizunak

MAYI TOLOSA

DANTZA

◆ irailak 27 ATARRABIA

Indurain anaiak kiroldegia
21:00

Aukeran dantza taldeak "Sutargi" ikuskizuna eskainiko du. Lan honek dantzaren eta betiko musikaren ikuspegi garaikidea dakar. Akelarre batekin hasi eta argi artean dantza eginez amaitzen dute dantzariek.

Koreografia Edu Muruamendiarazena da. Sarrerak 5 euro balio ditu, nahiz eta herriko biztanleentzat 3 euro balioko duen.

ERAKUSKETA

◆ irailak 24-28 BILBO

Erribera merkatua

Moda disenatzaile gazteek euren diseinuak ezaugarazteko aukera gutxi izaten dute eta hutsune hori betetzera dator Bilbon antolatutako Modorra erakusketa.

ANTZERKIA

◆ irailak 27- azaroak 16

GASTEIZ

Antzerki jaialdia

Gasteizko Nazioarteko Jaialdiaren egitaraua 30 ikuskizunek osatzen dute. Aurtengoan operak eta dantzak ere izango dute euren tartea egitarau horretan. Antzezlanen artean, "Como en las mejores familias", "Yuri Sam", "Las bicicletas son para el verano" edo "Origami" antzezlanak ikusi ahal izango dira adibidez. Bestalde, "La flauta mágica" opera edo "Suite balanchine" dantza emanaldiaz ere gozatu ahal izango dugu. "Rafael Alberti, el viento que viene y va" ikuskizuna izango da taula gainean, Pragako Hiria Orkestraren parte-hartzearekin.

nahi dutenek
943202299 telefonora
deitu beharko dute.

MUSIKA

◆ irailak 27 BILBO

Kafe antzokia
22:00

Rata Blanca talde
argentinarraren musika
izango da entzungai.

Talde honek urte asko daramatza musika egiten. Rock eta metalaren arteko nahasketa egiten dute. Hamar disko dauzkate merkatuan eta milaka jarraitzaile munduan zehar, haietariko asko Euskal Herrian.

ANTZERKIA

◆ irailak 29 BIARRITZ

Pelleteria kalea
13:00

La Cita jaialdiaren egitarauaren barne, Théâtre du Versant konpainiak Carlos Fuentes idazle mexikarraren testu batzuen moldaketa egin du. "Ce que je crois" da antzezlan honen izenburua. Alfabetoaren hizki bakoitzarekin ideia bat jorratzen du: politika, maitasuna, sexua...

Informazio gehiago:

www.gureagenda.com

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 943 37 34 03 faxera edo kazeta@argia.com helbidera.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

Euskal Herrira Europa iparraldetik iritsi ziren ijitoen mintzaira da erromintxela. Bost mendez bizirik iraun du ijito euskaldunen ahotan, baina, gaur egun, galtzeko zorian dago. Azken hiztunek laurogei urtetik gora dituzte eta berreskuratu ezean, haien azken hatsarekin galduko da Euskal Herriko beste altxor bat.

Erromintxela

euskal ijitoen hizkera

EGAXUEK EDO PAYOEK ez ulertzeko moduko hizkera, erromintxela, sortu zuten ijito euskaldunek Euskal Herrira iritsi zirenean. Duela bost bat mende izan zen hori. Historialariek diotenez, ijito edo zingarok XI. mendean utzi zuten beren herrialdea, gaur egungo India ingurua, eta mendebalderantz jo zuten.

Motxaile, kito, zito, kitano, xito... euskaraz modu askotara deitu izan zaie ijitoei. Frantsesez ere *gitan* esaten zaie, gaztelaniaz *gitano*, ingelesez *gipsy*... Dirudienez, Egipto Txikitik (garai hartan Asia Txikiko eta Greziako eskualde sorta bat) edo Egiptotik zetozelako deitzen zitzairen horre-

**LORE
AGIRREZABAL**

Erromintxel familia
Donibane Garaziko
inguruetan, 1890an.

la. Euskal Herrian, ordea, buhame izenez ere deitzen zaie, beharbada, hona iritsi ziren lehenengo ijitoak Bohemia aldetik etorri zirelako.

Izan ere, beren exodo luzean, ijito batzuek hego mendebaldera jo zuten, eta Afrika iparralderako bidea hartuz Espainia hegoaldetik barrena sartu ziren Europan; ijito kaloak deitzen zaie horiei. Beltzaranak dira *kalu* (beltza) hitzak dioen bezala. Beste batzuek, berriz, iparraldera jo zuten eta Turkia zeharkatuz, Hungaria eta Bohemia aldera heldu ziren. Aurrera jarraitu zutenak Frantziara, Kataluniara eta Euskal Herrira iritsi ziren 1425-1450 urteen

EUSKO IKASKUNTZAREN ARGAZKI ARTXIBOA

artean. Horiak, Europa iparraldetik zetozenez, azal zuriagoa eta begi eta ile argiagoak zituzten. Eta, hain zuzen, adar horretatik datoz erromintxelak, ijito euskaldunak.

Iparraldetik sartu eta Euskal Herri osora zabaldu ziren erromintxelak. Gaur egun, Lapurdiko kostan eta Zuberoako mendi inguruetan, Nafarroan, Gipuzkoan eta Bizkaian bizirik dira. Ezagunak dira Hernaniko Manuel Etxeberria zena, Ortzaizko Maria Pipa eta beste zenbait. Hizkera oso berezia dute eta hizkuntzalari nahiz historialari ugariren jakinmina piztu du urteetan. Erromintxela aipatzen den lehenengo ikerketa 1855ean, besteak beste, Cenac-Moncautek hasi zuena da. Hark erromintxela, bereziki, Euskal Herrian kokatzen zuen. Iparraldeko erromintxel familia askoren bizitoki bihurtu zen, eta, gerora, Iparraldeko autoreen eskutik jaso dira haiei buruzko lehenengo aipamenak, hitz-zerrendak, ezaugarriak eta abar. Berraondo eta Oyarbide izan ziren erromintxela aztertzen hasi ziren lehenengo euskaldunak, 1921ean. Beranduago Hegoaldeko hizkuntzalariak ere egin dituzte ikerketak.

Horiez gain, euskarazko hainbat hiztegi eta liburuan agertu dira erromintxeleko hitzak; besteak beste, Resurreccion Maria de Azkueren "Diccionario Vasco-Español-Francés" (Bilbo, 1905) delakoan, Federico Krutwigek "Revista Internacional de Estudios Vascos" aldizkarian, 1986an, *Los gitanos vascos* artikuluan, Jon Miranderen "Poemak 1950-1966" lanean (Kama-goli erromintxelerazko poema, gero Mikel Markezek bere Kantu Erotikoak diskoan musikatua), Koldo Izagirreraren "Metxa esaten dioten Agirretar baten ibili herrenak" eta "Agirre Zaharraren Kartzelaldi berriak"...

Baina orain arte erromintxelaz egin den ikerketarik sakonena duela 6-7 urte egin zen Josune Muñoz filologo bilbotarraren eskutik. Familian ijitoak ditau Muñozek eta proposamena ijitoen elkarte batek egin zion, Kalé Dor Kayiko-k, hain zuzen. Elkarte hori aspaldi dabil irakaskuntza munduan, batez

Hainbat esaldi erromintxelaz

Euskararen morfologia eta gramatika hartu zituen erromintxelak. Hitzak, ordea, romaní hizkuntzaren kalderash dialektoarenak dira, baina euskarazko eta kaloerazko hitzak ere tartekatzen dituzte. Josune Muñoz filologoak buruz gogoratzen dituen batzuk dira horren adibide:

- Txipa nola dakazu? = Nola izena duzu?
- Itxi budarra, jila dao ta! = Itxi atea, hotza dao ta!
- Texal ia gaxina sobelez dagoen = Joan ea haurra lo dagoen
- Mangatuta dago datorren brejerako = Hurrengo urtean ezkontzeko eskatuta dago
- Masak eta barkitxuak panguan dao = ardiak eta arkumeak larrean daude
- Nire kera zurearen palian dao, hemendik obetoao dikatuko duzu = Nire etxea zurearen ondoan dago, hemendik hobeto ikusiko duzu

ere, ijitoak dauden ikastetxeetan, eta ijitoen kulturari buruzko ikerketa bat egin zedin nahi zuten. Euskaltzaindiaren eta Euskal Herriko Unibertsitatearen laguntza izan zuten; ikerketa gauzatu ahal izateko diru-laguntza linguistikaren alorretik jaso zuten.

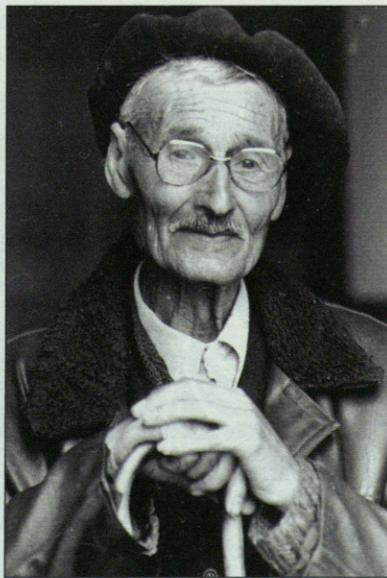
Ikerketa hura ijito euskaldunei buruzko lan sakon baten zati bat izan zen. Berez, ikerketa soziologiko historiko eta linguitikoa izan behar zue-

naren zati bat besterik ez da egin orain arte, alegia, linguistikari dagokiona. Josune Muñozek adierazi digunez, *"interes handia sortu duen ikerketa izan da, baina, bitxia den arren, ez du inolako jarraipenik izan"*.

Erromintxeleko hitzak eta esaldiak lortzea eta egiaztatzea izan zen Muñozen lana. Ordura arte dozena bat esaldi baino ez ziren existitzen. *"Orain arte erromintxela ez da behar bezala ikertu. Gainera, ijitoengana jotzerakoan informazioa jaso nahi zuenaren aldetik arrazismorako joera handia eta aurreiritzi asko egon dira. Hori dela eta, jaso diren hitz asko lapurreten ingurukoak eta izan dira"*, azaldu digu. Horren adierazgarri dira euskarazko lehenengo hiztegiak; haietan agertzen dira hitz erromintxelak, baina *xorkatu* (lapurtu), *txuri* (labana), *txor* (lapur) eta gisa horretakoak dira gehienak. Bestelako hitzak ez dira inoiz kontuan hartu eta jaso. Gaur egungo hiztegieta, berriz, erromintxeleko hitzik ez da agertu ere egiten.

Euskarazko gramatika eta morfologia

Josune Muñozen ikerketak erromintxelaren ezaugarriak eta historia ezagutzeko aukera eman du. Belaunaldi desberdinetako erromintxelekin hitz eginez, uste asko argitu ahal izan ditu. Hizkuntzari dagokionez, hitz egiten duten dialektoa edo hizkera ez dela kaloa frogatu ahal izan du. Romanologoen artean erromintxela pagodolekto edo *broken spoke* bat da, hau da, romaní hizkuntzaren dialekto baten eta bertako hizkuntzaren artean sortzean den hizkera nahastua. Baina hizkera bat dela esan liteke, hau da hizkuntza bat hitz egiteko era bat. Muñozen hitzetan, nahiz eta erabat frogatu gabe dagoen, erromintxelek romaníaren kalderash dialektoa ekarri zuten, eta erromintxela kalderashen eta

Manuel Etxeberria hernaniarra hil zela badira 20 urte.

euskararen batasunetik sortu da, ez da kalotik eratorritakoa nahiz eta gaur egun kalozko eta euskarazko hitz batzuk ere erabiltzen dituzten. Morfologia eta gramatika euskararenak ditu. Aditzak ere euskararenak dira, eta tokian tokiko euskalkien ezaugarriekin erabiltzen dituzte; bizkaitarrek bizkaierazkoak, lapurtarrek lapurtarazkoak... Lexikoa, ordea, erabat erromintxela da, horregatik euskalduneki ulergaitza egiten zaigu hizkera hau. Gainera, oso bizkor hitz egiten da, izan ere, bere garaian horixe zen erromintxelaren helburua, egaxuek, euskaldunek, ulertuko ez zuten hizkera izatea.

Baina euskaldunek ez ezik, ijito kaloei ere ez dute ulertzen erromintxela. Muñozek esan digunez, behin, kalologoei elkartu zen Valentzian eta txundituta utzi zituen. "Ez zuten hizkera ulertzen eta basieran uste zuten euskara zela, baina erromintxela zen; kaloarekin ez zuen zerikusirik. Gainera, haiek asko jota ehun bat hitz jaso dituzte, baina erromintxelarenak bostehun bat lortu dituguk. Hizkera oso portzentaia handian gorde da; lau rogei urteko erromintxelek inolako arazorik gabe hitz egin dezakete erromintxelezi erabat, beraiek bezain beste dakien beste batekin". Hori kaloarekin, gaur egun, ezinezkoa dela argitu digu.

Desagertzeaz dagoen hizkera

Oso lexiko aberatsa du erromintxelak eta urteetan edozein hitz erromintxelezi esateko gai izan dira. Gaur egun, ordea, gaitasun hori belaunaldi zaharrenek baino ez dute gordetzen; lau rogei urtetik beherakoek kaloarekin eta euskararekin nahastuta hitz egiten dute, eta belaunaldi gazteagoek hizkera ulertzen duten arren, ez dute hitz egiten.

Duela 6-7 bat urte bostehun bat erromintxela bizi ziren Euskal Herri osoan. Belaunaldi zaharrenek badakite hitz egiten eta arazorik gabe komunikatzen dira erromintxelaz, baina Muñozek azaldu digunez, hurrengo belaunaldiak ez du erabiltzen. "Ulertzen du eta gai da erromintxelezi hitz egin eta euskaraz edo gaztelaniaz erantzuteko, baina horiek gordetzen duten hiztegia askoz ere nabastuago dago. Horren ondorengo belaunaldiak, hirugarrenak, oso gutxi ulertzen du; hitz solte batzuk bakarrik. Bera, berreskuratu ezean, hor galduko da".

Muñozen ondorioen arabera, hizkera berezi hau berreskuratzeko Iparraldera jo behar da lehenbailehen, bertan hiru belaunaldi osok gordetzen baitute erromintxela oso-osorik.

Josune Muñozen ikerketak erromintxelaren ezaugarriak eta historia ezagutzeko aukera eman du. Belaunaldi desberdinetako erromintxelekin hitz eginez, uste asko argitu ahal izan ditu. Hizkuntzari dagokionez, hitz egiten duten dialektoa edo hizkera ez dela kaloa frogatu ahal izan du.

Kama Goli

Jon Miranderen "Poemak 1950-1966" liburuan (Erein 1984, 98-99. or.) erromintxelera, edo berak dioen bezala, motzailen hizkuntzan, ondoko poemak jaso zituen. Mikel Markezek Kantu Erotikoak diskoan musikatu zituen:

*Hiretzat goli kherautzen dinat
erromintxeko gazin mindroa
ene muirako mandro londo
mol loloena ene khertsiman.*

*Hire dui ankhai baro, kaloei
pekhautzen nina kamatze-jakaz
phiria hautsiz erromintxat
letu hindudan latziar geroz.*

Euskaldun peto-petoak

Etzeberria izango da Hegoaldeko ijito euskaldunen artean abizenik sonatuena. Hernanin bizi zen Manuel Etzeberria erromintxela eta Ortzaizen, berriz, Maria Pipa izenez ezagutzen zena.

Josune Muñozek, berriz, Bilboko San Frantzisko auzoan ezagutu zuen bere ikerketan lagundu zion erromintxelik zaharrena; 84 urteko gizona. Gaztetan mundu zabalean ibili zen eta alfabetatu gabea izan arren, euskaraz, gaztelaniaz, kaloeraz eta frantsesez hitz egiten zekien.

Hark esanda dakigu mundu guztiko ijitoek lehenengo ijito kontsideratzen dutela beren burua, baina erromintxelek ez, oso-oso euskaldunak dira; lehenengo euskaldunak, gero erromintxelak eta gero ijitoak direla zioen.

Bertsozale eta pilotazale amorratuak dira. Euskaldun peto-petoak. Bigarren belaunaldiko erromintxel batekin ere -Otxarkoan bizi da bera- egon zen Muñoz. Hark zertxobait irakurtzen bazekien eta irakurtzeko erosi zuen lehenengo gauza bertso-paperak izan zirela zioen, Zarautza joaten omen zen bertso-paperak erostera.

Dena dela, erromintxelak ere ijitoen artean daudenean, beste ezer baino lehen ijitoak dira. Baina beren artean badira bereizteko joerak; erromintxelek esaterako, hankagorri deitzen diete kaloei. ■

Babeslea: Andoaingo Udala

ANDOAINGO UDALA
Euskararen Normalkuntzarako Lansaila

**Euskararen gose...
euskaltegian ase.
Zatoz alfabetatzera!**

Enrike Letona, bizitza osoko espetxe zigorraren arriskupean

Letonak 16 urte pasatu ditu espetxean eta, maiatzean libre utzi ondoren, Auzitegi Nazionalak berriz espetxeratu du. Duen auziagatik 30 urteko zigorra ezarriko balitzaio, bizitza osorako espetxe zigorra izango luke, lehen 30 eta orain berriz beste 30, baina zigor biak 79-83ko delituengatik.

MIKEL ASURMENDI

ENRIKE LETONA preso arrasatearra iragan uztailaren 31n espetxeratu zuen Ertzaintzak, Espainiako Auzitegi Nazionalaren aginduz, etxetik hurbil korrika egitera abiatu zenean. Atxiloketak Euskal Herrian behin eta berriz ematen direnean, atxiloketa bera oharkabean pasatuko zen ia, Enrike Letona 42 urteko arrasatearrrak aurretik 16 urte espetxean pasatu ez balitu izan. 1987ko urrian atxilotu zuten Bildozen, Zuberoan, eta beste dozenaka errefuxiatu bezala Frantziatik egotzi eta Espainiaratu zuten.

Espetxeratu zuten eta, Auzitegi Nazionalen zenbait auzi zituenek, epaiketa andana izan zituen. Ondorioa: 30 urteko espetxe zigorra, garai hartako kode penalak hortik gorako espetxe zigorra galerazten zuen eta. Epaiketa guztiak 1979 eta 1983 arteko delituengatik izan ziren. Espetxe desberdinetan bete izan du bere zigorra, baina urte gehienak, 13 bat, Murtzian iragan ditu.

Aurtengo maiatzaren 16an atera zen espetxetik, 30 urteko espetxe zigorra beteta, baina epaitu gabeko 1988ko sumario batekin airean. 1981ean guardia zibil baten aurka izandako atentatua biltzen du sumarioak. Auzitegi Nazionalak ia 16 urte izan ditu Letona auzi honek. Auziagatik epaitzeko, kartzelan izan den denbora osoa. Auzi hau, halaber, birritan itxi da fiskaltzaren eskariz (1990ean eta 1995ean) eta frogara eza argudiatu-rik. "Hainbeste urte ondoren, aske utzi eta bi hilabete eta erdira etorri da espetxe agin-
dua -dio Agustin Letona bere anaiak-

Enrike Letona aurtengo maiatzean Arrasaten; egun, Valdemoroko espetxean da, isolamendu ziegetan.

Mendeku kiratsa ikaragarria da kasu honetan, aske geratu eta bi hilabete eta erdira agindu da berriz ere espetxeratzea. Horrez gain, agerikoa da etorkizunerako espetxe zigorra osorik beteta ateratzen diren beste preso batzuentzat frogara gisa erabili nahi dela kasu hau". Enrike Letonak berak duela gutxi zenbait komunikabidetan argitaratutako gutun batean airean uzten zuen honako galdera: "Espetxetik zigorra oso-osorik

"Beldur gara Enrikeri bizitza osoko zigorra ezartzeko Auzitegi Nazionala egiten ari den saio honekin"

Agustin Letona

beteta ateratzen garenoi zein irtenbide uzten digute". ARGIAk jakin izan duenez, kasu honek datozen hilabete eta urteetan espetxe zigorra beteta kaleratuko diren preso askorengan ere argi gorria piztu du; garai batean ez ziren preso batek zituen auzi guztiak epaitzen eta orain gerta liteke, politikoki hala komeni delako, duela 8, 10 edo 20 urteko sumarioengatik berriz espetxeratzea.

Nola ulertu sortzen den egoera? Agustin, Enrikeren anaiak dioskunez, kontsulta juridiko desberdinak egin dituzte "ikusmolde desberdineko juristekin" eta orain arteko halako kasu berdinak ez da ezagutzen. Familiaren esanetan, ustez Enrikek partehartutako gertaerak 81ekoak dira eta, beraz, 1979 eta 1983ko beste delituekin batera epaitu beharko lirateke, juridikoki 'auzi berfunditua' deitzen den figura erabiliz. Delituak garai berekoak direnean eta haien arteko antzekotasuna dagoenean, epaiketen ondorioz dauden zigorrak biltzen dira eta, lehengo kodean, inongo kasutan ezin zen 30 urtetik gorakoa izan. Familiaren esanetan, beraz, ez du zentzurik beren senitartekoa espetxean egotea, zigortuta aterako balitz ere, zigorrak jadanik beteta dituen 30 urte horiekin bat egingo lukeelako eta kalean utzi beharko luketelako. "Bai behintzat, zigor eta auzien bat egiteaz dagoen jurisprudentzia ngariaren ildotik", azpimarratzen du Agustinek. Familiak duen beldurra, aldiz, agerikoa da. "Legeak gauza asko esan dezake, baina ikusten dugu zer gertatzen den egunerokoan eta, jakina, beldur gara Enrikeri bizitza osoko espetxe zigorra ezartzeko egiten ari den saio honekin" ■

IBARRETXE PLANA

Aste honetan, ostiralean, aurkeztu du EAEko Juan Jose Ibarretxe lehendakariak bere proposamena. Iragan astean, Eusko Jaurlaritzako lehendakariak Espainiako Konstituzioaren 25. urteurreneko ekitaldian parte hartu izanak politikaren solas-tokiak astindu, eta, berrero zegoen tenperatura politikoa gradu bat gehiago igoarazi zuen. Iraila, politikaren hilabetea bihurtu da azken urteotan.

MIKEL ASURMENDI

Argazkia: Joseba Olalde

Denak Ibarretxeri begira

LIZARRA-GARAZIKO Akordioa duela bost urte gauzatu zen, baita ETAk bere azken su-etena eman ere. Iazko irailean aurkeztu zuen Ibarretxe lehendakariak 'Elkarbizitzarako proposamen politikoa' deritzan plana. Hileko 26an, plana azaltzeko hirugarren ekitaldia egingen du Ibarretxek. Plana etapaz etapa garatzen ari den ekimena da, oso-osorik ezezaguna baita. Planaren azken bertsioa "Abc" egunkariak argitaratu zuen, uztailean. Planaren "zortzi zirriborroetako bat" dela esan zuen Lehendakariak. Halako filtrazioak Moncloatik datozela irakurri izan da toki batean baino gehiagotan eta Lehendakariak argitzen ari zaien espiotzaz ere batek baino gehiagok gogoeta egin du.

Hirukoaren zalantza-balantzak

EAJko EBBko eledun Joseba Egibarrek, Ibarretxe planak "benetako eztabaida" piztu duela dio. Ibarretxek berak, berriz, proposamena "legezkoa, malgua eta irekia" dela dio. Espainiako prentsa beligerantearentzat -"Abc" edota "El Mundo", kasu- plana Espainiako Estatuari "hordagoa" da. PPren ustez, Ibarretxe planak Estatuarekin haustea du helburu. Plana "nazionalismo demokratikoak" bere arnasa berri-

tzeko bitarteko bat bezala ikusten du PPK. EAJk -PPren esanetan- badaki planak huts egingen duela, baina, indarrean den bitartean, etekin elektoralera ateratzen dio ezker abertzalearen bizkar. PSE-EErentzat ere plana hauslea da, Gernikako Estatutuaren potentzialtasuna lantzea proposatzen du, berea proiektu autonomiazalea izaki.

Eusko Jaurlaritzak babesten duen hirukoaren baitan EAK eta Ezker Batuak (EB) nabardura ezberdinak agertu dituzte azkenaldion. EAKo Begoña Errazti presidentearen hitzetan, beren helburua Ibarretxeren proposamena baino urrunago doa. Alta, Gobernuarekiko "leialtasunagatik", plana babesten dute. Ezker Batuak (EB), berriz, planarekiko nolabaiteko desadostasuna duela dio, bere ikuspegi federala dela-eta. Bere proposamena defendatuko du Legebiltzarrean. EBk Sozialista Abertzaleak (SA) taldeari dagokion dirua aitortzerakoan EAJ eta EAren posizioetatik aldendu izana, aldaketa politiko bezala interpretatu da politikaren solas-tokietan.

Ezker abertzalearen ikuspuntua

SAko Arnaldo Otegiaren ustez, ez dago gutxieneko baldintza demokratikorik

Ibarretxek Legebiltzarrean planteatu nahi duen eztabaida burutzeko. Batasuna legez kanpo dago eta Ibarretxek legala bailitzan jokatzeko omen du. Testuinguruon kokatzen dituzte ezker abertzaleko Juan Jose Petrikorena, Iñigo Balda eta Ainhoa Iñigo espetxeratzea. Artean, AuBk eta herri plataformek "herri borondatearen zilegitasuna onartzeko" eskatu diote Ibarretxeri.

Aralarrek, berriz, ezker abertzalea ahulduta dagoela dio eta bere berritze beharra proposatzen du. Ibarretxeren planak "gizartearen babes eskasa" duela dio eta bere zilegitasuna onetsi arren, hainbat "hutsune" ikusten dizkio. Ezker abertzalean, oro har, Lizarra-Garaziko espiritua aldarrikatu da irailean. Ordea, ETA eszenatokiaren agertu da berriz ere, Arkaitz Otazua hil berria protagonista nagusia izaki. Batasunaren inguruarentzat Ibarretxeren plana, Estatutua medio Espainiako Estatuarekin burututako itunaren berritze bat besterik ez da, independentziaren aldekoen suntsipen erabatekoa gauzatzeko eginga, EAJren eta Espainiako Koroaren arteko ituna bermatzeko beste urrats bat. Artean, Ibarretxek ez du hori ukatzen, bere plana elkarbizitzarako proposamena baita. ■

Bero-beroan

Herrerako gertakizunen argi-ilunak. Gehienek sinistu dute Herrizaingo Sailak Herrerako gertakizun odoltsuei buruz emandako ikuspuntua, eta gutxi eskatu dute gertatutakoa gutiz argitzea. Javier Balzaren sailaren esanetan, ETAko komando bat bi ertzain hiltzen saiatu zen gezurrezko istripu bat soros-tera joan zirenean; etakideek eraso egin zuten eta ertzainek erantzun; etakideek ihesari ekin zioten, baina bat ihesean hil zen izterrean jasotako tiroaren ondorioz, atentatuaren lekutik gertu. Horra hor gauza askotan sinesgarria izan daitekeena, ETAk egindako beste atentatu batzuetan ere erabili izan baititu nolabaiteko aitzakiak Segurtasun Indarrak hurbilarazteko. Ilunak enfrentamendu armatuaren ondoren datoz nagusiki, entzun eta irakurri ahal izan denez, eta ondo ulertzen ez dena da, nola ez zuten topatu Arkaitz Otazua lehenago hau atentatu lekutik gertu egon da, areago odol arrastoa izanda.

Elkarri Bake Konferentzia berriari begira. Elkarrik adierazia zuen 10.000tik gora firma lortuz gero 2004ko udaberritik aurrera beste Bake Konferentzia bat bultzatuko lukeela eta hala egingo duela iragarri du. Tartean ekimen ugari bultzatuko du, horietako bat Konstituzioak babesten duen Eskaera Eskubidea; honen bidez, biolentzia eza, kontsentsua eta irtenbideak bilatzea oinarrian izango dituen elkarriketa prozesua aldarrikatuko du eta beharrezkoa den firma bilketa bideratuko du. 2001 eta 2003a artean ere Elkarrik Bake Konferentzia bat atera zuen aurrera.

JUAN CARLOS ELORZA / ARGAZKI PRESS

Abuztuko labean baino beroago

Joan den astekoa aspaldian bizi izan den beroenetakoa izan da Euskal Herrian: Arkaitz Otazua ustezko etakide bat hilik, bi ertzain zaurituta, kale istiluak, ezker abertzaleko Juan Jose Petrikorena, Iñigo Balda eta Ainhoa Iñigo espetxeratutak legezko manifestazio bat antolatzeagatik, ezker abertzaleak Bilbon egindako manifestazio jendetsua, Ibarretxe planari Espainiako Auzitegi Goreneko lehendakaritza egindako mehatxua... Abuztuko labean baino gradu gehiago egon da kalean eta udazken euritsuan egoerak berotzera joko duela antzeman liteke. Bakoitza bere posizioan dago tinko, aldaketa garaian mugimendu gutxi dioen esakerari zorrotz lotuz. Aurrera begira, ezker abertzaletik antolatutako manifestazioetan egongo da aktualitate puntuetako bat, Estatuko botere desberdinetatik hauen aurka gogor jotzeko asmoa argi geratu da eta. Baina beste eremu batzuetan ere gogor jokatu duela erakutsi du, Jon Salaberria SAko parlamentariarekin gertatutakoak adierazten duen bezala.

ARGAZKI PRESS

Medem arrakastaz atera da erasoalditik

"Euskal pilota. Larrua harriaren kontra" Julio Medemek egindako filmak piztu du eztabaida oraingoan, Ermuko Foroko Gotzone Mora eta Iñaki Ezkerrak erbia altxatu ondoren. Filmak, ordea, ikus-entzulearen eta kritikaren txalo zaparrada jaso zuen Donostiako Nazioarteko Zinemaldian eta Ermuko Foroko aipatu kideen jarrera itxia azalerazi du. Filma ikusi gabe ere kritika zaparrada jaso behar izan du Medemek Estatuko hedabide eta pertsona esanguratsuen aldetik. Ikusmolde oso desberdineko pertsonen aldetik, ordea, filmak Euskal Herriko egoeraren ikuspegi orekatua erakusten duela eta elkarriketaren bidez bilatu beharreko irtenbidea goraiatzeko delat azpimarratu da. Zinema aretoak behintzat beteko direla iragar liteke.

“Aldaketa” heldu da

URRIAREN 5EAN, Lazkaon egingo den Kilometroak jaian, banatuko da euskarazko astekari berri baten, “Aldaketa”ren, zero zenbakia, jakin ahal izan dugunez. “Cambio 16” aldizkaria izango du oinarri eta haren ildo editorialari jarraituko dio; izan ere, “Aldaketa”ren edukien %60 aurrekoaren edukien itzulpenek osatuko dute eta beste %40a Donostian kokatuko den erredakzioak osatuko du. 84 orrialdeko aldizkaria Euskal Herri osoan banatuko da, baita Bartzelona eta Madrilera hainbat puntutan ere, Gorka Landaburuk “Cambio 16”eko Euskal Herriko ordezkariak esan duenez.

Haurren euskalduntzean, garrantzi handia du aisiak eta familiaren komunikazio hizkuntzak.

ALBERTO ELOSEGI

Aisia euskaraz

HIZKUNTZAREN TRANSMISIOA GAUZATZEARREN, eskolaz kanpoko jardueretan eta guraso-umeen arteko komunikazioan euskara erabiltzearen garrantzia azpimarratu dute azken urteetan adituek. Horri jarraiki, hazten ari dira elkarte eta udalek horren harira abiatutako ekimenak. Horietako bat Leioako Udalak sortutako “Olgetan” programa da. Urriatik ekainera eta astelehenetik ostiralera, jolasak eta tailerrak egingo dituzte haurrentzat eta gurasoentzako ikastaroak antolatuko. Arrigorriaga, Basauri, Berango, Erandio, Getxo eta Leioako Udalek bestalde, “Txikiakaz nagusi” proiektua aurkeztu dute. Urrian hasiko da eta mementoz, bi ibilaldi prestatu dituzte familientzat. Buruntzaldeko sei herrik ere, Astigarraga, Hernani, Lasarte-Oria, Urnieta eta Usurbilek, bi egitasmo prestatu dituzte helburu berarekin. “Etiket hasi behar delako” izenekoak euskararen transmisioan familiak duen garrantziaz gurasoak jabetzea du helburu eta horretarako liburuxka bat banatuko zaie gurasoei; bestea euskarazko aisialdiaren berri ematen duen “Buruntzaldeko aisiako gida” argitaratzea izan da.

Olabide ikastolak 40 urte

40 URTE betetzen ditu aurtengoan Olabide ikastolak eta urtemuga hori ospatzeko hainbat ekitaldi prestatu dituzte. Festarik handiena azaroaren 21ean egingo dute, Mendizorrotzan izango den kultura eta musika ikuskizuna hain zuzen. Argazki erakusketa, Pedro Miguel Etxenikeren hitzaldia eta beste hainbat ekitaldi. izango da. Ikastolaren historia kontatuko duen liburua argitaratzea ere antolatzaileen asmoen artean da. Liburu horretan, 1963an etxebizitza batean Izaskun Arrue andereñoa klaseak ematen hasi zenetik gaur arte egindako bide luze eta zaila deskribatu nahi dute.

BAHEA Lorenzo Llona Olalde Mexikoko hiri-buruan egon da preso bost hilabetez. Espainiatik egindako estradizio eskaeraren aurrean zain. Epaile batek estradizioaren aldeko jarrera baietsi zuen, baina Mexikoko Kanpo Harremanetarako Idazkaritzak atzera bota zuen eskaera, frogen arabera Llona Mexikon baitzegoen Espainiak leporatzen dizkion delituak gertatutakoan.

Jose Mari Iriondo ETB2ko zuzendari ohia eta kazetariak “Berria”n: “Gaur egun ETB2n egiten da telebista generallista, alaiagoa. Eta ETB1 geratu da telebista ofizial gisa. Antzekoa gertatzen da Euskadi Irratia eta Radio Euskadirekin. Radio Euskadi arinagoa da; Euskadi Irratia formalagoa da, serioagoa....”.

Auzitegi Gorenak bere eskutan dagoena egingo duela eta hori Atutxak jakin beharko lukeela galdetzen dio “El Correo”ko kazetariak Milagroas Calvo Espainiako Auzitegi Gorenako magistratuari: “Atutxa jaunak badaki hori, bera ondo prestatutako gizona eta azkarra delako, eta badakielako zeintzuk diren Estatuaren botereak eta noraino iristen diren. Ez daukagu hari ezer erakustekorik, oso ondo ezagutzen du iragana, oraina eta etorkizuna”.

PSE-EEko zuzendaritzak Estatutuan sakontzeko idazkia onartu du.

Ibarretxe lehendakariaren planaren aurrean bere alternatiba eskainiko zuela iragarri zuen PSE-EEK eta jadanik zuzendaritzak gehiengo handiz erabaki du Gernikako Estatutoan sakontzea eskatzen duen ekimena. Jaurilaritzako hirukotik, Katalunian PSCK autonomi estatutuaren erreformaren alde egin duela gogorarazten diote PSE-EEri eta haiek duten ausardia ez izatea leporatzen diote. PPK, aldiz, aberztaleen aurrean tinkotasun nahiko ez izatea leporatzen dio eta Arabako Batzar Nagusietan Espainiaren defentsan bakarrik utzi duela gogorarazten dio.

Gerra berriak ere militar drogatuak behar ditu

Kontrol batean tiro egin eta familia bat hil dute. "Lagunen tiroz" hainbat soldadu hil da. Zibilen manifestaldi bati eraso eta soldaduek dozena bat herri-tar hil dute. Irakekoak bezala Afganistango berriak. Militarren beldurra eta kanpaina luze baten nekea aipatzen dira esplika-zio gisa. Mendebalde zibiliza-tuko militarrek ez ote doaz Liberiako milizianoak bezain drogatuak?

DROGAK ematen dizkie Estatu Batuetako armadak bere pilotuei, eta hauek drogata burutzen dituzte munduan zehar sartuta dauden gerre-tako operazioak. Horra ACFTV ekoiztetxeak duela gutxi plazaratu duen eta OneWorld.net komunikabi-de aurrerazaleak Interneten ikusgai ipini duen erreportaiaren mamia. Militar amerikarrek anfetaminak eta bestelako drogak erabiltzeari buruz komunikabideek behin baino gehia-gotan hitz egin izan dute, baina gerra "istripu" zehatz baten inguruan hartu du gaiak indar berria. Kanadan hain zuzen. 2002ko apirilaren 18an, Afga-nistango Kandahar hiri inguruan, Estatu Batuetako F-16 hegazkin batek laserrez gidatutako 225 kiloko bonba bota eta Kanadak harantz bidalitako lau soldadu hil zituen. Edozein gerratan gertatzen da okerre-koari tiro egin eta laguna hiltzea -"friendly fire" deitzen dute ingelesez-

baina Harry Schmidt eta-William Unbach pilotuek egindako petto honen eraginak hautsak harrotu zituen Kanadan. Ziurrenik, hautsak harrotu ziren gaueko entrenamendu saioetan ari ziren lau soldadu kanadar hil eta beste zortzi zauritu izanaren errudunak Estatu Batuetakoak direla-ko. Estatu batuarrek uste izan zuten tiroka ari zitzaizkien taliban talderen batekoak zirela kanadarrak, eta misil hilgarria jaurti zieten orduan. Bizirik atera ziren soldaduen salaketen-gatik, major gradua duten bi pilotuei prozesua ireki zien armadak, eta beren buruak defenditu beharrak eraman ditu pilotuok ezkutuko zenbait egia azalera ateratzera. Hasteko, Kandaha-rreko huts hori gertatu aurreko asteetan, bi pilotuek astean zazpi egunez egunero 10 ordu eman zuten hegan, eta istripua gertatu zen gauean bertan sei ordu zeramaten airean. Nola gain-ditzen zuten nekea? Pilotuak anfetami-nen eraginpean ari ziren lanean. Zehazki, abokatuek argudiatu dute bi gizonok dextroanfetamina (dexedrina, karrikan "speed" a izenez ezaguna dena) hartzea behartu zituztela.

Kualifikaziorik handieneko pilotuen artean -"top gun pilots"- arras hedatuta dago drogen erabilpena, eta hori beren nagusiek bultzatzen dute gainera, arriskurik gabeko pilula laguntzaile garbiak direla esanez

"Espitatuta"

Familiako norbait azken gerra han-dietako batean izan dugunok badaki-gu soldaduei -adorea emateko baino gehiago beldurra leuntzeko- beti eman izan zaiela drogaren bat. 1936-39ko gerran koñaka ematen zieten etsaiaren trintxeren kontra lehertzera joan behar zuten soldaduei, "quitape-nas" eta antzeko izen bitxi askorekin ezaguna zen alkohola.

Baina gizartean bezala armadetan ere droga berriak aspaldi sartu ziren. Anfetamina, adibidez, Bigarren Mundu Gerran erabili zela dokumen-tatuta dago, amerikar, britainiar, ale-man eta japoniar tropek erabili bai-tzuten. Ordurako, 30eko hamarkadan, eliteko atletek anfetami-naren eraginak ondo frogatuak zituz-ten.

50eko hamarkadan metanfetamina (metedrina) bezala dextroanfetamina (dexedrina) legez ekoiztu eta publiko-aren eskura zegoen. Bere eragin "mirarizkoen" jakinaren ganean zeu-den gutxiengoek erabiltzen zituzten, batzuek ikasketetan azterketak gain-ditzeko, beste hainbatek argaltzeko. 60ko hamarkadan etorriko zen horiek legez kanpo uztea. 1960ko Olinpia-dan Kurt Jensen txirrindularia hil zen anfetamina gaindosiz, eta urte batzuk beranduago, 1967an, Tom Simpson

Argazkietan, AEBetako F-16 hegazkin bateko pilotua bere parafernalia guztiarekin, Kanadak Afganistanera bidalitako militar batzuk Kandahar-ko aireportuan, artikuluan aipatzen den "istripu" militarrean hildako soldadu kanadarreri egindako harrera eta auziperatuta dagoen Harry Schmidt pilotua.

garbitu zen motibo beragatik Franzia-ko Tourrean. Hala ere, legez kanpo utzi izanak ez zuen droga berri horien erabilera gehiegi eragotzi, eta laborategi klandestinoetan ekoiztutakoa kontsumituko zuen hainbat herritarrek aurrerantzean. Hala ezagutu dugu hemen ere aspalditik.

Ezaguna da droga horien erabilerak luzera ondorio larriak izan ditzakeela pertsonengan. Gosea galtzetik hasi eta depresioa, aluzinazioak, buru nahasketak eta paranoiaraino. Baina gauza bat da herritar soil batek arrisku horiekin jolas egitea, eta beste bat arma hain arriskutsu eta hilgarriak egunero eskuartearen dituzten militarrek errealitatea ondo neurtzeko ahal-

mena galduta aritzea.

Militarren artean anfetaminaren familiako drogen erabilera -eta baita koka eta beste hainbat drogarena ere- oso zabala da. Hori da Kandahar ondoko istripu militarren ikerketa azalera-tzen ari dena.

Basakeriak

50 minutu irauten du Jamie Doranek gidatu duen filmak eta bertan mintzo da Panama, Bosnia, Kosovo, Afganistan eta Irakeko gerretan parte hartu duen zenbait pilotu.

Horien esanetatik garbi ateratzen den lehenengo ondorioa zera da: kualifikaziorik handieneko pilotuen artean -"top gun pilots"- arras hedatuta

dagoela drogen erabilpena, eta hori beren nagusiek bultzatzen dutela gainera, arriskurik gabeko pilula laguntzaile garbiak direla esanez. Gerrako une gogorretan pilotuak horiek hartzera behartzen dituzte.

Erreportaiak bildu dituen militarrek ez dira disidenteak, amerikar patriota klasikoak dira. Baina, azkenean, sentitu dute zenbait egia esateko beharra: ikusten dutelako lehen beraiek bezala, orain ere beste pilotu eta militar gazteagoak AEBak defenditzera joan eta Pentagonoko jeneralek laborategiko untxi gisa erabiltzen dituztela.

Lekukotasunak gordinak dira. Golkoko Gerrako (1991) heroi den Steve Tate pilotuak hala deklaratu du: "Errukigabe bihurtzen zaituzte, erabat errukigabea. Nik gerra horretan hil nuen zenbait jende normalean hilko ez nuena, baina orduan mehatxu bezala ikusi nituen". Armadako erizain batek, Joyce Rileyk, honela esan du: "Txarrena da askotan beraiek ere ez dakitela ikusitakoa egia zen ala ez, hori da ikaragarriena".

Zergatik? Edozein herritar espetxera eramaten duten drogak hartzea agintzen dietelako beren gizonei militar buruek. Militarrek beti beren legeak. "Top Gun" film famatuan, honela zioen Tom Cruisck: "I feel a need, a need for speed", (Beharra sentitzen dut, abiadura -speed- beharra). "Speed" horren ondorioez asko ikasi dute Irakeko jendeek. ■

<http://www.argia.com/nethurbil> helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

gure!
arteana!
euskaraz

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saria

Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura

Pello Zulaika

Osaba Martin

Gazte ginenean, 80ko hamarkada hasieran, Hondarribiako etxeko salan hartzen gintuen kazetari, idazle eta militante beteranoak. Gure artean Joxe Marik aspalditik zuen ezaguna; euskal prentsa-
ra beranduago iritsitakook pixkanaka joango ginen harekiko harremana ehuntzen.

Martin Ugaldereen salako miradoretik salto egin eta Txingudiko uretan murgilduko zinateke. Bidasoaren bokalean ez zen orduan kirol porturik, ez Hondarribian eta ez Hendaian. Arrantzaleak ziren ur haietako errege eta esklabo bakarrak: fabrikako erreleboa bukatu eta txipiroitara zihoazenak eta gaua edo egunak itsaso barruan pasata arraina moilara deskargatzera zetozenak. Eta gu Ugaldetarren salan, goiz edo bazkalondo eguzkitsu batean, sofan eserita postal zoragariaren aurrean solasean. Kantauri haserre ikustea ere egokitu zitzaigun berin zabal hartatik, haize-
erauntsiek badia zigortzen zutela. Gero, GALEk hil zuen Mikel Goikoetxearen oroigarria ipini zuten Bidasoako uretan. Horregatik Ugaldetarrak aipatu eta nire oroimenak sala hartara eramaten nau: Martin dago aldamenean eserita, aurrean "Txapela"ren ukabil gorri erraldoia astintzen du ipar hezeak, eta Ana Mari ongietorria egin, kafe berria atera eta bere lanetara itzuli da, diskreto asko.

"Hablando con los Vascos" eta "Euskal Herriko Historiaren laburpena" idatzi zituen kazetari adituaren irudia neukan nik bera ezagutu aurretik. Euskara batuaren eztabaida gorienean zegoela Martinek "Zeruko Argia"rako egindako elkarriketak beranduago ezagutuko nituen, hemerrotekako paper horien artean, beste liburuak bezala. Baina bere ezagutza gazteekin partikatzen zuen Martinek, ETA ez zen abertzaletasunik bazenik ere doi-doi entzuna genuenok.

Mutil koskorra zela gerrak iheslari egin zuenaren bizipenak. Venezuelan diktadura, demokrazia eta urre beltzaren mirari hauskorra ezagutu zituen kazetariaren esperientziak. Gerran galdutako agintearen ikurtzat

ALBERTO ELOSEGI

legitimitate zaharrari eusten zioten buruzagi jeltkideekiko elkarlana. Agirre, Leizaola, Irujo, Ajuriagerra... Baina baita aginterik ukitu ez zuten Lezo Urreztieta bezalako militanteen istorioak ere.

Gaur Bidasoa zeharkatu gabe geratu naiz. Emazteak igaro du Pausuko zubia niretzako enkargu batzuen bila, eta ni zubi ondoan utzi nau. Nire bizitzan lehenbizikoz. Eta Faisan ostatuan sartu naiz, lehen hainbat alditan bezala. Elkarrekin egin ditugun bidaia bakanetan Martinen bila nindoala kafea hartuz egunerokoak irakurtzera geratzen nintzen lege.

Hala joan ginen Ardanza lehendakaria bisitatzera, "Euskaldunon Egunkaria" sortu berria zela, kazetari adiskide batzuen gestioei esker. Gaur egunetik ezberdinak baina garrantzak garai haiek ere. Gure esker ona azaldu genion lehendakariari gu errezibitu izanagatik eta berak errieta egin zigun, euskararen instrumentalizazioa-eta aipatuz. Gure aitapontekoa apaltasunetik mintzatu zitzaion lehendakartzatik Garaikoetxea kendu berria zuen politikari sasoikoa-ri: "Gazte hauek dira orain euskara aurrera atera behar dutenak, izango dituzte beren akatsak, dena ez dute ondo egingo, baina eskuzabal ari dira eta lagundu egin behar zaie, lehendakari jauna". Militante zaharraren barrena, kemena eta maila.

Ostatutik aterata Bidasoa bazterrerera joan naiz, mugak apurtu ez direla erakutsiz alkohola eta tabakoa eroatera etorri diren turisten artetik. Behobiako petritetik ikusi ditut kafetegia, Frantziako prentsa erosi ohi dudan komertzioa, Xaia ostatu ondoko parkina. Eta bihotzak dunba egin du.

Gero Hondarribiara jo dugu eta kofradiatik hondartzarako bidea egin. Martinek bere salan egon behar du orain, edo langelako mahai aurrean eserita, prentsa berria zein liburu zaharrak aztertuz. Burua gorputza baino azkarrago. Ondoan, begirik kendu gabe, orduan bezala orain ere, Ana Mari ari da. Egun bareetan ia denen oharkabea. Sargoriaren ondoren galerna harrotu denean, le mari kemenez atxikiz. Izeba Ana Mari. ■

«
Gero Hondarribiara jo dugu eta
kofradiatik hondartzarako bidea
egin. Martinek bere salan egon
behar du orain, edo langelako
mahai aurrean eserita,
prentsa berria zein liburu
zaharrak aztertuz. Burua
gorputza baino azkarrago.
Ondoan begirik kendu gabe,
orduan bezala orain ere,
»

Ana Mari ari da

ARGIaren MAHAI JOLASA

Zer egin lagunekin **dibertitzeko**? Badakit!

Zer egin mundua **deskubritzeko**? Badakit!

Zer egin etxekoei **ziria sartzeko**? Badakit!

Zer egin **ez aspertzeko**? Badakit!

Galdera guztien erantzuna... Badakit!

MAHAI **badakit** JOLASA

1.800 galdera

**2-36
jokalari**

Adin guztietarako egokia
Bi zailtasun maila

SALMENTA PREZIOA

30€

Opari honekin asmatuko duzu
BADAKIT!

ESKAERAK: 943 37 15 45 (Argia)
denda@argia.com
Ohiko salmenta lekuetan

 ARGIA

KILOMETROAK

Urriaren 5ean

LAZKAON

Zaindu ingurune hau euskara bezainbeste.

Har ezazu atsedeen itzalean.

Babes ezazu burua eguzkitatik txano bat jantzita.

Erabil itzazu arropa zabalak eta oinetako erosoak.

LAGUN ARCO
SEGUROS - ASEGURUA

www.segurolagunaro.com

Beti zugar pentsetatik